

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Katedra řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích

Bc. Pavla Štrobachová

**Komunitní plánování sociálních služeb
na úrovni obcí**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce : MUDr. Stanislav Vachek

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny a literaturu uvedené v seznamu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze 15. září 2009

Pavla Štrobachová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila díky MUDr. Stanislavu Vachkovi za ochotu a vstřícnost při vedení této diplomové práce. Velmi si cením jeho názorů a praktických rad.

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. Řešené téma.....	9
2.1 Cíle	9
2.2 Otázky.....	9
2.3 Popis použité metody a postupů.....	10
3. Teoretická východiska a základní pojmy.....	10
3.1. Pojem obec.....	10
3.2. Komunita.....	14
3.3. Sociální kapitál.....	16
3.4 Občanská společnost.....	20
3.5. Občanská participace.....	22
4. Sociální politika a sociální služby.....	25
4.1. Sociální politika.....	25
4.2. Česká sociální politika – reforma.....	28
4.3. Modely evropské sociální politiky.....	30
4.4. Welfare State.....	34
4.5. Sociální péče.....	36
4.6. Sociální služby.....	38
4.7. Zákon o sociálních službách.....	42
4.8. Formy sociální pomoci.....	45
4.9. Zajištění sociálních služeb v komunitě se zaměřením na seniory.....	46
4.8.1. Problematika stárnutí populace.....	47
4.8.2. Definice stáří.....	51
4.8.3. Problematika zajištění péče o seniory.....	52
5. Reforma veřejné správy ve vztahu k sociálním službám.....	54
6. Komunitní plánování.....	55
6.1. Organizace komunitního plánování.....	60
6.2. Účastníci komunitního plánování.....	62
6.3. Fáze komunitního plánování.....	66
6.4. Principy komunitního plánování sociálních služeb.....	67

7. Praktická část.....	71
7.1. Komunitní plánování – město Slaný.....	70
7.2. Komunitní plánování – město Louny.....	73
7.3. Komunitní plánování – město Velvary.....	76
7.4. Naplňování procesních principů.....	81
7.4.1. Princip triády.....	82
7.4.2. Princip rovnosti.....	83
7.4.3. Princip skutečných potřeb.....	84
7.4.4. Princip dohody.....	85
7.4.5. Princip „vše je veřejné“.....	86
7.4.6. Princip dosažitelnosti řešení.....	88
7.4.7. Princip cyklického opakování.....	89
7.4.8. Princip kompetence účastníků.....	90
7.4.9. Princip přímé úměry.....	91
8. Summary.....	91
9. Závěr	99
Zákony České republiky a deklaráce.....	100
Seznam literatury.....	105

Přílohy

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je zapojení a možnosti obce v komunitním plánování sociálních služeb. Teoretická část vysvětluje pojmy jako je obec, komunita, sociální kapitál, sociální politika a další teoretická východiska. Přináší informace z prací našich i zahraničních autorů, reflektuje na informace získané z odborných studií. Dále je zde věnována pozornost i systémům sociální péče v zahraničí, včetně jejich teoretických modelů. V neposlední řadě se práce zabývá vývojem sociálních služeb po roce 1989, legislativními změnami s dopadem na praktickou aplikaci do života obcí a občanů. Jedna z kapitol je věnována problematice stárnutí populace s dopady na zajištění sociální péče, další se věnuje pojmu komunita a podmínkám komunitního plánování. Praktická část je zaměřena především na proces komunitního plánování sociálních služeb v jednotlivých městech. Posuzuje naplňování principů podle metodiky komunitního plánování doporučené Ministerstvem práce a sociálních věcí. Všímá si také specifických podmínek pro uskutečňování záměru plánování sociálních služeb

ABSTRACT

The topic of diploma work is municipality involvement and its possibilities in community planning of social services. The theoretical part explains terms such as municipality, community, social capital, social policy as well as other theoretical data. It brings information from work of our as well as foreign authors, response information obtained in scientific studies. Attention is also paid to the systems of social care abroad, including their theoretical models. Further more the diploma work deals with the development of social services after the year 1989, legislative changes with the impact on the practical application into the live of municipalities and citizens. One of the chapters is addressed to the problems of population aging with impacts on securing social services; another is addressed to the definition of community and conditions of community planning. Practical part is addressed above all on the process of social services community planning in the individual cities. It judge principle fulfillment according to the methodology of commodity planning recommended by Ministry of work and social services. It observes also specific conditions for executing social services planing intention.

Klíčová slova:

Komunita, komunitní plánování, sociální služby, sociální politika, obec, občanská společnost.

Key words.

Community, community planning, social services, social policy, municipality, civil society

1. ÚVOD

Komunitní plánování sociálních služeb je termín, který se v posledních letech stal frekventovaným ve slovníku poskytovatelů sociálních služeb, jejich uživatelů, ale zejména představitelů místních samospráv zodpovědných za zajištění sociálních služeb na úrovni obce. Tento proces, který v sobě zahrnuje manažerské metody spolu se sociologickými poznatky, se stále více rozšiřuje a pro plánování sociálních služeb na úrovni komunity jej používá stále více obcí.

V teoretické části zpracovávám teoretická východiska a pojmy z oblasti místní samosprávy, vysvětluji podstatu obce v pojetí zákona. V této souvislosti považuji za potřebné věnovat prostor občanské společnosti a její participaci na veřejném životě.

Sociální politika České republiky se rozvíjí v kontextu s vývojem v zahraničí, uplatňují se nové termíny, pojmy i modely podle kterých se sociální politika utváří a těmto okolnostem jsem se po studiu dostupné literatury věnovala v další části teoretických poznatků.

Při psaní diplomové práce jsem považovala za nutné upozornit i na změny, kterými prošla naše společnost od roku 1989, jaký způsobem probíhaly reformy v sociální oblasti i ve vztahu k reformám ve státní správě. Mimo závaznými legislativními normami se budu v teoretické části zabývat i otázkami politické kultury.

A proč jsem si vybrala právě komunitní plánování sociálních služeb? Vedla mě k tomu částečně i potřeba zabývat se tímto jevem v širších souvislostech tak, abych měla co nejvíce poznatků a podkladů k záměru tento proces uskutečnit v obci, kde žiji a pracuji.

Velmi často jsem ve své práci konfrontována s požadavkem zajištění sociální péče o člena rodiny v naší obci. Zvýšená poptávka po těchto službách mě nutí k zaujetí stanoviska k tomuto problému.

Jak je definován pojem komunita vysvětlím v další části. Významný díl práce je věnován metodice komunitního plánování. Při pořizování komunitních plánů je třeba zachovávat jednotlivé procesy, které dále zmíním i s organizacemi, které se v České republice komunitnímu plánování sociálních služeb věnují na profesionální úrovni.

V praktické části zhodnotím procesy pořizování komunitních plánů sociálních služeb ve třech městech. Jedná se o Louny, Slaný a Velvary. Výběr těchto míst bude zdůvodněn v příslušné kapitole. Budu porovnávat pořizování plánů podle jednotlivých principů. Domnívám se, že možnosti a přístup jednotlivých samospráv se budou odlišovat a to

ekonomicky, personálně i kompetencemi. Zhodnotím i konkrétní výstupy jednotlivých procesů.

Do následující práce vkládám poznatky, které jsem se naučila jako studentka oboru: sociální práce a politika.

Pokud je mi známo, na naší regionální úrovni nebylo podobné srovnání dosud provedeno a jsem toho názoru, že by mohlo přinést zajímavé a užitečné poznatky pro další plánování a rozvoj sociálních služeb v regionu.

2. Řešené téma

2.1. Cíle práce

1. Zasadit téma poskytování sociálních služeb do kontextu teoretických norem a výkladů.
2. Vymezit pojem obec, občanská společnost.
3. Vymezit pojem sociální kapitál.
4. Vymezit pojem sociální služba.
5. Vymezit pojem komunita, komunitní plánování.
6. Vymezit pojem sociální politika
7. Upozornit na stárnutí populace z pohledu poskytovatele či zprostředkovatele sociálních služeb.
8. Úkoly státní a veřejné správy při zajišťování sociálních služeb.
9. Legislativní rámec poskytování sociálních služeb.
10. Srovnat komunitní plánování sociálních služeb ve 3 obcích.

2.2. Otázky

1. Využívají obce komunitní plánování?
2. Jaké možnosti obce v poskytování sociálních služeb mají?
3. Jakou roli hraje velikost obce v procesu komunitního plánování sociálních služeb?
4. Aplikují obce metodu komunitního plánování?
5. Jaká je perspektiva komunitního plánování sociálních služeb?

2.3. Popis použité metodiky a postupů

1. Analýza dokumentů a dat.
2. Analýza subjektů sociálních služeb.
3. Práce s metodickými materiály
4. Konzultace s dotčenými subjekty, se zástupci organizací a obcí.
5. Studium literatury, právních dokumentů.

3. Teoretická východiska a základní pojmy

3.1. Pojem obec

Ve své práci často zmiňuji pojem obce při zajišťování a poskytování sociální péče. Pro lepší pochopení významu slova obec uvádím výklady pojmů i zákonné normy.

Dle výkladu sociologického slovníku z r. 1994 je to územní společenství, ve kterém dochází k vzájemnému působení a interakci místních obyvatel a institucí při dosahování hospodářských, sociálních a kulturních cílů. V soudobých společnostech je život obcí stále více podmiňován globální společností k uspokojování základních potřeb každodenního života občanů. (21)

Význam slova obec může být spojován i se zájmovou či profesní skupinou lidí, bez územní příslušnosti (obec spisovatelů, obec intelektuálů)

Obec v překladu do angličtiny je označena jako **community**, **municipality**, ve francouzštině je to **commune**, **municipalité**, v němčině **gemeine** a italština má pro označení obce výraz **comune**. V ruštině se jedná o výraz **obščina**, **obščestvo**. To je bližší našemu výrazu obec, oproti na západ více používané komunitě. Významem slova komunita se budu zabývat v následující kapitole, aby bylo patrné, v čem se pojmy obec a komunita liší či co mají společného.

TOMEŠ v publikaci Sociální správa popisuje zkrácený a zjednodušený výklad pojmu obec, který pro naše účely postačuje. Uvádí: „*Obce jsou základní územní celky. Stát je reprezentován jak státními orgány, tak krajskou a obecní samosprávou. V totalitních režimech je stát centralizován a úloha a postavení obcí jsou omezeny jen na funkci*

místních orgánů státní správy. Demokratická správa je zpravidla založena na občanském principu, tj. na principu občanské samosprávy jednotlivých územních částí“. Existence či fungování obce, tak jak si ji představujeme, je podmíněna životem lidí na jejím území. I ta nejmenší vesnička existuje do té doby, dokud v ní žijí lidé. (40)

Pokud však budeme na význam obce hodnotit podle správního významu, pak se obcí rozumí nejnižší územní a správní jednotka, která má charakter venkovského nebo městského sídla, města nebo vesnice.

Podíváme-li se na územní členění z historického hlediska pak velký sociologický slovník uvádí:

V českých zemích vznikaly nejprve tzv. katastrální obce v letech 1785- 1789. Hranice územních celků byly vymezeny zpravidla jako soubor domů a pozemků, které byly počítány za jednu osadu. V r. 1849 byly podle území katastrálních vsí vymezeny hranice působnosti nově ustavených veřejnoprávních korporací – obcí. Obce byly vytvořeny jednotně a beze zbytku na celém území, v městském i venkovském prostředí. Obce byly vytvářeny podle zásady, že „základem svobodného státu je svobodná obec“. Toto obecní zřízení přetrvalo bez větších změn až do r. 1945, kdy bylo nahrazeno soustavou národních výborů. Od roku 1990 se opět ustavila obecní samospráva. (21)

Obec je typická nejmenší samosprávná jednotka státu. Její postavení je upraveno zákonem. Je územním společenstvím občanů, které vykonává samospráva v souladu se zákonem a potřebami obce (samostatná působnost). Obec také vykonává na svém území státní správu ve věcech stanovených zákonem (přenesená působnost), v tomto smyslu je orgánem státní správy. Má svůj znak a vlajku.

Obec, která má více než 3 tisíce obyvatel je městem. Pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Obec je veřejnoprávní korporace. Má své území, občany o které pečuje a svůj majetek s nímž hospodář. Může zakládat právnické osoby a organizační složky (zařízení bez vlastní právní subjektivity).

Obec (město) spravuje zastupitelstvo o 5-55 volených členech, podle velikosti obce a rada obce s 5-11 členy, podle velikosti, se starostou. Správu zabezpečuje obecní úřad.“

Občanem obce je podle zákona fyzická osoba, která je státním občanem České republiky a je na území obce hlášena k trvalému pobytu. Současná praxe a vnímání občanství se od této normy odlišuje. Mnoho lidí se považuje za občany obce z důvodu, že zde žijí, bydlí a pracují přesto, že k trvalému pobytu zde hlášeni nejsou. Díky tomu

mohou čerpat služby zajištěné obcí, na kterých se finančně podílí, ale jsou kráceni na svých zákonných právech např. právu volebním a právu hlasovat v místním referendu, neboť ze statutu občana obce vyplývají práva i povinnosti daná zákonem.

Stejně jako prvek obyvatele obce, je i její území jejím neopomenutelným znakem. Území obce je dáno katastrálním územím, může zahrnovat jedno nebo i více katastrálních území.

Po revoluci r. 1989 dochází k restrukturalizaci veřejné správy. Na politické scéně probíhaly boje o zásadní změny v územním uspořádání a teprve změnou ústavního zákona č.1/1993 Sb., Ústava ČR a schválením zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územně správních celků došlo k vytvoření krajů. Ovšem uplynuly ještě tři roky do přijetí zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze a zákona č. 147/2000 Sb., o okresních úřadech.

Jedná se o komplexní změnu formálního i právního základu fungování konkrétních územních celků. Občané se do jejich správy zapojují dobrovolně.

Tyto zákony vymezují novým územním celků v sociální oblasti tyto kompetence:

- Pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o komplexní územní rozvoj, zejména o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče.
- Poskytovat dotace z vlastních prostředků občanským sdružením, humanitárním organizacím a jiným právnickým a fyzickým osobám působícím na území kraje v oblasti sociálních služeb.
- Poskytovat dotace obcím z rozpočtu kraje a kontrolovat jejich využití.

Ukázalo se však, že větší pozornost byla věnována hlavně územnímu členění, než rozdělení kompetencí. V sociální sféře tak dochází k situacím, kdy díky tomu, že vlastníkem sociálního zařízení na území konkrétní obce je kraj, tak jej financuje i řídí. Praxe ukazuje, že i po osmi letech od přijetí zákona č. 128/2000 Sb., a dvouletou existenci zákona č. 106/2006 Sb., o sociálních službách je otázka financování u malých obcí limitujícím faktorem, který i přes vůli a snahu místní samosprávy neumožní naplnit zákonnou povinnost obce. Tím vzniká rozpor s ideou sociálních služeb, že by měly být co nejtěsněji spjaty s místem, kde působí a moci tak reagovat na místní potřeby. Prakticky to však není v současnosti často možné, neboť obce nedisponují finančními prostředky ani administrativním aparátem podmiňující jejich provozování. I to bývá

jeden z důvodů, proč samospráva obce není ani partnerem pro jednání a rozhodnutí ohledně změn probíhajících v sociálním zařízení na jejím území.

Role obcí v sociální oblasti je v Zákoně o obcích vymezena velmi neurčitě a volně. „*Obce by měly pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů.*“ Toto ustanovení obec k ničemu nezavazuje, úloha a zodpovědnost není jasně vymezená a tudíž nelze tuto činnost právně vymáhat a kontrolovat. Na druhé straně umožňuje občanům obce konkretizovat svoje požadavky na zajištění služeb. Záleží jen na aktivitě, či pasivitě obou stran, zda budou přijata opatření k zajištění poskytování sociálních služeb pro občany obce.

Socioložka Stachová upozorňuje na regionální rozdíly možností obcí, vyplývající z teritoriálního kontextu (momentální politická, ekonomická a sociální situace v regionu, politická kultura, dlouhodobé vzorce politického chování), podmíněné působením lokálních a regionálních institucí. (36)

Velikostní struktura obcí v České republice podle výsledků sčítání lidu 2001

Velikostní skupina obce (počet obyvatel)	Počet obcí	Podíl obcí (%)	Počet obyvatel	Podíl obyvatel (%)
do 199	1 661	26,54	205 095	2,00
200-499	2 041	32,61	663 416	6,48
500-999	1 280	20,45	893 592	8,73
1 000-1 999	652	10,42	903 757	8,83
2 000-4 999	363	5,80	1 118 510	10,93

5 000-9 999	130	2,08	898 301	8,78
10 000-19 999	68	1,09	965 102	9,43
20 000- 49 999	41	0,66	1 220 039	11,93
50 000-99 999	17	0,27	1 232 360	12,05
nad 100 000	5	0,08	2 129 888	20,82
celkem	6 258	100,00	10 230 060	100,00

Převzato: Velikostní struktura obcí v České republice podle výsledků sčítání lidu 2001.

Demografie, 2004, roč. 46, č. 4, ISSN: 0011-8265

3.2. Komunita

Existují různá vysvětlení pojmu komunita, ale jednoznačnou definici k dispozici nemáme. Pro pochopení významu slova komunita se uvádí mnoho variant Lidé mohou sdílet společné území, pak mluvíme o komunitě geograficky vymezené, společné hodnoty, zájmy a cíle sdílí např. komunity občanské, terapeutické, výcvikové, ekologické. Komunita může být na základě své činnosti vnímána pozitivně (komunita pomáhající), ale určitá komunita může být vnímána i negativně (squateři, bezdomovci, feťáci).

Obecně lze říci, že komunitu charakterizuje vzájemná interakce jejích členů, vycházející ze sdílených zájmů nebo potřeb. V komunitě dochází k organizování základních sociálních činností s ohledem na aktivity každodenního života.

Pro potřeby této práce se budu zabývat zejména občanskou komunitou.

K objasnění slova komunita jsem použila výkladu velkého sociologického slovníku kde se uvádí:

Komunita- z lat. *communitas-* společenství, pospolitost, - sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí. (36)

Tradiční komunity, v jejichž prostředí lidstvo prožilo naprostou většinu svých dějin, se vyznačovaly následujícími znaky:

1. Byly prostorově jednoznačně vymezené, snadno odlišitelné od ostatních komunit.
2. Jejich příslušníci byli propojeni četnými příbuzenskými vztahy.

3. Byly schopny uspokojit v principu všechny potřeby svých členů a to převážně z vlastních zdrojů.
4. Vystupovaly často jako mocenské celky, a to jak vůči svým členům, tak navenek.
5. Ze společného života v jejich rámci plynula určitá příbuznost- hodnotová orientace jejích členů.

Podle těchto historicky daných znaků je možno usuzovat, že komunitu tvoří lidé, kteří žijí v geograficky ohraničené oblasti, jsou zapojeni v sociálních vztazích a mají citové vazby vzájemně mezi sebou a místem, kde žijí. V historii vznikaly komunity- skupiny lidí, zejména za účelem společné obrany a přežití. Vývojem moderní společnosti a působením historických událostí byly výše uvedené znaky proměněny a nabízí se otázka, do jaké míry zůstalo zachováno původní působení a vliv.

Pro potřeby obce, jako poskytovatele sociálních služeb, stojí za povšimnutí závěr, že komunita v dnešní podobě pozbývá postupně mocenskou suverenitu, sociální univerzálnost a hospodářskou soběstačnost a nakonec i lokální základ a schopnost být prostředím, ve kterém lze prožít celý život nebo jeho část. (36)

Já sama pro účely této práce pojmám komunitu jako sociální systém, jehož rozsah je vymezen individuální sounáležitostí jedince s ostatními obyvateli. V komunitě, i když je chápána jako celek, vedle sebe funguje mnoho rozdílných skupin s různými zájmy i očekáváními.

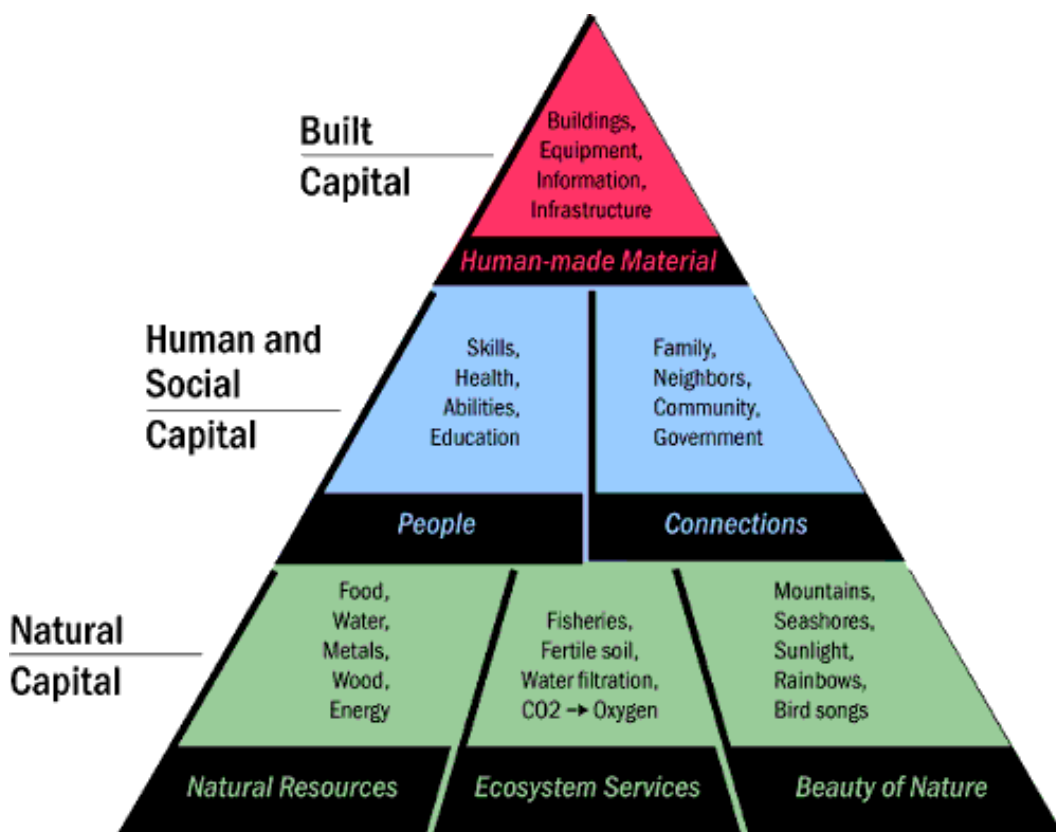
Podle Gardnera mohou být komunitou zeměpisně vymezená místa, nebo místa společných aktivit (například pracoviště, kostely nebo vzdělávací zařízení). Existují podle něj i rozptýlené komunity, jejichž členové jsou geograficky roztroušeni, ale poji je profesní, náboženské nebo jiné svazky. K seskupením, která mohou, ale nemusejí být, patří podle Gardnera např. rodiny, pracoviště, zájmová sdružení, politické strany, dobrovolnické skupiny a další. (GARDNER, J.W. 1999. Budování komunity. Praha: Nadace VIA. S. 12-14)

3.3. Sociální kapitál

Pro účely této práce je vhodné vysvětlit další pojem, jeden z nejvýznamnějších, který ovlivňuje komunitní život. Mnoho studií bylo věnováno vlivu účinků sociálního

kapitálu na zdravotní stav, prevenci kriminality, alkoholismus, participaci na životě komunity, normy chování.

Termínem kapitál často označujeme pouze finanční nebo materiálové zdroje. Avšak pro potřebu soužití a fungování komunity jsou potřebné další typy kapitálu- lidský, sociální, přírodní a infrastruktura. Tyto jednotlivé typy potom ve svém souhrnu bývají označovány jako *komunitní kapitál*, viz následující obrázek.

Převzato

z <http://www.sustainablemeasures.com/Sustainability/KeyTermCommCapital.html>

(16.7.2009)

Sociální kapitál je pojem, který zavedl francouzský filozof a sociolog, představitel tzv. kritické sociologie, Pierre Bourdieu. Měl jím na mysli soubor znalostí a konexí, které může jednotlivec v případě potřeby využít. Rozlišuje vedle sociálního kapitálu ještě kapitál přírodní (přírodní zdroje, voda, půda, lesy, rostliny, nerosty..), lidský a sociální (zahrnuje na úrovni jedince zkušenosti, schopnosti, fyzické i duševní zdraví, vzdělání, na širší bázi působení rodiny, přátelství, společnosti, vztahy v komunitě, v organizacích

i státní uspořádání). Tyto oblasti doplňuje úroveň infrastruktury, urbanistický rozvoj, vzdělávací a zdravotnická zařízení, úroveň poskytování informací, počítače, technologie.

Úroveň, dostupnost a kvalita těchto zdrojů mají vliv na rozvoj občanské společnosti a míru občanské participace a solidarity a v neposlední řadě na ekonomický rozvoj regionu. Objem sociálního kapitálu, jímž jedinec disponuje, je dán velikostí sítě kontaktů a velikostí ekonomického, kulturního a symbolického kapitálu těch, z nichž se jeho síť známostí skládá. Jedinec rozmnožuje svůj sociální kapitál vyhledáváním a vytvářením nových kontaktů s těmi, kdo již nějaký druh kapitálu (finanční, kulturní, sociální...) mají. Tito lidé často vytvářejí různá sdružení a spolky, kde se tyto vazby dále rozvíjejí a upevňují.

Jak uvádí Sedláčková a Šafr termín sociální kapitál poprvé v sociálních vědách použili na přelomu 70. a 80 let minulého století ekonom Glenn Loury a sociolog Pierre Bourdieu. Na jejich pojetí navázal James Coleman. Od Bourdieu (1986) vychází první definice sociálního kapitálu jako „*množina aktuálních nebo potenciálních zdrojů, které vychází z vlastnictví trvalé sítě, více či méně institucionalizovaných*“. V tomto pojetí je možno chápat sociální kapitál jako soukromý statek, původ nerovnosti, kdy skupina vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními. Jedná se o individualistické pojetí. (37)

Naproti tomu Coleman (1988) vidí základní funkcí sociálního kapitálu v usnadnění jednání aktéra či kolektivních aktérů v rámci struktury. Dle něj představuje aspekt sociální struktury, výbavu aktérů v této struktuře, a tudíž jako spojující článek mezi mikro a makro strukturou, které aktérovi usnadňuje jednání. Jedná se o tři základní formy sociálního kapitálu – závazky a očekávání, informační kanály a normy provázené sankcemi.(37)

Odlišné pojetí používá politolog Robert Putnam, který zároveň přispěl k rozvoji měření a uplatnění v současné vědě i praktické politice. Podle Putnama sociální kapitál „*odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinované jednání a přispívají tak k výkonnosti společnosti*“ (Putnam 1993, s. 167- 173). Putnam vidí v sociálním kapitálu základ koheze celé společnosti, spíše tedy syntetický prvek. Putnam je považován za zastávce pojetí sociálního kapitálu jako veřejného statku, tedy kolektivní, komunitní záležitosti. Putnamova koncepce je označována jako funkcionální, která se zaměřuje na pozitivní působení sociálních sítí

pro celou společnost, sociální kapitál snižuje transakční náklady a přispívá k sociální soudržnosti. Čím hustší je síť občanské účasti v komunitě, tím je pravděpodobnější, že občané budou více schopni spolupracovat. (37)

Sociální kapitál představuje multidimenzionální jev a jeho měření prošlo několika etapami vývoje. Prvními analýzami se zabýval Coleman, kdy analyzoval měkká data spojená s vlivem kapitálu rodiny a vzdělávání,

Putnam v devadesátých letech analyzuje tvrdá data – statistické údaje veřejného sektoru a organizací. Konceptualizaci měření sociálního kapitálu. Putnam dále rozvinul a sestavil komplexní index měření: „*Putnam social capital index*“, který se používá k měření hlavně v USA a je založený na těchto indikátorech:

- rozsah zapojení do života společenství a organizačního života
- veřejná angažovanost
- dobrovolné aktivity různých společenství
- neformální sdružování
- úroveň vzájemné důvěry mezi jednotlivci.

Putnamova koncepce byla často kritizována jako zjednodušená.

Do svého výkladu sociálního kapitálu vnesl Nan Lin (1999) ekonomický rozměr. Jak uvádí Sedláčková a Šafr (2006, s. 34-41) Lin pokazuje na to, že všem teoriím kapitálu je společná investice zdrojů do tvorby zisku. Zdroje, nebo hodnoty, které jedinec vkládá za účelem zisku mohou být vliv pohlaví, vzdělání, prestižní povolání, které se na různých trzích stávají sociálním kapitálem.

Brit David Halpern přímo upozorňuje na nutnost investic do veřejných statků (vzdělání, veřejné a sociální služby) které ovlivňují stav prostředí a vytvářejí podmínky, které stimulují sociální důvěru, komunitní a spolkový život. Na druhé straně upozorňuje na nebezpečí, kdy nízká mezilidská důvěra snižuje důvěru v instituce. Halpernův model zdůrazňuje roli státu při utváření sociálního kapitálu, zvláště jako nejvyššího správce rozpočtů.

Zlomovým rokem je rok 1995, kdy dochází ke konceptualizaci měření sociálního kapitálu na základě výzkumných projektů, které se zabývají metodologií měření. Nicméně tato etapa se ukázala jako značně nepřehledná a proto existuje snaha o zavedení jednotného výzkumného konceptu, který by byl použitelný v mezinárodním

srovnání. Problematikou se zabývají národní i celosvětové organizace např. projekty Světové banky (WB projects) – World Values Surveys a European Values Study Survey, britský projekt Social Capital Question Bank, European Social Survey a další. V České republice použil pojem sociálního kapitálu Ivo Možný ve své eseji *Proč tak snadno* (1991) při analýze rozpadu socialistického systému. Jako další byl Petr Matějů v práci *Determinanty ekonomického úspěchu* (1993), který analyzoval vliv získaného sociálního kapitálu za socialismu na vliv uplatnění v nové společnosti. (37)

Základní typologie a formy

Je rozlišována individuální a kolektivní podoba sociálního kapitálu podle toho, zda přináší zisk jednotlivci, skupině, či celé společnosti.

Typy sociálního kapitálu		Příklady indikátorů
Kolektivní - komunitní	Souhrnné statistické údaje	Počet občanských, profesních sdružení v lokalitě, počet členů v občanských sdruženích, odpracované hodiny při dobrovolné práci
	Individuální výpovědi	Dotaz na členství v občanských a profesních sdruženích, důvěra v druhé lidi
Individuální – sociální	Interakční	Frekvence společenských aktivit
	Mobilizační	Schopnost mobilizovat sociální síť ve svůj prospěch, např. obstarat nedostatkové statky

Převzato z: Měření sociálního kapitálu, Sedláčková, Šafr, SDA Info, ročník VII, srpen 2005, s.6.

3.4. Občanská společnost

Významnou úlohu na utváření a formování regionální politiky zastává občanská společnost.

Občanská společnost jako termín je vykládána a chápána různými způsoby a definice občanské společnosti není jednotná ani v rámci Evropské unie. V jednotlivých členských zemích se vyskytuje celá řada definic, přičemž každá rozumí občanskou společností odlišný typ subjektů, činností a hodnot.

Vztah mezi státem a společností není totožný, fungují různé modely a koncepce občanské společnosti.

Mezi nejpodstatnější kritéria podmiňující specifickou pojetí patří národní historická tradice, ideologické přesvědčení, model organizace státu a veřejné správy, kulturní a sociální vývoj, velkou roli hraje vliv náboženství.

Samotný pojem „občanská společnost“ se poprvé objevil v roce 1767 v názvu knihy skotského myslitele A Fergusona „An Essay on the History of Civil Society“ a znamená společnost civilizovanou. (38)

Socioložka Jana Stachová pojímá občanskou společnost jako komunitu občanů, kteří se sdružují ve veřejném prostoru. Ten je podle autorky potřeba odlišit od prostoru individuálních, rodinných a přátelských sítí na straně jedné, a od státu a trhu na straně druhé. Veřejný prostor se podle autorky skládá ze zprostředkujících organizací a sdružení, která mají existuje potenciál občanství, ale stát nevytváří vhodné institucionální podmínky pro jeho rozvoj a uplatnění. Občané v tomto případě musí hledat jiné způsoby, jak se sdružovat a tento potenciál uplatnit. (29)

Na jiném místě této práce se zabývám výkladem pojmu komunita, zde bych uvedla, že občanskou komunitu charakterizuje mimo jiné i vzájemná interakce jejích členů, vycházející ze sdílených zájmů nebo potřeb.

Specifickým faktorem, který ovlivňuje vnímání a chování občanské společnosti v České republice a ostatních postkomunistických zemích je právě ona komunistická minulost. Podle Stachové občané postkomunistických zemí ve srovnání s ostatními evropskými státy méně participují na občanském životě, méně často jsou členy dobrovolných organizací, nedůvěřují ostatním lidem, ani politickým autoritám a demokratickým institucím. (36)

Stachová ve své práci dále konstatuje, že po změně politického režimu demokratické instituce v mnohém nespĺnily očekávání občanů, což vyústilo v jejich neúčast na politickém životě.

Ze svého působení v regionální politice mohu podle svých dosavadních zkušeností toto tvrzení potvrdit, počáteční nadšení lidí se změnilo ve zklamání z transformace, v nedůvěru nejen v instituce, skepsi, neochotu se veřejně angažovat. Totalitní režim měl natolik silný vliv na myšlení lidí, že se s projevy nedůvěry, lhostejnosti, schopnosti mít kontrolu a odpovědnost nad vlastním životem stále potýkáme. Zmiňuji negativní důsledky frustrace občanů z veřejné politiky a přitom třeba vztah důvěry je pro existenci prosperující občanské společnosti velmi podstatný.

Giddens v knize Unikající svět poukazuje na skutečnost, žádná demokracie nemůže bez důvěry fungovat. (10)

Podle Průši se občanská společnost prosazuje prostřednictvím neustále se vynořujících, působících a zanikajících sociálních interakcí mezi jednotlivými občany. Vytváří občanům příležitost k tomu, aby společně vyjadřovali své názory a hodnoty a přenášeli je do skutků.

K tomu potřebují dvě základní podmínky: 1) právní rámec vymezující podmínky mezi jednotlivými subjekty a 2) občany- sociální aktéry, vyznačující se občanským postojem k veřejným záležitostem.(30)

Proto, aby mohly místní samosprávy skutečně plnit svoji roli na demokratickém základě, je participace občanů nezbytnou podmínkou.

3.5. Občanská participace

Občanská participace je veřejně politický proces, jehož cílem je účast veřejnosti v plánovacích a rozhodovacích procesech nezávisle na státu a ekonomické sféře. Jejím účelem je odpovídajícími technikami získat názory občanů a ty pak využít při přípravě rozhodnutí. Připomíná to marketingovou strategii firem, které si dělají průzkum trhu, aby uspokojili požadavky zákazníků. V našem případě je firma obec, zákazníci pak její obyvatelé.

Důvodem pro zapojení veřejnosti do veřejně- politických procesů je zejména aktivní předcházení možným nedorozuměním a odporu veřejnosti proti nově navrhovaným záměrům a omezení možnosti manipulace s veřejným míněním.

Podle výkladu principu participace ze Slovníku základních pojmů základní myšlenkou participace je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít v podstatě také možnost účastnit se procesu, který je vede k jejich přijímání a realizaci, z toho vyplývá, že člověk přestává být pasivním příjemcem sociálně politických opatření, ale aktivně se podílí na jejich tvorbě a realizaci.

Potůček vyzdvihuje změnu postavení jednotlivce z objektu sociální politiky jako adresáta sociálně politických opatření na subjekt. Občan se stává tvůrcem, realizátorem. Podmínkou pro realizaci změny je rozvinutá občanská společnost, právní a institucionální podmínky pro existenci občanského sektoru, který je hlavním nositelem spoluúčasti občanů na společenském dění. (29)

Na základě zkušeností mohu potvrdit, že občanská participace na tvorbě místní politiky, strategickém i komunitním plánování rozvoje je potřebná. Největší část občanů dává najevo svůj vztah k obci svojí účastí v komunálních volbách. Menší část se zúčastňuje veřejných zasedání zastupitelstva a podílí se na veřejném životě, další občané, i když přímo nespolupracují, vždy zaujmou určitý postoj a reagují po svém. Vytvářejí tím alespoň zpětnou vazbu. Mám dojem, že někteří se na veřejném životě nechtějí podílet z prostého důvodu, aby nenesli odpovědnost.

V publikaci *Obce, města, regiony a sociální služby (1)* je k danému tématu uvedeno: „*Komunitní přístup se vyvíjí už déle než 100 let a neřekne dnes už nic, co by se nevědělo. Je to přístup, který spoluvytváří participativní demokracii na té nejkonkrétnější, lokální úrovni*“. Komunitní přístup přináší některé jednoduché a srozumitelné myšlenky a ukazuje, jak je lze uplatnit v realitě. Patří k nim např. to, že pokud odborník plánuje nějaké opatření, které má pomoci lidem, měl by se jich jednoduše nejdříve zeptat, co je nejvíc pálí, a teprve potom, co by jim nelépe pomohlo. Místo toho, však většinou dojde k plánování od stolu a teprve poté, kdy se investuje sousta času a peněz, se ukáže, že to jaksi není ono. Další myšlenka spočívá v tom, že úspěch nového opatření nezávisí jen na jeho kvalitě, ale také a možná z větší části na tom, jak je komunitou přijato. Neméně pak záleží na tom, zda se na rozhodnutí mohli lidé podílet nebo se k němu vyslovit, aby ho mohli přijmout za své.

Proto je třeba na místní úrovni dosáhnout stavu, kdy budou do řešení problémů zapojeni všichni zúčastnění, nejen odborníci, ale zejména občané, kterých se to týká a úřad jež je zastupuje.

Aktéry procesu občanské participace jsou občané (jednotlivci nebo zástupci organizovaných skupin), politici (zastupitelé, starostové, poslanci....) úředníci a odborníci.

Na str. 174 se uvádí, že proces komunitní změny může fungovat jedině tehdy, pokud bude respektovat místní situaci a potřeby lidí, když se obecná potřeba řešit problém setká s touhou jednotlivce změnit nežádoucí situaci. (1)

S cílem zlepšit komunikaci mezi místní samosprávou, občanem, úředníkem a státní správou se touto problematikou mimo jiné zabývá i Občanské sdružení Agora Central Europe. Tato společnost vydala brožuru s názvem „Sedm kroků k zapojení veřejnosti“, kde dává logický rámec konkrétním postupům zapojení veřejnosti a účasti místní samosprávy do procesu projektu. (4)

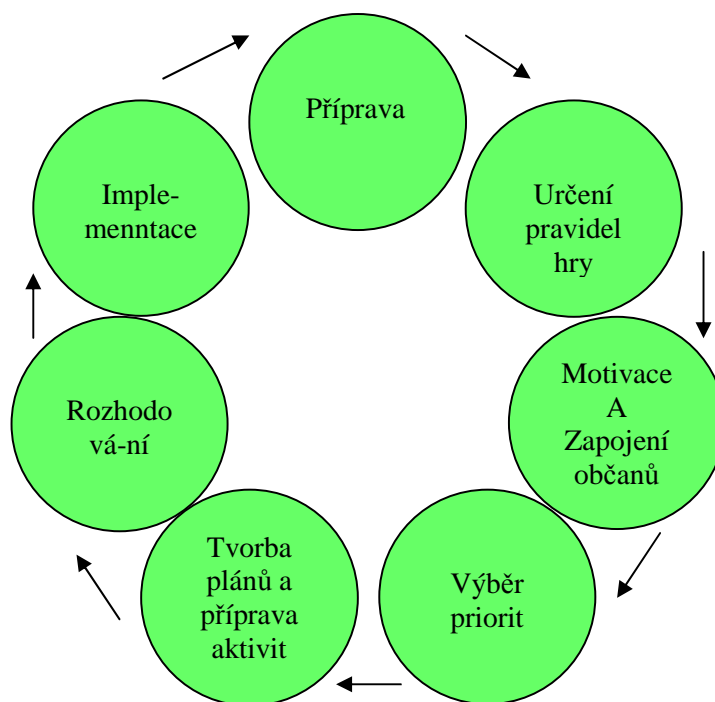
Proč aktivně zapojovat do procesu komunitního plánování občany, se v této publikaci říká: „*Participace na věcech veřejných jako proces lidské emancipace vede k vyššímu stupni samosprávy. Dosažení stavu, kdy občané sami rozhodují ve své vlastní komunitě, můžeme považovat za hlavní smysl participace. Může to znít trochu pompézně, ale cílem našeho snažení je, aby lidé sami ovlivňovali podmínky, ve kterých žijí, aby o nich více diskutovali a společně rozhodovali.*“ (4)

Můžeme se tázat, co je považováno za základní stupeň samosprávy, když zde je zmiňován vyšší stupeň? Domnívám se, že pokud je rozhodování založeno na spolupráci s občany, pak se jedná o naplňování základního demokratického principu, občanskou participaci.

7 KROKŮ K ZAPOJENÍ VEŘEJNOSTI

1. Příprava
2. Určení pravidel hry
3. Motivace a zapojení občanů
4. Výběr priorit
5. Tvorba plánů a příprava aktivit
6. Rozhodování
7. Implementace

GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ

4. Sociální politika a sociální služby

4.1. Sociální politika

Sociální politika je termín, který je zcela běžně používán, ale vysvětlit význam tohoto pojmu není jednoduché. Jinou představu si vytváří občan, jinou má politik nebo odborná veřejnost.

Vymezení pojmu sociální politika v mé práci je důležité v souvislosti se zapojením samosprávných celků do procesu zajišťování sociálních služeb.

Sociální politika je nedílnou součástí politiky každé vlády v každé zemi, je neodmyslitelným atributem uspořádání společnosti. Sociální politika se v moderním světě stala fenoménem velice frekventovaným, aktuálním, navíc velice kontroverzním a

náročným na veřejné prostředky a zdroje. Politické strany s odlišnou ideovou orientací mají ve svých programech různá pojetí a podoby sociální politiky.

I to může být jedním z důsledků absence jednoznačné a všeobecně používané definice sociální politiky, ačkoliv se mnozí autoři o určitou definici snaží. Mezi jeden z výkladů pojmu patří Tomešův: „*Je to pojem velmi ambivalentního významu. Jinak jej používají právníci, jinak sociologové a politologové, jinak ekonomové. Všichni lidé mu rozumějí, avšak definují jej s obtížemi.*“ (39)

Toto sdělení nepřímou upozorňuje na skutečnost, že ačkoliv jsou v České republice sociální služby řízeny Ministerstvem práce a sociálních věcí, do řešení jejich působnosti patří i oblasti jiné. Například Léčebny dlouhodobě nemocných a kojenecké ústavy spadají do působnosti Ministerstva zdravotnictví, Výchovné ústavy pro mládež řídí Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, Probační a mediační služba je v rezortu Ministerstva spravedlnosti a Prevencí kriminality mládeže se zabývá ministerstvo vnitra. (23)

Česká sociální politika patří mezi modely, které se hlásí k uspokojování nezadatelných lidských a občanských práv a svobod a řadě mezinárodních dokumentů, které Česká republika ratifikovala (34)

Např. Revidovaná Evropská sociální Charta z r. 1996, která v ČR vstoupila v platnost r. 1999 (je uveřejněná ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 14/2000), která článkem 14 stanovuje právo využívat služby sociální péče.

Sociální politiku Tomeš definuje jako „*soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování svého nebo jiného sociálního systému*“.(41)

V jiné publikaci Sociální správa Tomeš na str. 35 jednoduše definuje: „*Sociální politika odpovídá na dotazy „co dělat“ a „proč to dělat“. Sociální správa odpovídá na otázky „jak to dělat“ a „kdo to bude dělat“.*“.(40)

MATOUŠEK upozorňuje na stav, kdy se sociální politika zaměřuje se sociální politikou státu. Uvádí, že sociální politiku má nejen stát, ale každý subjekt v něm působící. Pravděpodobně tedy i každá domácnost. Tak lze oprávněně mluvit o sociální politice

politických stran, odborů, zájmových a jiných nestátních organizací. Sociální zájmy těchto nestátních organizací se mohou se státem ztotožňovat, nebo i rozcházet, soupeřit. Svě sociální zájmy mohou nestátní organizace realizovat vlastní činností, nebo nutit stát k určitém činnostem. Svě vlastní činnosti mohou nestátní subjekty buď hradit z vlastních a darovaných zdrojů, nebo, za určitých okolností, i ze zdrojů státních. Naopak, stát výkon své sociální politiky může svěřit i nestátním organizacím či na jejich činnost přispět. (23)

Proto je v demokratické společnosti zavádějící činit ostrá rozhraní mezi působením jednotlivých subjektů v sociální politice. Podstatné není, kdo sociální činnosti prosazuje, ale to:

1. či a jaké zájmy sociální činnost sleduje
2. kdo sociální činnost zabezpečuje
3. kdo hradí náklady
4. zda je efektivně dosahováno původního záměru a žádaného sociálního účelu.

Sociolog Potůček na úvod své knihy vysvětluje: „*Tázání po tom, co je sociální politika, jaké má opodstatnění, jaké jsou její funkce, co všechno ji ovlivňuje, jak vymezit její klienty a další aktéry, jaké nástroje má užívat, jaké jsou jejich výhody a nevýhody, to všechno je z povahy věci tázání bez konce. Proč? Sociální politika je, více než jiné oblasti lidských aktivit, vázána na hodnoty toho, kdo se táže, i toho, kdo odpovídá. Je také stále zřejmější, že je velmi závislá na kultuře, ekonomice, politice, na stereotypech chování, na zřejmých i skrytých konfliktech zájmů, vlastně na všem, co společnost dělá společností.*“ (29)

Porovnáme-li v duchu tohoto konstatování názory a postoje dvou politiků, bývalého prezidenta Havla a současného prezidenta Klause, vidíme rozdílnost ve vnímání sociální politiky, která je podmíněna osobnostními postoji, profesním zaměřením i odlišnou hodnotovou hierarchií. Každý vnímá sociální problematiku z jiného úhlu, neznamená to, že by jeden z názorů byl správnější.

Jak praví Václav Klaus: „*Především je potřeba si říci, co je smyslem či posláním sociální politiky státu ve svobodné společnosti. Řekl bych, že prvotním cílem je zprostředkování solidarity mezi občany. Je přitom třeba zdůraznit, že jde o solidaritu mezi občany, nikoli o péči společnosti o občany. Chceme-li hovořit o skutečné sociální*

politice, o státem garantované a zabezpečené solidaritě mezi občany, musíme mít především na paměti, že skutečným zdrojem této solidarity není stát, nýbrž občané sami, neboť oni veškerou sociální podporu a pomoc svým spoluobčanům konec konců financují ze svých daní. Stát je pouze zprostředkovatelem a garantem.“ (15)

Klaus, V.: Principy zdravé sociální politiky. Sondy, 1995, č. 31, s. 1.

Václav Klaus odmítá komunistický mýtus, že sociální služby zajišťuje stát. Vyzdvihuje, že se jedná o solidaritu mezi občany ekonomicky aktivními, kteří vytvářejí ekonomické zdroje, ze kterých stát přerozděluje a realizuje pomoc lidem ekonomicky neaktivním.

Jedná se o formalizované pojetí sociálních služeb. Mimo roli státu roste význam jednotlivců či spolků, kteří jsou solidární na základě svého filantropického založení, aniž by vstupovali do státního přerozdělovacího systému. Podstatná část sociální pomoci by měla být zajištěna neformálně, na vzájemné pomoci spoluobčanů, rodiny, dobrovolníků.

Havel vystupuje jako obhájce lidských práv, ve své době se zasazoval o reformu veřejné správy s posílením sociální ochrany a institucionální ochrany lidských práv. Požadoval urychlení sociální reformy, kladl důraz na podobu státu veřejných sociálních služeb. Havel požaduje vytvoření takových formálních struktur, které efektivně zajistí a budou garantovat pomoc občanů jiným lidem. (28)

Nabízí se otázka, proč není v Evropě společná sociální politika, alespoň pro členské země. Na tuto otázku nabízí určitou odpověď i práce Klvačové s Jírovou. Ty upozorňují na odlišnosti jednotlivých zemí. Každá členská země má dlouhodobé kulturně historické tradice a jiné možnosti k uskutečňování sociální politiky. V EU vedle sebe existují bohaté země spolu s chudými. To by mohlo být dalším zdrojem problémů. Autorky vysvětlují, že ačkoliv se v současné době společenské, ekonomické, politické a právní podmínky členských zemí postupně sblížují, sladit sociální problematiku je úkol dlouhodobý a citlivý. (16)

I přes tyto zdánlivé rozpory v současné době všechny vyspělé ekonomiky počítají s účastí státu na hospodářském a sociálním rozvoji.

V podobném duchu hovoří i TOMEŠ, kdy v dokumentu „Zelená kniha - Evropská sociální politika“ (byla přijata v r. 1993) se výslovně uvádí nejdůležitější faktory sociální problematiky: „růst nezaměstnanosti, stárnutí populace, změny ve struktuře rodin, růst chudoby a sociálního vyloučení, masivní růst poptávky po sociálních

službách, zejména po zdravotní péči“. Z této formulace je patrné, že sociální politika reaguje nejen na současné problematické situace, ale předpokládá pomoc při řešení sociálních problémů vzniklých v budoucnosti. (41)

V Zelené knize se rovněž navrhuje některé postupy a procesy vedoucí ke zlepšení sociální situace v Evropě.

Na Zelenou knihu navázal dokument „*Bílá kniha – Evropská sociální politika*“ (1994), která hned v úvodu vyzdvihuje úlohu států jako garanta sociální péče a solidarity.

4.2. Česká sociální politika - reforma

Česká sociální politika nastoupila po roce 1989 proces transformace, který dosud trvá. Změny, které probíhají na poli politickém, ekonomickém, právním a ve všech dalších oblastech ovlivňují postup sociálních reforem.

Proces transformace je možno rozdělit do čtyř etap. Potůček jednotlivé etapy charakterizuje: V první etapě do června 1990 byla zrušena některá privilegia komunizmu. Od července 1990 do června 1992 stále ještě fungovala federativní vláda a na federální úrovni sociální politiku zajišťovalo Federální ministerstvo práce a sociálních věcí. Na úrovni republikové souběžně fungovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Vláda ČSFR vyhlásila „*Scénář sociální reformy*“, jehož fungování bylo podmíněno přijetím nových zákonů např. zákona o zaměstnanosti, sociální potřebnosti, o pojistném na sociální zabezpečení, o zdravotním pojištění a další.. V té době startovala ekonomická reforma. (28)

Podle scénáře sociální reformy byly vymezeny základní směry sociálního zabezpečení:

- aktivní politika zaměstnanosti
- liberalizace a pluralizace sociálního systému
- založení záchranné sociální sítě.

Třetí etapa trvala do června 1996 a vzhledem k tomu, že v roce 1992 došlo k rozdělení Československa, prioritní oblastí se stala ekonomika. Čtvrtá etapa do roku 1998 byla poznamenána těžkostmi ekonomické reformy, krachují banky a vzrůstá problém s fungováním a financováním veřejného sektoru – školství, zdravotnictví a sociální péče (28) Sociální reformu je nutno chápat nikoliv jako jednorázový proces s jasným koncem, ale jako kontinuální proceduru, během které dojde k vytvoření takových podmínek, které umožní a zajistí, aby sociální politika plnila tyto základní funkce:

- ochranná – řeší vzniklé sociální situace, kdy se jedinec či skupina ocitne v nepříznivé sociální nebo ekonomické situaci (nezaměstnanost, stáří, nemoc, osiření). Jde o historicky nejstarší funkci sociální politiky.
- rozdělovací a přerozdělovací – řeší co, jak, za co, komu a podle čeho rozdělovat. Přerozdělováním se zmírňují nerovnosti v sociálním postavení lidí. Uskutečňuje se prostřednictvím daní a transferů. K hlavním nástrojům přerozdělování patří státní rozpočet a veřejné rozpočty, soustavy pojištění, ale i další instituce – neziskové organizace a nadace. Do života lidí se promítají v podpoře příjmů, důchodů, bydlení, dotací.
- homogenizační – jedná se o snahu dosáhnout určité stejnorodosti v uspokojování základních životních potřeb (možnost vzdělávat se, pečovat o své zdraví). Příkladem této funkce je sociální pomoc nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva, dorovnávání příjmu do společensky uznaného standardu.
- stimulační – jde o podporu, podněcování a vyvolávání žádoucího jednání skupin i jednotlivců v ekonomické oblasti, ale i mimo ni. Kupříkladu podpora vývoje příjmů vede k rostoucí kupní síle a sociální politika tímto podporuje i všeobecnou hospodářskou politiku.
- preventivní – snahou je zabránit zcela nebo alespoň v co největší míře tomu, aby docházelo k nežádoucím sociálním situacím (nezaměstnanost, bída, kriminalita, poškození zdraví). Tuto funkci plní hlavně vzdělávací politika (příprava na pracovní proces) a zdravotnická politika (léčebně preventivní programy). (19)

Za zmínku stojí vnímání sociální politiky občany. Za socialismu stát určoval, realizoval, kontroloval i financoval celou oblast sociálních služeb. Role občanů a jiných subjektů jako poskytovatelů byla naprosto potlačena. Přesto lidé, i když měli jisté výhrady, pociťovali jistotu, která pramenila z dostupnosti a zejména „bezplatnosti“ služeb. Odstraněním rovnostářství došlo k diferenciaci společnosti. Stále však zůstává zakořeněná tendence spoléhat se na stát. Obavy o sociální jistoty a budoucnost vede část lidí k odmítání současné sociální politiky.

Podobnými problémy a těžkostmi se potýkaly všechny postkomunistické země.

Dopadem reformy veřejné správy na sociální situaci občanů jsou věnovány samostatné studie, např. Ladislav Průša vydal v roce 2003 studii nazvanou „*Reforma veřejné správy a její dopad na systém sociální ochrany obyvatelstva*“. Ve studii se zabývá

legislativními změnami, reformou veřejné správy a novými kompetencemi, při poskytování sociálních služeb, zpracovává demografické údaje s přihlédnutím ke struktuře obcí, upozorňuje na ekonomické souvislosti a problematiku financování. Upozorňuje, jakými cestami, by se měla koncepce sociálních služeb v České republice ubírat, aby se náš systém stal srovnatelným s ostatními zeměmi Evropy. (30)

4.3. Modely evropské sociální politiky.

Česká sociální politika se vyvíjela v souladu s rozvojem politik ostatních evropských zemí. Autorky Jírová s Klvačovou se pokoušejí odpovědět na otázku, proč Evropská sociální politika neexistuje v podobě politiky společné pro všechny země Evropské unie. Podle nich je tomu tak proto, že každá země má jiné historické tradice a jiné možnosti svou sociální politiku uskutečňovat. Ve své práci se obracejí do historie.

„U zdroje vzniku sociální politiky na konci 19.století byly čteně se vyskytující tíživé sociální problémy spojené se ztrátou příjmu a následnými pády do chudoby či dokonce bídy. Ohrožovaly nejen postižené jedince a jejich rodiny, ale i celou společnost. Snížení životní úrovně, kvality života a jeho důstojnosti radikalizovaly početné vrstvy obyvatelstva a měly negativní vliv na politickou stabilitu společnosti. Sociální politika se v evropských zemích rozvíjela především jako reakce na rizikové události: ztrátu zaměstnání, pracovní úraz, nemoc z povolání, stáří, invalidita, nemoc, ztráta živitele a mateřství.“ (16)

Objasněním významu pojmu „evropský sociální model“ se zabývá Hynek Fajmon ve slovníčku levicových pojmů. Udává že: „*evropský sociální model je termín, který vznikl poměrně nedávno, na přelomu 20. a 21.století. Jeho rodištěm jsou evropské instituce – Evropská komise, Evropská rada a Evropský parlament. Pojem má dvojnásobný význam, protože označuje stávající realitu v jednotlivých členských státech Evropské unie, tak i politický program směřující k určité vizi uspořádání evropské společnosti.“ (12)*

Podle zprávy Evropského parlamentu z roku 2006 „*Evropský sociální model odráží společný soubor hodnot, založený na zachování míru, sociální spravedlnosti, rovnosti, solidaritě, podpoře svobody a demokracie a dodržování lidských práv“*. Toto vyjádření vyzdvihuje priority sociálních politik.

Ve skutečnosti funguje v Evropě vedle sebe několik modelů sociální politiky.

Podle Koldinské odlišnosti mezi sociálními státy nejucelenějším a nejčastěji citovaným způsobem popsal G. Esping – Andersen. (17)

Podle jeho teorie, kterou jeho následovníci dále rozvíjeli a modifikovali, můžeme v současné době rozlišovat následující modely sociálního státu:

- Anglosaský, Liberální (reziduální, atlantský, beveridgeovský)
- Korporativní, Konzervativní, bismarckovský(kontinentální)
- Sociálně demokratický (skandinávský)

Skandinávský nebo-li také sociálně demokratický model se prosadil ve skandinávských zemích, ale také v Dánsku a Holandsku. Sociální potřeby občanů vnímá jako sociální práva. Je znám jako velmi štědrý a rovnostářský. Stát se zavazuje postarat o každého bez ohledu na to, zda pracuje či pracoval, ve všech aspektech života. Rozhodující je, že se nachází ve specifikované životní situaci. Systém je velmi nákladný, stát peníze získává vyšším zdaněním.

Přínosem skandinávského modelu je především inovace systému sociálních služeb. Ve skandinávských zemích se začaly vůbec nejdříve rozvíjet domácí sociální služby ve větším měřítku. Skandinávie je proto považována za oblast, kde byla započata reforma sociálních služeb směrem k deinstitucionalizaci. Země, které využívají skandinávský model i v současnosti, zůstávají na špici světového vývoje v sociálních službách, i když v posledních 10-15 letech byly nuceny přistoupit na redukci služeb z důvodu vysokého daňového zatížení občanů a nákladnosti systému. (23)

Anglosaský neboli také liberální model – zdůrazňuje individuální odpovědnost každého za uspokojování sociálních potřeb. Role státu je zde potlačena, míra redistribuce prostředků je nejnižší. Dávky jsou určeny především pro nízkopříjmové skupiny, dělnickou třídu a lidi závislé na státu. Výrazným prvkem je zkoumání potřebnosti, dávky dostane ten, kdo úřadům prokáže, že si prostředky nedokáže opatřit jiným způsobem, nezávisle a státu.

Evropskou zemí s liberárním pojetím sociální politiky je především Velká Británie, dále hlavně USA a Japonsko.

Daný model bývá také nazýván beveridgeovský podle Lorda Beveridge, který v roce 1942 předložil návrh sociálního zabezpečení vycházející z podmínek, že každý člověk

má nejen své svobody a svá práva, ale i své povinnosti vztahující se k povinnosti postarat se o svou budoucnost a existenci. Dále vyzdvihuje povinnost rodiny zapojit se do péče. Pokud nikdo takový není, pak teprve přebírá tuto povinnost na sebe stát. Z Velké Británie je importován výraz *care managers* označující manažery péče, kteří se podílejí na systému řízení v sociálních službách.

Název *atlantský* připomíná, že se tento model uplatňuje i na druhé straně Atlantiku, ve Spojených Státech. Koldinská svoje pojednání uzavírá konstatováním, že z hlediska dlouhodobé zkušenosti z Velké Británie se ukazuje, že stát by měl v oblasti sociálních služeb hrát alespoň roli garanta, tedy nejen dohlížet na kvalitu poskytovaných služeb a hospodaření veřejnými prostředky v této oblasti, ale rovněž zajistit dostupnost sociálních služeb, které jsou potřebné, ale žádný nestátní provozovatel je nenabídne. Svě odpovědnosti vůči občanům, kteří sociální službu potřebují, se stát zcela zprostit nemůže. (17)

Konzervativní model má domov v Německu a Rakousku - Uhersku, je rozšířen i do jiných zemí, proto se také nazývá kontinentální. Typově se tomuto modelu blíží organizace sociálních služeb ve Francii a Rakousku.

Hlavní myšlenkou tohoto typu je, že sociální potřeby mají být uspokojovány na základě výkonu a produktivity. (19)

Historie vzniku je spojena s kancléřem Bismarckem. V Německu se v oblasti sociálních služeb na straně poskytovatele podílejí veřejný i soukromý sektor. Veřejní poskytovatelé sociálních služeb jsou spolkové země, kraje, města, obce. Důležitým kritériem pro poskytování sociálních služeb dotyčnému jedinci nebo jeho rodině je jeho zaměstnání a dosažená výše výdělku. Podstatné je povinné sociální a zdravotní pojištění. Činnost nestátních poskytovatelů sociálních služeb je založena na principu subsidiarity. Hodnotově se tento systém opírá o vliv křesťanství. (16)

Koldinská popisuje vícezdrojové financování sociálních služeb. Upozorňuje na poměrně složitý systém. Je-li služba poskytována státem nebo zemí, tedy veřejným poskytovatelem, což se děje zřídka, financuje se ze státního nebo zemského rozpočtu. Obce financují služby, které poskytují, z vlastních prostředků, zatímco kraje financují své služby z příspěvků měst a obcí, jež do něj patří. Nestátní poskytovatelé financují své služby z příspěvku státu, zemí, obcí a nadregionálních poskytovatelů. Církev financují

provoz z církevních daní. Dalším zdrojem jsou loterie, sponzoring, sbírky, výnosy z majetku. (17)

Následující tabulka znázorňuje podíl různých poskytovatelů na poskytování sociálních služeb, financování a šíři nabídky v jednotlivých státech

Ukazatel	Velká Británie	Německo	Švédsko	Francie
Pestrost nabídky poskytovaných sociálních služeb	malá	dostatečná	široká	pro seniory malá
Role veřejného sektoru	malá	malá	velká	velká
Role soukromého sektoru	vzrostla (quasi-market)	velká	malá	malá
Financování	státní rozpočet, úhrada klienta	pojištění, dotace	státní rozpočet	pojištění, státní rozpočet

Zdroj: Matoušek, O., Sociální služby, 2007. S.61.

4.3. Welfare State

K základním pojmům sociální politiky patří také pojem *Welfare State*. Používá se hlavně v anglické odborné literatuře, ale postupně se zabydluje i české literatuře.

Autorství konceptu *Welfare State* je připisováno anglickému lordu siru W. H. Beveridgemu, který termín *Welfare State* použil v popisu komplexního systému sociálního zabezpečení. Koncept *Welfare State* ovlivnili i Otto von Bismarck v Německu a Franklin Roosevelt v USA, kteří ve svých dílech upozorňovali na odpovědnost státu zajistit alespoň minimální životní standard (blahobyt) všem občanům.

Považuji za nutné upozornit na skutečnost, že v této souvislosti není blahobytem myšlen luxus či materiální nadspotřeba, ale základní životní podmínky, včetně vzdělání, bydlení, lékařského ošetření. Někteří autoři jej označují jako stát všeobecného blahobytu (Rosanvallon 1991) jiní jako asistenční nebo pečovatelský stát.

Odlíšnými způsoby se tento pojem převádí do češtiny. Velký sociologický slovník (1996) se kloní k výrazu sociální stát, i když připouští nepřesnost tohoto označení. Sám Potůček dává přednost překladu pojmu *Welfare State* jako stát veřejných sociálních služeb. Označuje stát, v němž se zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Každému z jeho občanů se dostává alespoň určitého uznaného minima podpory a pomoci v různých životních situacích, které jej či jeho rodinu potencionálně nebo aktuálně ohrožují.

Autorka Čabanová cituje Artse s Gelissenem a jejich definici sociálního státu „*Welfare State je založen na myšlence, že sociální podmínky jednotlivce nejsou jen záležitostí jeho a jeho rodiny, ale také záležitostí společnosti. Tento postoj se projevuje v jednání a myšlení lidí, v oblasti práva, v institucionálním uspořádání i v opatřeních sociální politiky. Welfare State spolu s dalšími aktéry aktivně přispívá k formování sociálních podmínek obyvatel.*“ (5)

Základní myšlenkou konceptu *Welfare State* je přerozdělování. Stát se snaží omezit velké sociální rozdíly, snížit chudobu a nezaměstnanost, zabezpečuje zdravotní, sociální i bytové potřeby. To za cenu obrovských výdajů, které pokrývá vysokým zdaněním. Určité skupině občanů to vyhovuje, dovolila bych si použít pojem morální hazard, naproti tomu se např. podnikatelé brání vyššímu zdaňování.

Jako příklad fungování Welfare State je nejčastěji uváděno Švédsko, které dosáhlo vysokého životního standardu svých obyvatel. K financování byl zaveden rozsáhlý systém daní s vysokými sazbami, který musel být pro narůstající problémy v 90. letech restrukturalizován a Švédsko bylo nuceno těmto změnám přizpůsobit i změnu sociální politiky. (19)

Koncept sociálního státu se realizoval i v ostatních skandinávských zemích, také v Dánsku, Holandsku, ve Francii i Velké Británii. Přes určité společné znaky (redistribuce, státní regulace, tlumení aktivit nestátních subjekt), byly a jsou koncepty sociálních států značně odlišné (tradice, sociální cítění, ekonomické možnosti).

Přes uvedené odlišnosti všechny vyspělé evropské země počítají s účastí státu v sociální politice. V tomto smyslu jsou dnes vyspělé demokratické země také zeměmi sociálními (Welfare States). Rozdíly mezi nimi jsou někdy poměrně značné. Tradičně nejvyšší roli mají státy ve skandinávských zemích, menší ve střední a jižní Evropě a nejnižší v Kanadě, Japonsku a USA. (19)

4.4. Sociální péče

Sociální péče je podle §73 Zákona o sociálním zabezpečení č. 100/1988 Sb., chápána jako pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy. Dále se pod sociální péčí rozumí pomoc občanům, kteří takovou péčí potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, nebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry. Sociální péči lze chápat i jako sociální pomoc, kdy se člověk dostane do obtížné sociální situace, hmotné nebo sociální nouze, kterou není schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny. (19)

Uvedené vymezení sociální péče je důležité i pro posuzování nároků občanů na jednotlivé peněžité nebo věcné dávky v systému sociální péče. Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtu obcí.

Pruša upozorňuje na potřebnost oddělit od sebe kompetence státních a samosprávných orgánů od sebe tak, aby bylo každému občanu zřejmé, které dávky jsou poskytovány obcí a které jsou od státu (31)

Pro oblast dávek sociální péče jsou určeny tyto orgány sociálního zabezpečení:

- a) Ministerstvo práce a sociálních věcí
- b) krajský úřad
- c) obecní úřad oce s rozšířenou působností
- d) pověřený obecní úřad
- e) obecní úřad.

Sociální politika je zaměřena na hlavní sociální události, které Potůček popisuje ve smyslu působení na jednotlivé oblasti lidského potenciálu takto

- **Politika zaměstnanosti, problém nezaměstnanosti.** Do popředí se dostává role práce jako integrující prvek lidské existence. V tomto smyslu je práce formativním prvkem individuálně integračního a regulačního potenciálu, ale i všech dalších složek lidského potenciálu, a její absence, případně naopak nepřiměřeně tvrdé pracovní podmínky, představují značnou hrozbu celému lidskému potenciálu, zvláště pak potenciálu zdraví.
- **Sociální zabezpečení, problém chudoby.** Je-li sociální politika provozována ve své zúžené reziduální variantě, pak řešení problému chudoby a podoby soustavy sociálního zabezpečení jsou nejdůležitějšími oblastmi ovlivňujícími prostou reprodukci lidského potenciálu. Tam, kde jsou společnosti bohatší a nebo sociální politika je chápána v širším smyslu, otevírají instituce sociálního zabezpečení prostor i pro kultivaci lidského potenciálu.
- **Rodinná politika.** Rodina se svým komplexem funkcí, četnými cíli a činnostmi, související s lidskou reprodukcí, sexuálním životem, výchovou dětí, vzděláváním, socializací, péčí o závislé osoby a vzájemnou citovou a ekonomickou podporou ovlivňuje všechny složky lidského potenciálu svých členů. Rodinná politika se proto významně podílí na kultivaci a uplatnění lidského potenciálu, zvláště významně pak dětí a žen.
- **Sociální péče.** Ať už jde o neformální péči v rodině či o péči zprostředkovanou sociálními službami, vždy jde o udržení potenciálu zdraví a sociální participace.
- **Gender.** Sociální politika může uvědoměle či nereflektovaně vycházet z kulturně i sociálně formovaných očekávání role mužů a žen v dělbě práce a tím selektivně ovlivňovat jejich životní podmínky. Stát veřejných sociálních služeb stojí před úkolem vyrovnat se s historicky zděděnými nerovnostmi mezi muži a ženami, tak mezi různě sexuálně orientovanými jedinci.

- **Vzdělávací politika.** Vzdělávání se soustřeďuje na kultivaci poznatkového a dovednostního potenciálu. Významně ovlivňuje i hodnotovou orientaci a tvořivý potenciál.
- **Politika bydlení, bezdomovectví.** Slušné bydlení je jednou z podmínek pro prostou reprodukci lidského potenciálu, jeho absence ohrožuje jak tuto prostou reprodukci, tak potenciál zdraví, ale i poznatkového a dovednostního potenciálu a individuálně integrativního a regulačního potenciálu.
- **Péče o zdraví.** Péče o zdraví je docela přirozeně orientována na podporu a ochranu potenciálu zdraví. Vzhledem k postavení potenciálu zdraví jako zdroje, nutné podmínky kultivace a uplatnění ostatních složek lidského potenciálu lze předpokládat i těsnou souvislost mezi efekty péče o zdraví a ostatními složkami lidského potenciálu.
- **Péče o tělesně či duševně postižené.** Sociální politika se v péči o tělesně či duševně postižené snaží specifickými postupy či pomůckami zachovat, v případě možnosti i rozvíjet jejich životní uplatnění. Hlavní pozornost je věnována potenciálu zdraví, v případě dětí a mládeže poznatkovému a dovednostnímu i individuálně integrativnímu a regulačnímu potenciálu.
- **Práce s etnickými minoritami.** Tam, kde si sociální politika vytvoří dobré předpoklady svojí orientací na kultivaci poznatkového a dovednostního potenciálu a to zvláště u dětí, a bere přitom v úvahu i kulturně podmíněné rozdíly ve struktuře hodnotově orientačního potenciálu, nemusí později řešit problémy maladaptací etnických minorit tváří v tvář většinovým kulturním vzorům a stereotypům chování. (28)

4.5. Sociální služby

Vymezení pojmu *sociální služby* je důležité zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb obcí jako nejnižším samosprávným celkem dle principu subsidiarity (zásada subsidiarity je zakotvena ve smlouvě o Evropské unii a její význam spočívá v tom, aby všechna rozhodnutí byla přijímána na nejnižší možné úrovni), po reformě veřejné správy.

Sociální služby je široce pojatá kategorie služeb, které jsou poskytovány v zájmu občanů a které jsou součástí sociální péče. Je dobré alespoň touto formou zachytit vztah sociální péče a sociální služby. Jsou poskytovány lidem v nepříznivé sociální situaci, pomáhají jim žít běžným životem, zaměřují se na zachování kvality a důstojnosti života. (1,23)

Sociální služby řeší problematiku cílových skupin zaměřených na:

1. Nezaměstnanost, chudobu, bezdomovectví.
2. Služby pro děti a rodiny.
3. Služby pro rizikové děti a mládež.
4. Služby pro staré lidi.
5. Služby pro etnické menšiny.
6. Služby pro uprchlíky.
7. Služby pro lidi s postižením.
8. Služby reagující na krize a služby pro lidi trpící duševními nemocemi.
9. Služby pro nemocné.
10. Služby pro lidi se závislostmi.
11. Služby související s výkonem spravedlnosti.
12. Služby pro občany.

Takto podrobné členění příjemců sociální pomoci vyvrací mýtus, že sociální služby jsou určeny pouze chudým. Je to jen jedno z mnoha dělení, které se sociálních služeb týká. Prostřednictvím sociálních služeb bývá zajišťována péče o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, pomoc při prosazování práv a zájmů, psycho- i socioterapie, poskytování informací i zprostředkování společenských kontaktů.

Cílem sociálních služeb je podpora rozvoje, nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti osoby, umožnit člověku život ve vlastním domácím prostředí, při zachování původního životního stylu, rozvíjet schopnosti uživatele služeb tak, aby mohl vést samostatný život, u dalších skupin uživatelů snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatelů. (2)

Základními praktickými činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění

stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. (2, 48)

V zahraničí neexistuje jednotná terminologie ani jednotné pojetí sociálních služeb. Ve Velké Británii se pro sociální služby v našem pojetí používá termín „*personal social services*“, v Německu „*personenbezogene soziale Dienstleistung*“, ve Francii „*service de proximité*“. Tyto termíny jsou vázány na výraz osobní sociální služby, což znamená, že příjemcem je konkrétní osoba.

V literatuře se můžeme setkat s mnoha výklady pojmu sociální služba. Dle Matouška jsou „*Sociální služby jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.*“ (23)

Z této citace je patrné, že se sociální služby dělí a jejich poskytování se děje na základě určitých kritérií a postihuje širokou škálu problémů. Ne vždy tomu tak bylo a ani po roce 1989 nepostupovaly změny v sociální oblasti tempem ani směrem, který by byl potřebný.

Matoušek kriticky hodnotí postup reformy v československém systému sociální ochrany. Upozorňuje na skutečnost, že ačkoliv v roce 1990 byl připraven Scénář sociální reformy, jakýsi program postupu reformy, v jehož rámci se předpokládala reforma celého systému sociální péče v moderní systém sociální pomoci, tento nebyl dotažen do konce a ze stanovených cílů byl naplněn pouze jeden- v roce 1991 byly přijaty zákony o sociálním minimu a sociální potřebnosti. Ani snahy o reformu sociálního systému jako celku nebyly úspěšné. Ačkoliv se na legislativních změnách začalo pracovat již v roce 1994 a v roce 1997 byl vládou dokonce schválen věcný záměr zákona o sociální pomoci, k přijetí nových právních předpisů a tedy nastavení nového systému sociálních služeb došlo až v roce 2006, kdy byl přijat Zákon o sociálních službách. (22)

Koldinská hovoří o tom, že do r. 1998 byla sociální péče občanům poskytována téměř výlučně v ústavních zařízeních, občan byl pasován do role pasivního příjemce, péče byla univerzálně poskytovaná skupině osob zejména v celodenních ústavních

zařízeních. Pro občana nebyla možnost výběru, alternativní služby v podstatě neexistovaly. Jedinou výjimkou byla pečovatelská služba. V té době pokud chtěl občan nárokovat sociální službu, musel spadat do některé z kategorií: rodiny s dětmi, občané těžce zdravotně postižení, staří občané, občané, kteří potřebují zvláštní pomoc a občané společensky nepřizpůsobiví. (17)

Poskytovatelem a garantem péče byl stát.

V devadesátých letech se začala situace v sociálních službách měnit, sociální služby začaly poskytovat i nestátní neziskové organizace. Pro nedostatek jiné právní úpravy byla většina těchto organizací založena jako občanské sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Také církve zřídily u nás po roce 1989 organizované na poskytování sociálních služeb např. Charita, Diakonie) Církevní instituce měly na rozdíl od mnoha občanských sdružení výhodu v tom, že jim metodické postupy i materiální podporu poskytovali církevní partneři ze zahraničí. (25)

Matoušek ve Slovníku sociální práce uvádí, že sociální služby jsou *„všechny služby, krátkodobé i dlouhodobé, poskytované oprávněným uživatelům , jejichž cílem je zvyšování kvality klientova života, případně i ochrana zájmů společnosti..“* Z citovaného je patrné, že se sociální služby dále dělí a že jsou poskytovány uživatelům podle určitých kritérií. (24)

4.7. Zákon o sociálních službách

Po dlouhých přípravách vstoupil 1.1.2007 v platnost *zákon č. 106/2006 Sb., o sociálních službách*, který přináší novou kategorizaci sociálních služeb.

Zákon znamená změnu koncepce sociálních služeb proti dosavadnímu stavu. Ustanovení §2 zákona se *praví: „Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.*

„Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo

prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.“ § 39

Podle této právní úpravy se sociální služby dělí na:

- Sociální poradenství
- Služby sociální péče
- Služby sociální prevence

Vztah poskytovatele a příjemce sociální služby se děje na základě smluvního principu - o poskytování služby se uzavírá smlouva. Ten, kdo potřebuje sociální služby má možnost čerpat zákonný příspěvek na péči.

Pro poskytovatele byla zavedena povinnost registrace u krajských úřadů a zákon stanoví i předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, tak aby byly naplněny standardy kvality.

Zákon určuje i formy poskytování sociálních služeb v §33.

- Pobytové
- Ambulantní
- Terénní

Sociální poradenství zákon rozděluje na základní a odborné.

Základní poradenství zahrnuje „poskytování potřebných informací přispívajících k řešení nepříznivé sociální situace“, odborné sociální poradenství „je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin ve specializovaných poradnách.“ (§ 37 ZSS)

Služby sociální péče definuje zákon jako služby, které napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou i psychickou soběstačnost s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení“. (§ 38 ZSS)

V zákoně se často setkáváme se zohledněním zdravotního stavu člověka v nepříznivé sociální situaci. Sociální a zdravotní problémy jsou jako spojené nádoby, sociální

situace je jednou z determinant zdraví a zdraví je podmíněno bio- psycho- sociální rovnováhou. Sociální péče by neměla suplovat zdravotní péči, i když nelze vzájemné působení oddělit. V následujícím přehledu služeb sociální péče je zabezpečení zdravotního stavu často předpokládáno.

Zákon o sociálních službách definuje čtrnáct druhů služeb sociální péče:

1. *Osobní asistence*- je terénní služba určena zejména lidem se zdravotním postižením a seniorům. Je vykonávána prostřednictvím osobních asistentů, kteří pomáhají člověku zvládat péči o sebe a umožňují jim zúčastnit se společenského života.
2. *Pečovatelská služba* – převážně terénní služba poskytovaná především v domácnosti. Je určena lidem se zdravotním postižením, seniorům i rodinám s dětmi. Pečovatelé pomáhají člověku v péči o sebe a domácnost.
3. *Tísňová péče* – je nepřetržitá telefonická nebo jiná elektronická komunikace s lidmi, kteří jsou vystaveni vysokému riziku ohrožení zdraví či života.
4. *Průvodcovské a předčitatelské služby*- jsou určeny pro osoby se smyslovým postižením. Služba pomáhá zejména při obstarávání osobních záležitostí.
5. *Podpora samostatného bydlení* – zaměřuje se na posilování a podporu osobních schopností člověka samostatně bydlet.
6. *Odlehčovací služby* – jinak i respitní služby, umožňují osobám, pečující o člověka se sníženou soběstačností, nezbytný odpočinek. Tato služba je nabízena v kombinaci s jinými druhy služeb.
7. *Centra denních služeb* – jedná se o ambulantní službu, určenou pro osoby se sníženou soběstačností. Za cíl si klade pomoci s osobní hygienou a vyřízením osobních záležitostí či zabezpečení sociálně terapeutických činností.
8. *Denní stacionáře* – ambulantní služba pro osoby se sníženou soběstačností. Nabízí výchovné, aktivizační, sociálně- terapeutické služby.
9. *Týdenní stacionáře* – pobytová služba pro osoby se sníženou soběstačností, kteří potřebují pomoc druhé osoby. Zajišťuje většinou komplexní péči.
10. *Domovy pro osoby se zdravotním postižením* – pobytová služba s celoročním provozem pro osoby se sníženou soběstačností potřebující komplexní péči. Je určena především lidem, jimž nelze tuto péči zajistit v jejich přirozeném sociálním prostředí.
11. *Domovy pro seniory* – pobytová služba pro seniory s celoročním provozem.

12. *Domovy se zvláštním režimem* – jedná se o pobytovou celoroční službu pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Nejčastěji se jedná o osoby duševně postižené, trpící závislostí na návykových látkách nebo Alzheimerovou nemocí.
13. *Chráněné bydlení* – je moderním typem služby pro lidi, kteří jsou schopni žít víceméně samostatně v normálním bytě, ale jejich situace vyžaduje pomoc jiné osoby.
14. *Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče* – jedná se o poskytování služby lidem, kteří potřebují jak sociální tak zdravotní péči a nelze ji zabezpečit v jiném zařízení. Jedná se o nemocnice, léčebny pro dlouhodobě nemocné, psychiatrické léčebny.

Z uvedeného seznamu je patrné, že zákon nabízí široké spektrum sociálních služeb, ne všechny regiony jsou však schopny v plném rozsahu tuto nabídku z různých důvodů zabezpečit.

Jednou z cest, jak dosáhnout rovnoměrného stavu poskytování a nabídky sociálních služeb je podle Tomeše 2002 provádění analýzy potřeb a možností, vypracování prognózy jejich pravděpodobného vývoje a zjištění očekávání občanů. Lze tedy konstatovat, že jednou z podmínek účinného a efektivního poskytování sociálních služeb je zpracování sociálně demografické analýzy obce nebo regionu, včetně prognóz budoucího vývoje obyvatel a potřebnosti sociálních, zdravotnických a dalších služeb. (39,40)

V této souvislosti je vhodné vzít v úvahu i údaje o stávajícím sociálním kapitálu a jeho možných změnách. Tématice sociálního kapitálu je věnována jiná část této práce.

Služby sociální prevence jsou zákonem vymezeny jako služby, které „*napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů*“. (§ 53 ZSS).

Zákon stanoví tyto druhy služeb sociální prevence: raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra,

krizová centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy a sociální rehabilitace.

Nové členění sociálních služeb a jejich formy podrobně vyjmenovávám z důvodu vazby na poskytovatele těchto služeb. Všechna z nich mají přímou souvislost s komunitním plánováním sociální péče v obci.

Tomeš dále upozorňuje na předpoklad, že pokud jedním z poskytovatelů sociální služby je obec, pak má mít tento samosprávný celek možnost s ohledem na skladbu obyvatel, ekonomické i geografické podmínky, zvolit takové služby, které budou nejvhodnější. S jeho úvahou koresponduje současný zákon hlavně šíří nabídky a specifikací služeb. (39)

4.7. Formy sociální pomoci

Sociální systémy vnímáme jako určitým způsobem uspořádané soustavy lidí, které tvoří prvky systémů a vztahy mezi nimi. Dělí se na formalizované a neformalizované.

Společně těmto systémům je zaměření na prosazování a hájení sociální problematiky, získávat podporu pro sociální subjekty a nutit jiné subjekty, aby ji respektovaly.

Za formálně organizovaný sociální subjekt lze považovat takový, který je uspořádán určitým, všem účastníkům známým systémem, s viditelnými, hierarchicky uspořádanými strukturami a jednotliví lidé zde mají přidělené role. Formálně uspořádané skupiny mají nejen normy chování, ale i sankce za jejich nedodržení a kontrolní mechanismy. Může se jednat o spolky, sdružení, strany, které poskytují formální sociální péči. Chovají se určitým soustavným způsobem. ((19,40)

Naproti tomu skupiny lidí, kteří si nevytvořili žádnou pevnou formální strukturu (jde o náhodné uskupení lidí), může sice mít stejný záměr poskytnutí sociální služby (tento účel může být i dlouhodobý a opakovaný) ale jedná se o neformální sociální systém. Může se jednat o skupinu přátel, příbuzné, spolupracovníky. (40)

V České republice stále platí, že za péči o své stárnoucí příbuzné je zodpovědná především rodina formální služby bývají využívány zejména v případě absence, nedostatečnosti či vyčerpání neformálních služeb. I touto problematikou se zabývají autorky Nešporová, Svobodová, Vidovičová ve své výzkumné práci nazvané: „Zajištění

potřeb seniorů s důrazem na roli nestátního sektoru“. Vezmeme-li v úvahu pokles porodnosti, intenzivní stárnutí populace, oslabení tradičních rodinných vazeb pak v budoucnosti se bude počet potencionálních pečovatелů z řad rodiny zužovat a zvýší se potřeba institucionální péče a poptávka po alternativních službách, umožňujících život v přirozeném prostředí. (27)

Naše společnost se opírá o tradiční pojetí, které předpokládá, že neformální zajištění potřeb nesoběstačným členům primárně obstará rodina. Formální, respektive státní služby bývají poptávány až v situaci, kdy formální pečovatелé chybí, nebo svoje poslání nezvládají. (27) Pokud tedy člověk potřebuje péči, obrací se primárně na svoji rodinu, manžele, děti, partnery. Neformální péči může poskytnout i soused, nebo kdokoliv jiný, kdo má zájem pomoci a umožnit tak život člověka v přirozeném prostředí. Je snaha zapojit do péče o seniory i dobrovolníky, spolupracující většinou s nestátními neziskovými organizacemi. Neformální pečovatелé hrají velkou roli i v případě zajišťování zdravotní péče. Ve Zprávě o stavu, vývoji a výhledu zdravotnictví v ČR je uveden odhad, že se objem neformální péče blíží ke 200 000 pracovních úvazků.

Pokud nefungují tyto základní principy neformální pomoci, nastupuje pomoc formalizovaná třeba v podobě agentur domácí péče. Denní stacionáře, ať už pro děti či pro seniory jsou vyšší formou pomoci, kdy člověk může část dne trávit ve svém přirozeném prostředí. Stacionáře mohou být i vícedenní či týdenní. Kombinace pečovatelské služby s pobytovou jsou domy s pečovatelskou službou. Klasickou pobytovou institucí sociálních služeb jsou domovy důchodců.

4.8. Zajištění sociálních služeb v komunitě se zaměřením na seniory.

4.8.1. Problematika stárnutí populace

Stárnutí populace se stává v současnosti stále závažnějším celospolečenským problémem nejen v České republice. Zvyšuje se procentuelní zastoupení seniorů v populaci, k čemuž dochází vlivem velkých výkyvů v porodnosti souvisejících se světovými válkami (v současné době dochází k přechodu silné poválečné vlny narozených – baby boomu do seniorských kategorií), prodlužováním střední délky života a postupným dlouhodobým snižováním porodnosti.

Podle projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050 vypracované Českým statistickým úřadem závěrem roku 2003, bude počet osob starších 65 let intenzivně

přibývat, neboť se tohoto věku začnou dožívat početně silnější generace narozených po roce 1940. Na intenzitě nabude tento proces, jež bude charakteristickým rysem populačního vývoje České republiky v celé první polovině 21. století, v období 20011 – 2017. Počet dětí bude naopak ubývat. Podle střední varianty projekce dojde do roku 2050 k více než zdvojnásobení počtu obyvatel ve věku nad 65 let, přičemž u nejstarších osob tj. nad 85 let, dojde dokonce k zpětínásobení jejich dosavadního počtu. U počtu dětí ve věku 0 -14 let dojde k poklesu o více než čtvrtinu.

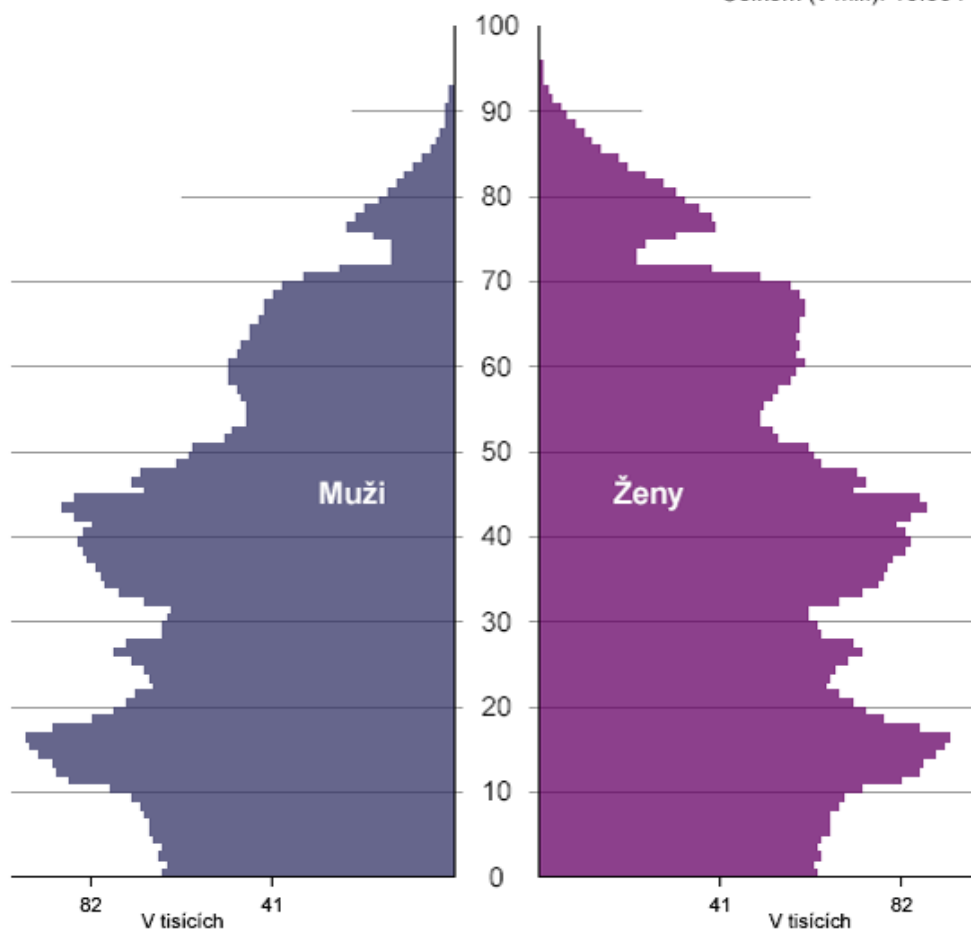
Populační vývoj ČR do roku 2050 bude probíhat nepravidelně, bude odrážet skutečnost, kdy věkovými kategoriemi budou procházet silné a slabé ročníky narozené v obdobích vysoké a nízké porodnosti. Postupně se budou vytvářet nepravidelnosti ve věkové struktuře osob v produktivním věku, což se bude odrážet na grafické znázornění „Stromu života“.

Porovnáme –li stromy života odrážející věkovou strukturu obyvatelstva v letech 1990, 2008 a 2050 názorně vidíme změny ke kterým již došlo a v budoucnu se ještě zvýrazní.

Věková skladba obyvatelstva: 1990

Česká republika

Celkem (v mil.): 10.364

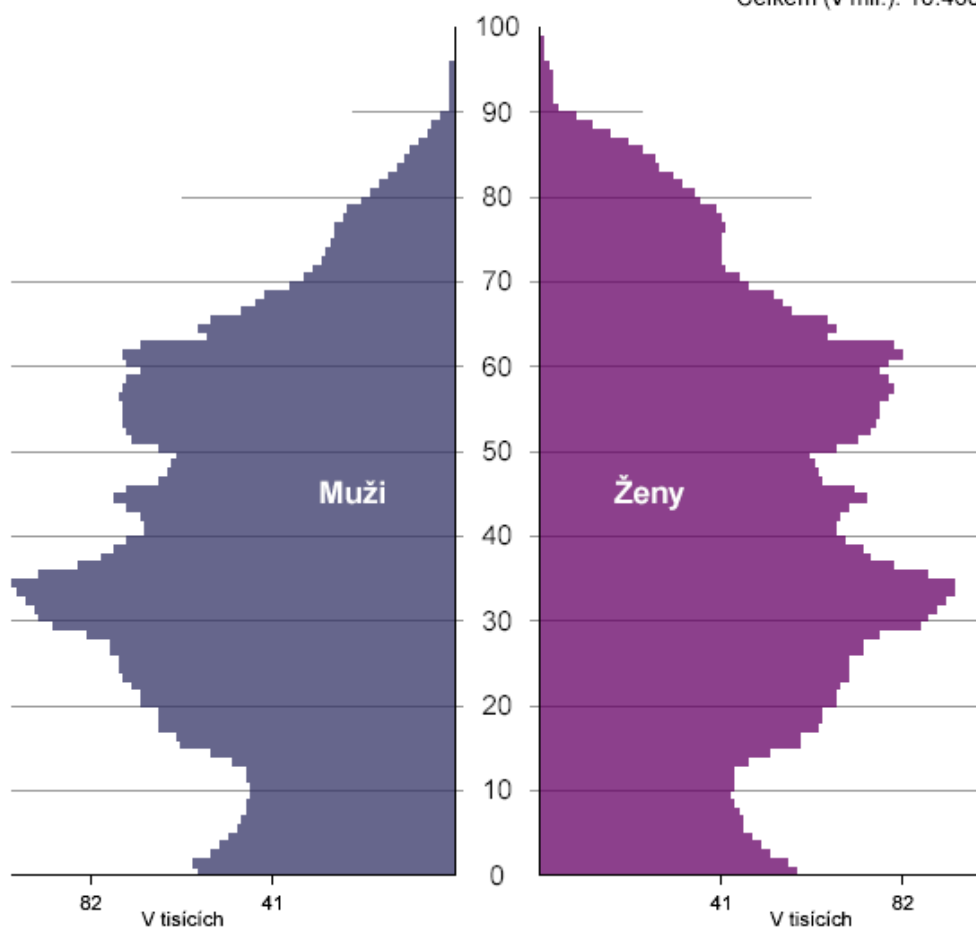
Převzato z ČSÚ. 2009

Na graficky vyobrazené skladbě obyvatelstva v roce 1990 vidíme silné ročníky 13- 17 letých, výrazné rozšíření je i u věkové skupiny 32 – 45 letých - nárůst porodnosti po II. světové válce. K výraznému oslabení došlo u kategorie 70 letých, způsobené nízkou porodností v třicátých letech, jako důsledek hospodářské krize.

Věková skladba obyvatelstva: 2008

Česká republika

Celkem (v mil.): 10.468

V roce 2008 strom života odráží zvýšenou porodnost , rodí silné ročníky žen ze 70 let. Dále je silná skupina osob 30-35 letých, tzv. Husákovy děti – silné ročníky. Graf odráží i zesílení věkových skupin v oblasti 55 – 62 letých, to jsou silné poválečné ročníky a mírný početní nárůst ve věkových ročnících nad 70 let., proti roku 1990.

Věková skladba obyvatelstva: 2040

Převzato z ČSÚ. 2009

V roce 2040 se předpokládá, že bude úzká základna dětí a dospívajících, na rozdíl od početně výrazné věkové skupiny nad 60 let. Oproti dnešku by se měl počet lidí nad 60 let zdvojnásobit. Celkově dojde k výraznému početnímu posílení generací téměř do 100 let, osob ve vyšším věku bude nejrychleji přibývat, počet obyvatel nad 85 let by měl být proti dnešku až pětinasobný.

4.8.2. Definice stáří

Stárnutí je individuální proces, během kterého dochází k ochabování jednotlivých funkčních soustav a klesá psychická a fyzická odolnost člověka. Stáří můžeme obecně definovat jako pozdní fázi průběhu lidského života. Dále jej můžeme rozdělit na *kalendářní stáří, sociální a biologické*.

Kalendářní stáří je rozděleno podle kritéria věku. Organizace spojených národů dělí obyvatelstvo na tři věkové kategorie: 0 – 14 let dětství, 15 – 64 let dospělost, 65 let a více je stáří. Podle Světové zdravotnické organizace se samotné stáří dělí na tři skupiny:

- 1) 60 -74 let - vyšší věk, rané stáří, senescence
- 2) 75 – 89 let - stařecký věk, senium, vlastní stáří
- 3) 90 let a výše - dlouhověkost, patriarchum (47)

V oboru geriatrie se používá jiné členění, kdy je věk vlastního stáří proti definici WHO posunut. Důvodem bylo i zlepšení funkčního stavu u starších osob, díky zvyšující se životní úrovni, životnímu stylu i možnostem moderní medicíny. Podle Kalvacha je dělení v oboru geriatrie následující:

- 1) 65 -74 let – mladí senioři
- 2) 75 – 84 let – staří senioři
- 3) 85 let a více – velmi staří senioři. (14)

Spíše se tedy jako hranice stáří považuje věk 60 či 65 let, i když ani pro toto dělení není jednoznačné objektivní zdůvodnění. I názory samotných lidí se často od „administrativního“ členění liší. Vnímání věku kdy je člověk starý záleží na věku hodnotícího člověka – mladší lidé mají tendenci určovat hranici stáří níže, než lidé starší. (47)

Porovnáme-li údaje demografických prognóz tak oproti roku 2004 kdy lidé nad 60 let tvořili přibližně 19% obyvatel, v roce 2010 se jejich počet odhadem zvýší na 23% - asi 2,3 milionu. V roce 2030 se odhaduje, že počet seniorů bude tvořit už téměř třetinu populace. V roce 2050 by lidé starší 60ti let mohli tvořit až 40% obyvatel České republiky. Naše republika se z pohledu stárnutí populace tak zařadí na jedno z předních míst v Evropě. (7)

Nejintenzivnější růst podílu seniorů se však očekává ve starších věkových skupinách. V roce 2010 se odhaduje podíl seniorů ve věku 70 – 84 let na 39% z celkového počtu seniorů nad 60 let, pak v roce 2050 by jejich počet měl stoupnout na 49%. Stejně tak by se podíl osob ve věku 85 let a více měl z počtu 6% v roce 2010 více než zdvojnásobit na podíl téměř 14% v roce 2050. A toto je i podle mého názoru nejproblematictější a nejnáročnější věková skupina lidí, kteří budou klást největší nároky na zajištění sociální, ale i zdravotní péče. Tento vývoj je významný i s ohledem na další socioekonomické aspekty, vzhledem ke snižování podílu dětí a skupin obyvatelstva v produktivním věku. Je zřejmé, že posuny ve věkovém složení obyvatelstva budou doprovázeny i určitými předvídatelnými změnami v nemocnosti. Budou přibývat chronická a degenerativní onemocnění, budou převažovat kombinovaná postižení (polymorbidita), která budou vyžadovat nejen zdravotní, ale i sociální služby.

V současnosti jen 5% starších 60 let jsou oněmi starými lidmi, kteří potřebují intenzivní pomoc jiných, eventuelně ústavní péči. Odhaduje se, že v populaci starší 65 let zůstává 80% spoluobčanů soběstačných za pomoci rodiny a nejbližší komunity, uplatňuje se zde vzájemná neformální pomoc a péče. (14,20,32)

Následující tabulka zřetelně ukazuje údaje vymezující potřebu sociálních služeb ve vazbě na míře závislosti a věku osob vyššího věku.

Podíl osob, které potřebují pomoc při sebeobsluze podle míry závislosti

Věk osoby	celkem	minimální	lehká	střední	těžká
65-69 let	3%	1,5%	1,5%	-	-
70-74 let	7%	3%	2%	2%	-
75-79 let	10,5%	4%	3%	3%	0,5%
80-84 let	15,5%	6,5%	4%	4%	1%
85-89 let	27%	9%	8%	8%	2%
90 a více let	80%	20%	20%	20%	20%

Převzato: Průša, L. a kol. *Obce, města, regiony a sociální služby*. Praha: SOCIOKLUB 1997.

Za pozornost stojí věková hranice, kdy dochází k penzionování jedince. V různých zemích se tato hranice liší, v českém systému byla jedna z nejnižších. Základním důchodovým věkem v řadě evropských zemí je hranice 65 let (Německo, Španělsko, Portugalsko, Finsko, Irsko, Belgie) Tam, kde je nižší, je snaha jej postupně zvyšovat až na tuto hranici, což se děje i u nás. V některých zemích se dokonce snaží věk odchodu do důchodu zvyšovat ještě nad hranici 65 let. Důchodový věk 67 let již dnes platí v USA, Norsku nebo na Islandu. Samotný odchod do důchodu je pro člověka důležitá životní událost, která sebou nese ekonomické, společenské i psychické změny. (31)

Podle výsledků různých studií (zdravotně-sociální) je nutno počítat s větší aktivitou seniorů ve vyšším věku, předpokládat jejich snahu o co nejdelší působení ve společnosti, snahu o aktivní trávení času i zapojení do věcí veřejných.

Rabušic se zabývá hypotézou, že níže stanovený věk odchodu do důchodu má obrovský sociální efekt, když činí populaci předčasně zestárlou. Nutí vnímat seniory sebe samé jako staré a také se jako staří chovat. Toto sebe vnímání pak vede k méně aktivnímu způsobu života. Zvýšení penzijního věku by podle Rabušice mohlo přispět k určitému psychickému omládnutí populace. (50)

4.8.3. Problematika zajištění péče o seniory

I když se ve své práci věnuji především sociální problematice, při zajištění péče o seniory se většinou jedná o kombinaci zdravotních a sociálních problémů, které se musí řešit současně.

Existují různé možnosti, jak zajistit koordinaci zdravotní a sociální péče o seniory. Jedním z rozhodujících faktorů při hodnocení potřeby zabezpečení konkrétních sociálních služeb v jednotlivých regionech je demografický vývoj. Z hlediska vybavenosti sociálními a zdravotními službami je nutné věnovat pozornost vývoji počtu osob v relevantních věkových skupinách v jednotlivých územních celcích.

Jaký model se v dané komunitě uplatní, závisí na řadě faktorů specifických pro danou komunitu. Zdravotně – sociální péče o seniory v komunitě však musí být organizována a koordinována tak, aby byly uspokojovány jejich aktuální i potenciální potřeby. Potřeba je v tomto smyslu vyjádřením požadavku jednotlivce udržet či obnovit přijatelnou úroveň sociální nezávislosti a kvality života. (18,47)

Problematice zabezpečení seniorů ve společnosti se věnují ve své studii „Čeští senioři včera, dnes a zítra“ autoři Lenka Vohralíková a Ladislav Rabušic. Podrobně zpracovávají statistické údaje ze všech oblastí života seniorů i s výhledem do budoucnosti. Jak sami uvádějí, *cílem práce je poskytnout souhrnnou deskriptivní informaci o životě českých seniorů, nabídnou v jedné práci komplexní obraz životní situace starších občanů v naší společnosti a přispět tak k lepšímu poznání životních podmínek, postojů a problémů i radostí příslušníků starší generace*“. Tato práce mě zaujala zejména z důvodu, že byla vydána v roce 2004 a zahrnuje i aktuální údaje ze sčítání lidu z roku 2002. (50)

Za pozornost stojí i další studie „Zajištění potřeb seniorů s důrazem na roli nestátního sektoru“ autorek Nešporové, Svobodové a Vidovičové, která byla vydána v roce 2008 a zahrnuje i první poznatky dopadů platnosti zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Studie ukazuje, jaké služby mohou nestátní neziskové organizace poskytovat, jak fungují a s jakou problematikou se nejčastěji setkávají. (27)

Po prostudování literatury jsem dospěla k bodům, které podmiňují poskytování péče o seniory v komunitě:

- Jaká je demografická situace v regionu, zhodnocení současné situace a budoucích perspektiv
- předpokladem poskytování sociálních služeb je zjištění potřeb seniorů
- hodnocením potřeb se musí zabývat multidisciplinární tým, tvořený zástupci místní správy, zdravotnickými a sociálními pracovníky
- z potřeb seniorů, definovaných multidisciplinárním týmem by měla vycházet nabídka služeb na regionální úrovni
- vytvořit komunitní plán s ohledem na potřeby seniorů
- je důležité zapojit seniory a jejich rodiny do procesu plánování zdravotně-sociálních služeb na místní úrovni
- je nutné a potřebné zajistit informovanost mezi poskytovateli, uživateli i zadavateli služeb na komunitní úrovni,
- v komunitě je žádoucí a nutné definovat odpovědnosti a kompetence za zajištění sociálně zdravotních služeb
- místní orgány státní správy a samosprávy mají odpovědnost za mapování sociálních a zdravotních potřeb obyvatel a za zajištění potřebných služeb v požadovaném množství a kvalitě

- zajištění péče o potřebného seniora a její přímé řízení je v kompetenci poskytovatelů péče. (27)

Problém v zajištění sociálně zdravotních služeb vidím i v jejich ekonomické náročnosti. Zatímco dokud je senior v nemocnici, péči si nehradí. Ve chvíli přesunu do sociálního zařízení platí všechny poskytované služby.

Nezanedbatelný je i postoj veřejnosti k vnímání problematiky stáří a stárnutí. V médiích se často opakují teze, že stáří potažmo staří lidé představují ekonomickou pohromu, sociální, zdravotní i společenský problém. To může častým opakováním vyústit až v averzi vůči seniorské generaci, k úbytku sociální soudržnosti. Jak vyzývá Rabušic s Vohralíkovou je nezbytné v duchu evropské díkce vytvářet společnost pro všechny generace (*society for all ages*), společnost přátelskou vůči každému věku (*age friendly society*). (50)

5. Reforma veřejné správy ve vztahu k sociálním službám.

Do roku byly sociální služby centrálně řízeny i poskytovány. Občan existoval v roli pasivního příjemce služeb, které byly poskytovány či přidělovány státem, aniž by měl možnost se sám rozhodovat či spolupodílet na rozhodování o řešení své sociální situace. Tím byl zbaven nejen odpovědnosti, ale i motivace.

Do roku 1989 centrálně řízený systém upřednostňoval poskytování služeb na institucionální úrovni. Sociální služby poskytoval pouze stát a jejich nabídka se omezovala na ústavní péči, pečovatelskou službu a manželské poradenství.

Počínaje rokem 1990 se v našem státě začala výrazně měnit sociální situace. Společnost, která byla po čtyři desetiletí nucena žít na úrovni „vzájemně rovných“ se začala poměrně rychle diferencovat a s tímto jevem se zvětšovaly i rozdíly v příjmech a společenském postavení. Prohlubovaly se rozdíly mezi skupinami osob bohatých a lidí žijících na hranici chudoby. Chudoba a nezaměstnanost se staly novým fenoménem, který byl nastupující systém sociálního zabezpečení nucen řešit. V oblasti sociálních péče dochází k rozvoji různých služeb poskytovaných na regionální úrovni. Nové služby jsou obtížně financovatelné a chybí legislativní opory. V regionu chybí ucelený přehled služeb, chybí i vzájemná informovanost mezi poskytovateli. Na centrální i místní úrovni chybí přehled o potřebách občanů. (5,8)

Změna politického uspořádání s sebou přinesla i nevyhnutelné změny ve správním systému. Pokud bylo poskytování sociálních služeb do devadesátých let řízeno „shora“ podle socialistických zákonů, pak s nástupem nových forem sociálních služeb, které vznikaly na požadavky občanů „zdola“, bylo zapotřebí přijmout i nové zákony.

Podstatné bylo přijetí zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů a zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Ty umožnily vznik nových organizací, které začaly poskytovat jiné sociální služby jako alternativu ústavní péče. V začátcích to byla nejčastěji občanská sdružení a obecně prospěšné společnosti, které označujeme jako nestátní neziskové organizace. (1)

Podobnými problémy a těžkostmi se potýkaly všechny postkomunistické země.

Průša se ve své studii zabývá dopadem reformy veřejné správy na sociální situaci občanů a obcí. V první etapě, která byla fakticky ukončena na počátku roku 2001 byly zřízeny kraje a konstituovány krajské úřady. V druhé etapě 31.12.2002 zanikly okresní úřady. V té době Ministerstvo financí neposkytlo stávajícím poskytovatelům sociálních služeb adekvátní záruky a garance zachování stávajících principů financování sociálních služeb a proto tyto kompetence přešly od 1.1.2003 na krajské úřady.

Průša vyzdvihuje, že tímto nebude naplněn základní princip reformy sociálních služeb a to je přiblížení služeb občanům. (30)

Záměrem bylo převést zřizovatelské kompetence na obce .

6. Komunitní plánování

Komunitní plánování sociálních služeb se jako oficiální metoda začalo rozvíjet jako reakce na transformaci a reformy sociálních služeb, spolu s reformami státní správy a převodem kompetencí za zajištění sociálních služeb na krajské a regionální úroveň. Tato metoda nemá v České republice dlouhou historii. Komunitní plánování pomáhali v ČR zavádět britští experti od poloviny devadesátých let minulého století. O propagaci pojmu komunitní plánování se v České republice v minulých letech zasloužilo především město Ústí nad Labem, které se jako jedno z prvních ve spolupráci s britskými odborníky začalo věnovat zajištění sociálních služeb pro občany. Byla vytvořena Komunitní nadace Ústí nad Labem, která ve spolupráci se všemi dotčenými subjekty zjišťovala potřeby v daném území a hledala způsob jejich uspokojení s využitím dostupných zdrojů. Tato nadace začala používat termín komunitní plánování.

Vychází ve svém výkladu slova komunita z latinského slova *communitas*, což znamená lidské společenství, společnost, vlídnost, laskavost, obec. Termín komunitní plánování se všeobecně ujal, i když přesnější označení by bylo „regionální“, neboť pod slovem *region* si dovedeme představit konkrétní území obce nebo kraje. (42,44)

Proto i v dalším textu budu používat všeobecně rozšířený termín komunitní plánování, i přesto, že i v zákoně č. 108/2006 je používán termín „plán rozvoje sociálních služeb“.

Zákon o sociálních službách ukládá krajským úřadům povinnost zpracovávat plány rozvoje sociálních služeb, také obcím doporučuje tyto plány zpracovávat. V současné době je do tohoto procesu zapojeno několik desítek obcí v České republice. Dle údajů z MPSV dosáhl počet obcí, které se do komunitního plánování zapojily do roku 2008 počtu 262. Ve Středočeském kraji jich je 26. (26)

.Během procesu komunitního plánování je využíváno různých zdrojů. Matoušek vyzdvihuje potřebu zdrojů „*Komunitní plánování je postup, který má zmapovat místní potřeby sociálních služeb a porovnat je s místními zdroji, což jsou v první řadě existující organizace, jež služby poskytují. Zdrojem jsou však i veřejné peníze, které se na služby vynakládají, případně by mohly být vynaloženy v budoucnu. Zdrojem jsou také občané, ochotní a schopní, přispět svou prací nebo kapitálem, mohou jím však být i subjekty produkující ekonomický zisk nebo finanční fondy a projekty určené k rozvoji sociálních služeb.*“ (23, 51) Podstatné je rozdělení subjektů, které se komunitního plánování zúčastňují na uživatele sociálních služeb, tj. lidé, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci a nemohou ji vlastními silami zvládnout. Další významnou skupinou jsou poskytovatelé, ať už jsou zaměstnání ve státních, obecních, nebo jiných organizacích. Předpokládá se, že poskytovateli jsou experti na danou problematiku skupin, s nimiž pracují. Třetí participující skupinou jsou zadavatelé sociálních služeb, tj. představitelé veřejné správy (obcí a krajů) o nichž se soudí, že budou mít na existenci služeb zájem a že se budou na zajištění služeb podílet politickými rozhodnutími. Kromě toho se předpokládá, že o procesu a výsledcích komunitního plánování bude informována veřejnost a bude mít možnost ho svým míněním ovlivňovat. (23,51)

Fáze komunitního plánování

1.fáze	Příprava	Zformování pracovní skupiny Určení, koho je třeba do KP zapojit Přizvání dalších účastníků Plán na získání politické podpory obce(kraje)
2.fáze	Vytvoření řídicí struktury	Zapojení všech účastníků při tvorbě řídicí struktury Vytvoření řídicí struktury Stanovení pravidel jednání řídicí struktury
3.fáze	Definování problémů a potřeb	Představení zájmů, potřeb a cílů všech účastníků Vytvoření postupů pro participaci veřejnosti na KP Analýza potřeb a zhodnocení existujících zdrojů Hodnocení slabých a silných stránek existujícího systému sociálních služeb Formulace příležitostí a rizik týkajících se rozvoje soc. služeb
4.fáze	Návrh rozvoje sociálních služeb	Formulace hodnot, které tvoří základ KP Formulace cílů a priorit Pojmenování překážek, které

		<p>lze očekávat</p> <p>Vypracování přehledu regionálních i nadregionálních zdrojů</p> <p>Dosažení souhlasu většiny účastníků KP</p>
5.fáze	Formulace strategie rozvoje sociálních služeb	<p>Formulace plánů a časových horizontů</p> <p>Zpracování konečné verze KP</p> <p>Zpracování systému sledování realizace KP</p> <p>Předložení KP k diskusi veřejnosti</p> <p>Předložení KP ke schválení zastupitelstvem</p>
6.fáze	Provádění plánů	<p>Realizace plánu</p> <p>Informování veřejnosti o postupu realizace KP</p> <p>Průběžné vyhledávání a zapojování nových partnerů</p> <p>Případné revize výchozího plánu a formulace alternativ</p>

Zdroj: Matoušek, O. a kol. Sociální služby, 2007. s. 114.

Komunitní plánování sociálních služeb musí být v souladu s politikou EU a legislativou ČR.

Základními dokumenty ze strany EU jsou:

- Amsterdamská smlouva
- Lisabonský proces

- Evropský sociální program (Nice 2000)
- Evropská sociální charta
- Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004 – 2006
- Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006 – 2008
- Bílá kniha v sociálních službách
- Zákon č. 106/ 2006 Sb., o sociálních službách
- Usnesení vlády ČR č. 824 ze dne 1.září 2004

České zdroje, ze kterých lze čerpat informace a určují směr KP jsou zejména internetové stránky MPSV a jednotlivých krajů a obcí. MPSV vydalo první publikaci v roce 2002 nazvanou „*Komunitní plánování věc veřejná*“, kde je komunitní plánování sociálních služeb definováno jako „metoda, kterou lze na úrovni obcí nebo krajů, plánovat sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám občanů. Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb v roce 2002. Na tuto publikaci navazuje v pořadí druhá, vydaná v roce 2004 a nazvaná „*Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb*“. Tato publikace detailněji popisuje proces komunitního plánování a zejména uvádí praktické zkušenosti se zaváděním KP v jednotlivých regionech. (26,33)

Komunitní plánování je plánování komunitou pro komunitu a lidi v ní žijící. Je založeno na jednoduchém principu, že rozhodnutí, která ovlivňují určitou lokalitu a životy lidí, kteří v ní žijí, je nejlepší činit v této lokalitě. Komunitní plánování sociálních služeb je otevřený proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání řešení, která nejlépe odpovídají místním podmínkám, potřebám lidí a potřebám komunity. (2)

Podle Úlehly lze komunitní plánování z hlediska obce pojmout jako souhrnný název pro aktivní úsilí o dlouhodobé a průběžné zapojování veřejnosti do řízení záležitostí komunity, rozhodování o nich a jejich plánování. Spojení pojmů obec a komunita může být podle Úlehly zdrojem nedorozumění. Problematické je, že komunita není správním ani legislativním pojmem. Je to termín, který se váže především na aspekty sociálně psychologické, respektive sociologické. Na rozdíl od územně správního členění a na rozdíl od krajů, okresů, měst a obcí, které jsou legislativně definovány v hierarchii

odshora dolů vymezením hranic, majetků, financí, funkcemi a podobně, komunita je definována mimo tyto hierarchie, zdola. Je (volně řečeno) vymezena individuálním přihlášením se, sounáležitostí s určitým regionem a jeho spoluobyvateli. Hranice komunity je možné zjistit nikoliv ze zákonů, ale jedině dotazováním jednotlivých občanů a mapováním hranice podle jejich odpovědí. Od ostatních sociálních skupin se komunita liší tím, že sami její členové ji definují příslušností k určitému geografickému a správnímu místu. V souvislostech komunitního plánování lze říci, že komunita je uzavřený sociální systém, jehož formálnímu zajištění slouží obecní zastupitelstvo a úřad. Proto, aby byla jednoznačně zajištěna intersubjektivita obce a komunity, je lepší mluvit o plánování komunitním a nikoliv obecním. (43)

6.1. Organizace komunitního plánování

Komunitní plánování je však na různých místech prováděno různým způsobem a odlišnými metodami, tudíž i s různými výsledky a v rozdílné kvalitě. O tom pojednám v praktické části práce. Na tomto místě je vhodné zmínit organizace, které se v České republice komunitním plánováním sociálních služeb zabývají na profesionální úrovni. Jejich seznam lze nalézt na internetových stránkách Komunitního plánování sociálních služeb (<http://www.kpss.cz>). Tento seznam uvádí ty nejznámější a s nejdelší dobou působnosti. Kromě uvedených organizací se touto činností zabývají i jiná místní regionální sdružení či právnické osoby.

Centrum komunitní práce Ústí nad Labem – nevládní nezisková organizace, která stála u zrodu komunitního plánování v České republice. Během let rozšířila svou působnost o poradenství a vzdělávání v této oblasti. Posláním Centra komunitní práce je rozvíjet neziskový sektor a posilovat jeho konkurenceschopnost na evropském sociálním trhu. Společnost se zaměřuje především na komunitní plánování, zpracování projektových žádostí o finance ze strukturálních fondů Evropské unie, rozvoj lidských zdrojů, integraci znevýhodněných skupin na trh práce a podporu neziskového sektoru.

Agora Central Europe - toto občanské sdružení bylo založeno v roce 1998 s cílem přispět ke zlepšení komunikace mezi místní samosprávou, státní správou a občany. Jeho zakladatel Eric Berman přitom vycházel ze zkušeností se zapojováním veřejnosti v Nizozemí. Obecným posláním Agora Central Europe je podpora demokratických

procesů, konkrétními cíli pak zlepšení komunikace a spolupráce mezi občany a radnicemi, rozšíření možnosti místních samospráv otevřeně plánovat a rozhodovat o věcech za účasti občanů, vzbuzení zájmu občanů o problémy komunity, podpora rozvoje místní demokracie v České republice a příspěvní ke zvýšení politické kultury. Prakticky se toto sdružení podílí na realizaci konkrétních projektů, zapojování občanů do rozhodování ve městech a regionech. Pořádají veřejné ankety, šetření, semináře a konference. Důležité je poskytování poradenství občanům a odborná školení zaměřená na spolupráci občanů a veřejné správy.

Občanské poradenské středisko o.p.s.- tato obecně prospěšná společnost vznikla v roce 2000, původně jako dobrovolnická iniciativa vytvořená na základních principech fungování nezávislosti, nestrannosti, bezplatnosti a diskrétnosti. Jedná se o soukromou neziskovou organizaci. Struktura a náplň činnosti organizace jsou tvořeny na základě dlouhodobých programů, které jsou naplňovány na základě konkrétních projektů. V současnosti jsou těmito programy vedle komunitního plánování sociálních služeb ještě občanská poradna, dobrovolnická informační kancelář a centrum pro neziskové organizace. V minulosti se OPS podílelo i na realizaci projektů zaměřených na genderovou oblast, vytváření standardů kvality sociálních služeb v kraji a na zvýšení kvality občanského poradenství. V současnosti probíhá realizace projektu Posílení služeb občanské poradny v oblasti diskriminace v zaměstnání. Občanské poradenské středisko sídlí v Hradci Králové a má tři detašovaná pracoviště (Jičín, Náchod, Trutnov).

Centrum pro komunitní práci- nestátní nezisková organizace, která svými programy zapojuje občany do rozvoje měst, obcí, regionů a přispívá tak k rozvoji občanské společnosti. Vznikla v roce 1996 s cílem podporovat část veřejnosti na rozvoji komunit. Během let Centrum rozšířilo svoji nabídku aktivit Centrum pro komunitní práci poskytuje informační a poradenské služby všem zájemcům z řad zástupců veřejné správy, občanských organizací a soukromého sektoru. Oblastmi jejího působení jsou: zapojování veřejnosti, místní udržitelný rozvoj, životní prostředí, regionální politika Evropské unie a regionální rozvoj České republiky a také vzdělávání, podpora a posilování nestátních, neziskových organizací. Centrální organizace má místní zastoupení pro jižní, střední a východní Čechy, pro střední a východní Moravu.

Komunitní plánování o. p.s.- nezisková organizace, jejímž posláním je šířit a prosazovat metody a principy komunitního plánování. Společnost vznikla v roce 2002 jako výstup Česko – Britského projektu Podpora MPSV při reformě sociálních služeb. K dispozici jsou práce na kterých se podíleli např. Metodika pro plánování sociálních služeb, Návrh systému metodické podpory plánování sociálních služeb a Informační materiál o zjištěných příkladech dobré praxe. Organizace se zaměřuje na podporu a rozvoj sociálních služeb metodou komunitního plánování. Provozuje internetový informační a poradenský server o komunitním plánování a v této oblasti také poskytuje výcviky, školení, supervizi a konzultace. Dále se zaměřují na projekty vytváření plánů rozvoje sociálních služeb a vzdělávání účastníků komunitního plánování sociálních služeb, včetně výzkumných prací a podkladových analýz.

Občanská poradna Brno – Jihomoravský kraj – nestátní neziskové občanské sdružení. Vedle poskytování informací, rad a pomoci osobám, které se nacházejí v obtížné životní situaci se zabývá také komunitním plánováním sociálních služeb. Během roku 2004 probíhal projekt „Zahájení komunitního plánování na území jihomoravského regionu“, zaměřený na sběr informací o komunitním plánování, zajištění vzdělávacího programu pro triády a zahájení informační kampaně. V současnosti podporuje komunitní plánování v některých jihomoravských městech a také v této oblasti poskytuje poradenství nestátním neziskovým organizacím.

Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje – byla založena v roce 1999 jako nevládní, nepolitické, nezávislé zájmové sdružení právnických osob. Jejím úkolem je podporovat rozvoj Pardubického kraje. V zájmu dosažení tohoto cíle úzce spolupracuje s veřejnou správou regionu, zejména s místními samosprávami města a obcí. Úkolem regionální rozvojové agentury Pardubického kraje je zastupovat zájmy místní správy v regionálních institucích koordinovat problémy spojené s rozvojem měst a obcí, a spolupracovat s centrálními orgány státu a s krajskou správou. Angažuje se také v komunitním plánování sociálních služeb v rámci svého kraje.

6.2. Účastníci komunitního plánování

Komunitní plánování sociálních služeb je metoda, kterou lze na úrovni obcí nebo krajů plánovat sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů.

Prakticky se jedná o zjištění stavu poskytování sociálních služeb v dané lokalitě a zároveň potřeb, které nejsou naplněny. Srovnáním těchto dvou základních parametrů s množstvím finančních prostředků, které obec na sociální služby vynakládá, vzniká v procesu konzultací komunitní plán., který je koncenzem mezi tím, co je možné a tím, co bylo označeno jako potřebné či prioritní. Komunitní plánování představuje cyklický, spirálově se opakující proces. Součástí procesu je i sledování toho, nakolik je komunitní plán sociálních služeb naplňován, co se již podařilo realizovat nebo ve kterých oblastech je nutné navržený způsob řešení měnit.

Slovo komunitní dává tušit, že celé plánování probíhá za účasti komunity- v případě sociálních služeb se tedy jedná zejména o zástupce uživatelů, poskytovatelů a zadavatelů sociálních služeb, ale i další veřejnosti, jíž je téma sociálních služeb blízké. Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004.

Mezi nejdůležitější účastníky komunitního plánování patří uživatelé- klienti nebo také zákazníci sociálních služeb.

Uživatelé rozumíme lidi v nepříznivé nebo tíživé sociální situaci, kteří služby využívají, kterým jsou určeny. Jejich pohled je v komunitním plánování sociálních služeb nepostradatelný, právě oni mohou vyjádřit svůj názor, zviditelnit své zájmy, přímo se vyslovit k tomu, co vnímají jako nejlepší a nejpotřebnější, a spolupodílet se tak na utváření podoby sociálních služeb. S.7 Vyhledávání, oslovování a zapojování uživatelů do práce na komunitním plánu je příležitostí, jak zjistit potřeby v oblasti sociálních služeb, získat informace o kvalitě poskytovaných služeb a jak objevit existující mezery v jejich nabídce.

Poskytovatelé sociálních služeb jsou subjekty, které službu poskytují a nabízejí, bez ohledu na to, zda se jedná o nestátní neziskovou organizaci, organizaci zřízenou obcí, krajem, státem. Poskytovatelem služby může být soukromý subjekt, fyzická osoba, nestátní nezisková organizace, organizace zřízená obcí, krajem, státem. Poskytovatelé vědí, jak služby fungují a znají systémové i provozní záležitosti. Všichni poskytovatelé mají při komunitním plánování sociálních služeb rovné postavení. (33)

Zadavatelé rozumíme zejména obce a kraje. Zadavatelé jsou odpovědní za zajištění sociálních služeb na příslušném území. Vstupují do procesu jako aktivní účastníci,

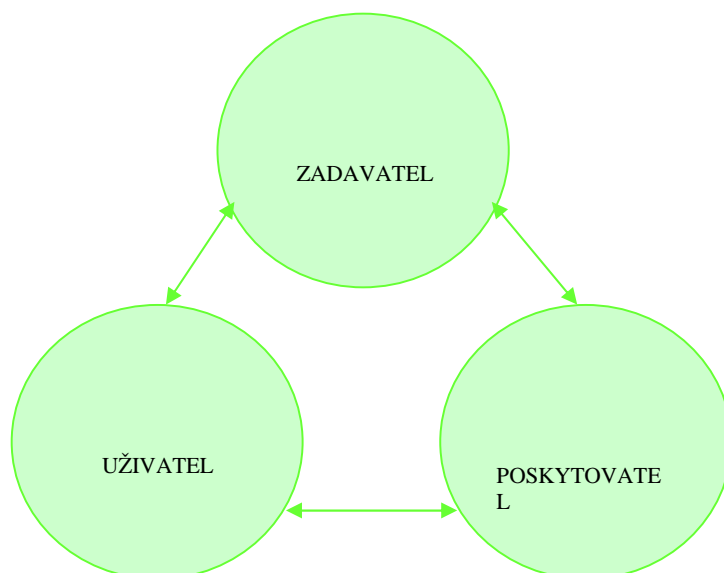
zejména proto, že jsou garanty realizace výstupů komunitního plánování. Proto podpora komunitního plánování ze strany obce představuje nejzákladnější podmínku pro jeho uskutečňování.

Veřejnost jsou všichni ostatní zájemci, kterým nejsou sociální služby a jejich poskytování a fungování lhotečné a jsou schopni aktivně přispět k vytvoření plánu nebo jeho realizaci. (33)

Další subjekt , který vstupuje do procesu komunitního plánování je *zpracovatel*. Jeho úkolem je koordinace procesu komunitního plánování, průběžně zpracovává dílčí písemné výstupy včetně konečné podoby komunitního plánu.

Zpracovatelem může být odborník na komunitní plánování pověřený obcí, nebo krajem. Nebo krajem či obcí pověřený subjekt, např. nestátní nezisková organizace (přehled zpracovatelů uvádím na jiném místě práce). V takovém případě musí být role a spoluúčast udavatele předem dohodnuta na základě smlouvy, zejména je stanoveno, jakým způsobem se zadavatel procesu zpracování KP zúčastní, že proces akceptuje a rozhoduje v souladu se závěry KP.

V literatuře se hovoří o nutnosti partnerství a spolupráce na procesu realizace komunitního plánování. Jedná se o tzv.,,*princip trianglu*“, kdy aktéry procesu komunitního plánování jsou *uživatel-zadavatel – poskytovatel*. (33,44)

Vedle zadavatelů, poskytovatelů a uživatelů se procesu mohou zúčastnit i zástupci dalších organizací- např. veřejné instituce, nemocnice, úřady práce, školy, neziskové organizace, policie a veřejnost. U zapojení veřejnosti je žádoucí, aby se procesu zúčastnila od počátku, aby byla průběžně seznamována se záměry, výsledky a cíli komunitního plánu.

Na úskalí komunitního plánování upozornil Úlehla ve svém příspěvku předneseném na konferenci v Sokolově 4.10.2006. připomíná , že se „ *pohybujeme v oblasti sociálních služeb, jejichž smyslem je pomáhat lidem udržet si nebo znovu nabýt své místo v přirozeném společenství. Přitom se pohybujeme v realitě, kde přirozená společenství, tedy komunity, byla tak dlouho omezována ve svých možnostech a právech starat se, až tato schopnost degenerovala. Abychom se znovu vrátili do normálního stavu, kdy obec, sousedé, přátelé, příbuzní se starají zcela samozřejmě o své bližní, kteří potřebují pomoc, potřebujeme na tom záměrně, vědomě a soustředěně pracovat včetně plánování, jak na to* “. (43)

Dále upozorňuje, že největším úskalím KP sociálních služeb je skutečnost, že uživatelé sociálních služeb jsou ze všeho nejvíce hendikepováni právě tím, že svou sociální službu přijímají a užívají. Podcenění této skutečnosti v důsledku brání uživatelům v zapojení se do průběhu komunitního plánování. Přitom KP sociálních služeb v jehož průběhu, přípravě a naplňování nejsou zapojeni uživatelé, může být plánováním, může

být užitečné, ale není to komunitní plánování. Naopak zůstává ve starém myšlenkovém modelu, že „pro uživatele to prostě nějak zařídíme, protože přeci víme nejlépe co potřebují“. (42,43)

Úlehla apeluje na potřebu zapojení komunity do rozhodování o sociálních službách, jejich fungování, financování, řízení, rozvoji či útlumu. „*To, že veřejnost není informována o sociálních službách, že se o ně nezajímá, není chyba veřejnosti, ale těch, kdo informace mají a neumí je zveřejnit tak, aby byly zajímavé*“. K tomuto jevu může dojít v podmínkách nedostatečně rozvinuté infrastruktury pro vzájemnou informovanost a komunikaci.

Podle Úlehly: „*je to chyba těch, pro které je pohodlnější neztrácet čas a nervy prací se zapojováním veřejnosti do rozhodování. V důsledku to však budou právě oni, kdo na tuto pohodlnost doplatí*“. Toto vyjádření poukazuje na možnou nízkou úroveň sociálního a lidského kapitálu v komunitě a uživatelé v těchto podmínkách těžko prosadí svoje zájmy.(43)

6.3. Fáze komunitního plánování

Bez spolupráce širokého spektra lidí, bez celé řady informací, financí dalšího zázemí nemůžeme sociální služba ani plánovat, ani je poskytovat.

Obecně se dá říci, že na počátku jsou tři otázky:

1. Kde jsme?
2. Kam chceme?
3. Jak se tam dostaneme?

Při studiu literatury jsem dospěla k závěru, že se jednotlivé metodické materiály od sebe liší počtem fází, jednotlivých aktivit i pojmenováním fází, nicméně základní fáze plánovacího procesu zůstávají zachovány ve všech metodikách.

Jsou to:

1. Fáze přípravná
2. Fáze analytická
3. Fáze plánovací
4. Fáze implementační a monitorovací

Každá z vyjmenovaných fází má své výstupy.

Výstupem *přípravné fáze* by měl být minimálně plán (projekt) zpracování komunitního plánu a zformované organizační a pracovní schéma.

Výstupem *analytické fáze* by měl být materiál, který shrnuje výstupy ze získaných analýz a popisuje současný stav v oblasti sociálních služeb v daném místě. Tento materiál slouží jako podklad pro fázi plánovací

Výstupem *plánovací fáze* by již měl být komunitní plán, nejprve jeho návrh a po zapracování připomínek i jeho konečná verze.

Výstupy *implementační a monitorovací fáze* jsou přehledy o tom, jak je plán plněn, co bylo uskutečněno a z jakých finančních zdrojů byly aktivity hrazeny. Tyto přehledy a hodnocení mohou být podkladem pro další plánovací cyklus. (33)

Podle průvodce komunitním plánováním sociálních služeb lze postupovat podle jednotlivých fází komunitního plánování. Na začátku je nutno vymezit:

- 1. S čím je třeba začít
- 2. Vytvoření řídicí struktury pro KP
- 3. Porozumění problémům v komunitě
- 4. Návrh rozvoje sociálních služeb
- 5. Strategie rozvoje sociálních služeb
- 6. Od plánování k provádění

6.4. Principy komunitního plánování sociálních služeb

Principy KP vyjadřují hodnoty, které přináší metoda komunitního plánování a ke kterým je třeba se v praxi plánování sociálních služeb vztahovat. Hodnoty zachycené v principech odlišují metodu komunitního plánování od jiných plánovacích postupů.

V praktické části práce se budu zabývat i hodnocením a analýzou komunitních plánů, proto považuji za potřebné uvést jednotlivé principy, které mi budou vodítkem.

Dle Metodiky pro plánování sociálních služeb 2007, vytvořené pro potřeby MPSV byly vymezeny základní principy tohoto procesu:

1. Princip triády – V rámci metody komunitního plánování spolu plánují a spolupracují minimálně tři strany- uživatelé, zadavatelé a poskytovatelé.

2. Princip rovnosti – 1) Každý má právo starat se o věci veřejné a prospěšné- metoda propojuje aktivitu občanů s rozhodováním na úřadě.

2) Každý má právo se vyjádřit a každý má právo mluvit – je legitimní mluvit za sebe samotného i bez pověření, funkce či mandátu od zájmové skupiny.

3) Nikdo nesmí být vylučován a diskriminován – všichni účastníci musí mít zajištěnu rovnost postavení i hlasu v průběhu všech jednání a procesů plánování. Uživatelům je třeba vytvořit podmínky, aby mohli vyslovit svá přání a potřeby tam, kde to jde. Cílem pro uživatele je: „Už nikdy o nás bez nás“.

3. Princip skutečných potřeb- za pomoci metod zjišťování (analýzy, rozhovory, studie) by měly být aktivně zjišťovány skutečné, ne domnělé potřeby všech zúčastněných stran.

4. Princip dohody – výsledný plán je svého druhu smlouva, ve kterém se přinejmenším tři strany dle principu triády navzájem zavazují. Svobodný a informovaný souhlas musí být výsledkem svobodné rozpravy a demokratické spolupráce. Dohoda musí být nejen o záměrech, ale také o způsobu a postupu realizace. V KP má přednost souhlasné rozhodnutí- „dokud nesesouhlasí všichni, není odsouhlaseno nic“.

5. Princip „Vše je veřejné“ – komunitní plánování se zabývá věcmi veřejnými. Informace o něm jsou veřejně dostupné a jednání jsou otevřená. Informace o průběhu a postupech plánování jsou veřejnosti aktivně předávány.

6. Princip dosažitelnosti řešení – plánování sociálních služeb může být zaměřeno na jeden nebo více problémů v sociální oblasti. Šíře záběru musí být přiměřená místnímu společenství, jeho podmínkám, přáním lidí a lidským i materiálním zdrojům.

7. Princip cyklického opakování – komunitní plánování tvoří spirálu, v níž se fáze, témata a mnohé problémy cyklicky opakují a je nutné se jimi zabývat a vyhodnocovat je na nové úrovni vývoje.

8. Princip kompetence účastníků – v řízení plánování sociálních služeb musí být profesionalita, kompetentní lidé s jasnými zodpovědnostmi a pozicemi. Demokratické spolupráci, efektivní rozpravě, uzavírání dohod účinně napomáhá dobrá koordinace, meditace, koučování a řízení stejně jako dovednost budovat týmy, projektově řídit a plánovat.

9. Princip přímé úměry – kvalitně probíhající proces plánování je pro komunitu a její občany stejně přínosný jako výstup plánování- vlastní plán. Kvalita výstupů plánování je přímo úměrná kvalitě jeho průběhu.

7. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části své diplomové práce se budu zabývat analýzou konkrétních komunitních plánů, hodnocením postupů prací při jejich pořizování. Budu hodnotit, zda byly dodrženy výše uvedené principy komunitního plánování. Prioritou hodnocení nebude komunitní plán jako takový, ale jakým způsobem byl zpracováván.

Budu hodnotit:

- **Komunitní plán města Slaný** – na jeho tvorbě se podílela Regionální rozvojová agentura Střední Čechy spolu s občanským sdružením Přemyslovy Čechy

- **2. Komunitní plán sociální péče města Loun na období 2009 – 2011** – zpracovatel byl Odbor sociálních věcí Městského úřadu Louny za odborné garance Centra komunitní práce Ústí nad Labem.

- **Komunitní plán města Velvary** – na jeho tvorbě se podílela firma PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů

Tento výběr vychází primárně ze znalosti prostředí, všechna města pořizovala komunitní plány během posledních dvou let. Jako další z důvodů jsem přihlížela k tomu, že města Slaný a Louny jsou přibližně stejně velká, domnívala jsem se, že i podmínky pořizování komunitního plánu sociálních služeb budou podobné. Oproti nim je město Velvary malé, ale i se spádovými obcemi tvoří přibližně 1/3 zmíněných měst. Jako jeden z důvodů, který vidím přínosný pro město Smečno, v jehož čele stojím, je i možnost praktické pomoci inspirace. Zatím jsme ve Smečně nebyla s plánem pořízení komunitního plánu úspěšná a je možné, že některé údaje plynoucí z této analýzy mohou pomoci v budoucnu tento záměr prosadit.

Jako nástroj evaluace jsem zvolila principy komunitního plánování a samotný výstup tj. konkrétní písemný materiál – Komunitní plán, kde budu hodnotit kritérium „Princip triády“, zapojení všech tří stran, uživatelů, zadavatelů a poskytovatelů

7.1. Komunitní plánování sociálních služeb města Slaný

Podnět k zahájení procesu komunitního plánování vyšel od zadavatele, v našem případě se jedná o představitele města Slaný. Předběžná jednání a teoretické seznamování se s procesem započalo již v roce 2005, v té době se zabývalo Střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb Středočeského kraje krajské zastupitelstvo, jehož členem byl a stále je starosta města Slaného. Viděl v komunitním plánování metodu, která by mohla přispět ke zkvalitnění poskytování sociálních služeb na území města, k lepší orientaci v poskytovaných služeb a v neposlední řadě i větší možnost kontroly. Téma ho zaujalo natolik, že v březnu roku 2006 zastupitelstvo města Slaný rozhodlo o zpracování komunitního plánu sociálních služeb s mottem: „*Smyslem komunitního plánování sociálních služeb ve Slaném je vytvoření efektivní sítě sociálních služeb v závislosti na objektivních potřebách obyvatel královského města Slaný*“.

Jako externí zhotovitel komunitního plánu sociálních služeb města Slaný bylo zvoleno občanské sdružení Přemyslovy Čechy a na zpracování sociodemografické analýzy se podílela firma C a M Konzult CZ s.r.o.

Proces pořizování Komunitního plánu sociálních služeb města Slaný byl spolufinancován zadavatelem- městem Slaný, Středočeským krajem a z fondů EU.

Zpracovatelský tým byl tvořen ze zástupců zadavatele (vedoucí manažer rozvoje města - koordinátor) ze zástupců zhotovitelů a z členů jednotlivých pracovních skupin.

Byly vymezeny tři prioritní oblasti a skupiny komunitního plánování:

1. Senioři a zdravotně postižení
2. Rodina a děti
3. Osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Pro každou oblast byla vypracována SWOT analýza a vytyčeny základní směry, z nichž vyplývají konkrétní úkoly.

Hlavní vize z hlediska sociálních služeb ve Slaném do roku 2015 jsou:

- Zajištěné služby a zabezpečení pro seniory a všechny ostatní příjemce sociálních služeb
- Nikdo nebude „předem“ považován za neřešitelný problém
- Sociální služby přispějí k řešení problémů nepřízpůsobivými občany
- Vyrovnaná bilance nabídky a poptávky sociálních služeb
- Stabilní vícezdrojové financování poskytovatelů sociálních služeb bez rozdílu zřizovatele
- Lepší povědomí a informovanost občanů o sociálních službách
- Zapojení neziskového sektoru do sociálních služeb
- Rovný přístup občanů k sociálním službám
- Podporující síť preventivních sociálních služeb

Organizační struktura procesu komunitního plánování ve Slaném:

RADA MĚSTA SLANÝ

Obecná charakteristika města Slaný

Město Slaný leží v severozápadní části pražské plošiny zvané Slánská tabule. Doložené známky pravěkého osídlení se datují až do doby 4 tis. př. n. l. Pojmenování Slaný je odvozeno od slaných pramenů, které zde byly nalezeny. Město má bohatou historii, v letech 1300 bylo zařazeno do kategorie královských měst.

V současnosti je Slaný městem okresního významu, které disponuje kompletní infrastrukturou a dostatečnou nabídkou pracovních příležitostí.

Ze závěrů sociodemografické analýzy, která předcházela procesu imunitního plánování, vyplývají následující údaje:

Počet obyvatel města Slaný činil ke konci roku 2005 14 856. Vývoj počtu obyvatel v období 1971- 2005 lze rozdělit do tří fází. V první fázi 1971 – 1990 došlo

k výraznému nárůstu počtu obyvatel. Druhá fáze 1991 – 2000 je charakteristická stagnací počtu obyvatel na úroveň 15 700. Ve třetí fázi od roku 2000 dochází k pozvolnému poklesu počtu obyvatel.

Město vykazuje regresivní typ věkové struktury. Zatímco V roce 1999 bylo ve věkové kategorii do 14 let 2 683 občanů, pak v roce 2005 tato kategorie vykazovala 2 114 občanů města. V roce 1999 bylo občanů starších 65 let

2 773, v roce 2005 jich bylo již 3 052. V reprodukční kategorii bylo v roce 1999 10 225 obyvatel, tento počet do roku 2005 poklesl na 9 690 občanů města. Z vývoje dětské a postreprodukční složky je zřejmé, že se zvyšuje převaha seniorů nad populací dětského věku, z čehož lze do budoucna vyvodit rychlejší úbytek obyvatelstva. Z odvozené prognózy plyne, že se bude průměrný věk obyvatelstva neustále zvyšovat, přičemž tento nárůst lze považovat za velmi výrazný a rizikový. V roce 2025 bude starších obyvatel dokonce čtyřnásobně více než dětské populace.

Prognóza vývoje celkového počtu obyvatelstva ukazuje na úbytek a stárnutí obyvatel města Slaný. Mezi roky 2005 -2025 by tak měl počet občanů klesnout ze současných 14 856 na 13 193 za předpokladu, že migrace nebude mít na tento vývoj žádný vliv.

Struktura obyvatel města Slaný podle pohlaví uvádí, že celkový počet mužů k 31.12.2005 činil 7 165, zatímco celkový počet žen ke stejnému datu dosahoval 7 691. Na 1000 žen tak připadlo 932 mužů. Tato počty se neliší od ostatních analýz na území České republiky.

V národnostní struktuře dominuje národnost česká, a to s 95,22%, následuje národnost slovenská s podílem 2,16%. Ostatní národnosti mají zastoupení nižší než 1%.

Ekonomicky aktivní obyvatelé tvoří 53,9% z celkového počtu obyvatel. 92% ekonomicky aktivních obyvatel pracuje. Z ekonomicky neaktivních je 45,8% nepracujících důchodců a 36,5% žáků, studentů a učňů.

Vybavenost města Slaný lze považovat v oblastech školství, sociální oblasti, zdravotnictví, dopravy, peněžnictví, technické vybavenosti, kultury a sportu za velmi dobrou, vzhledem k celkovému počtu obyvatel města.

Úroveň vybavenosti plně odráží význam města, tj. význam města okresního významu, které je nejen centrem dojížděky za prací a které plní sociální funkce nejen pro občany města samotného, ale též pro občany obcí v jeho okolí.

7.2. Komunitní plán města Louny.

Ve své práci se budu zabývat již 2. Komunitním plánem sociálních služeb města Louny, který je vypracován pro období let 2009 – 2011.

První Komunitní plán měl platnost od roku 2006 do konce roku 2008. I když původně nebyla konečná platnost stanovena, průběžné hodnocení a nové skutečnosti vedly k rozhodnutí aktualizovat údaje a vytvořit komunitní plán sociálních služeb pro další období. Zadavatelé se poučili z prvního procesu a jako jeden z důležitých okamžiků pro rozhodování byla úspěšnost 1. Komunitního plánu. To, že byl přínosem nejen pro uživatele, ale i poskytovatele služeb. Na procesu komunitního plánování se významně podílelo Centrum komunitní práce Ústí nad Labem. Zajišťovalo metodické vedení, podílelo se na zajištění informovanosti formou seminářů pro zadavatele, uživatele i veřejnost. Zpracování komunitního plánu a vypracování materiálů finančně zajistilo město Louny. Předpokládá se, že jeho realizace bude financována vícezdrojově, např. z rezortních ministerstev, z Ústeckého kraje a případně dalších dotačních titulů včetně evropských.

Lounský komunitní plán sociálních služeb vznikl podle metodiky 10-ti kroků, kterou vytvořilo právě Centrum komunitní práce Ústí nad Labem a podle Metodik pro plánování sociálních služeb MPSV.

Zpracovatelský tým byl utvořen ze zástupců zadavatele z Odboru sociálních věcí MěÚ Louny, z členů manažerského týmu a z členů jednotlivých pracovních skupin, které byly vytvořeny pro tři oblasti:

1. Péče o zdravotně postižené občany
2. Péče o seniory
3. Rodiny s dětmi, děti, mládež a občané v krizi.

Pro každou oblast byla vytvořena SWOT analýza, byly vyhodnoceny údaje z demografické studie a skupiny pracovaly s dalšími zjištěnými údaji a odbornými posudky.

Komunitní plán sociálních služeb Louny má přispět k naplnění pěti základních cílů:

1. umožnit lidem důstojný život doma co nejdéle, nabídnout jim péči a podporu v oblastech, kde si to sami přejí
2. vytvářet a rozšiřovat síť služeb tak, aby se vyhovělo novým, dosud neřešeným potřebám a požadavkům lidí ve všech oblastech sociální pomoci

3. usilovat o vyváženost služeb směrem od péče institucionální k péči komunitní
4. usilovat o poskytování služeb v co nejvyšší kvalitě a dle standardů kvality
5. postupně zajistit rovné podmínky pro kvalitní poskytovatele služeb s cílem co nejlépe využívat dostupné finanční zdroje na realizaci cílů a opatření komunitního plánu.

Organizační struktura procesu komunitního plánování sociální péče v Lounech

Základní demografické údaje města Louny

Město Louny se nachází v Ústeckém kraji, charakter regionu je zemědělský a na severu území průmyslový. Doprava v regionu je zajišťována po silnici, značný podíl zastává i železniční doprava. Město Louny mělo k 1.1.2008 18 791 obyvatel. Struktura obyvatel města podle pohlaví uvádí, že celkový počet mužů činil 9 008 – což je 47,9% z celkového počtu, zatímco počet žen ve stejném období bylo 9 783 – 52,1%. Počet dětí do 14 let dosahoval počtu 2 679, 14,2% je vyšší poměr než počet seniorů, kterých v Lounech ke stejnému datu žilo 2 419, 12,8%. Porovnáme-li tyto údaje, rozdíl činí 1,4 %, v absolutním počtu je to o 260 obyvatel v dětském věku víc, než činí

postreprodukční kategorie občanů. V celkovém počtu obyvatel je 9 008 mužů, proti 9 783 ženám. Na 1 000 žen tak připadá 920 mužů, tento poměr se neliší od analýz na ostatním území České republiky. Podle statistických údajů stoupal i počet živě narozených dětí od roku 2000 do roku 2007, což je zčásti způsobeno vyšší porodností silných ročníků a dílem vyšší migrace obyvatelstva. Věkový průměr obyvatel je 39,5 roku. V národnostní struktuře je nejvíce zastoupená česká národnost tvořící 95,2%, dále následuje národnost ukrajinská, která tvoří 1,79% a národnost slovenská s podílem 1,06%. Za pozornost stojí početné zastoupení vietnamské národnosti, která tvoří 0,62% z celkového počtu obyvatel a mongolská národnost je zastoupena 0,45%. Ostatní národnosti mají zastoupení pod 50 osob v absolutních číslech.

V Lounech je poměrně vysoká nezaměstnanost, která se dlouhodobě pohybuje nad hranicí 10%. Částečně tento problém lidé řeší dojížděním za prací do Chomutova a Prahy. Vzdělanostní strukturu obyvatel tvoří největší počet lidí se základním a odborným vzděláním bez maturity a to 9 565. Lidí se středním vzděláním maturitou je 5 148 a vysokoškoláků je mezi obyvateli Loun 1 372.

Vybavenost města lze hodnotit jako velmi dobrou. Jsou k dispozici různé typy základních i středních škol, zdravotnická zařízení, peněžní ústavy, různé druhy dopravy, zajištění služeb a technické vybavenost. Je zde zastoupení kulturních zařízení a škála sociálních zařízení. Vybavenost města odpovídá městu okresního formátu.

7.3. Komunitní plán sociálních služeb ve městě Velvary a v pověřených obcích

Jedním z důvodů, proč jsem se ve své práci rozhodla zabývat komunitním plánem města Velvary je ten, že řeší velmi podobnou problematiku s jakou se i já setkávám jako představitelka města Smečna. To, že komunitní plán ve Velvarech vznikl je nejen výsledkem dobré sociální politiky, ale i ukazatelem a potvrzením toho, že ve vedení města musí být více osvícených, informovaných a tímto směrem orientovaných lidí, aby se prosadil nový záměr. Mně se tento záměr prosadit nepodařilo. Věřím však, že i díky informacím a výsledkům, které jsem načerpala při práci nad výše zmíněnými komunitními plány budu moci v budoucnu předložit zastupitelstvu města více

přesvědčivých materiálů. Chci ukázat, že i v podmínkách menšího města lze komunitní plán sociálních služeb nejen vytvořit, ale i s ním pracovat.

Ve Velvarech impuls k zahájení prací nad komunitním plánováním sociálních služeb vyšel od starostky města na počátku roku 2007. jako cíl si vedení města vytyčilo zmapovat současný stav poskytovaných služeb a vyhodnotit je. Dalším záměrem pak byla konfrontace nabídky těchto služeb s poptávkou obyvatel, jako uživatelů

Zadavatelem tohoto úkolu bylo samo město Velvary, na procesu komunitního plánování se podílela firma PROCES- Centrum pro rozvoj obcí a regionů. Projekt byl financován městem Velvary, Středočeským krajem a ze strukturálních fondů EU.

Plán byl tvořen v souladu s doporučeními a metodikou MPSV.

Řídící skupina projektu byla vytvořena nejen ze zástupců města Velvary, ale i z okolních spádových obcí (11).

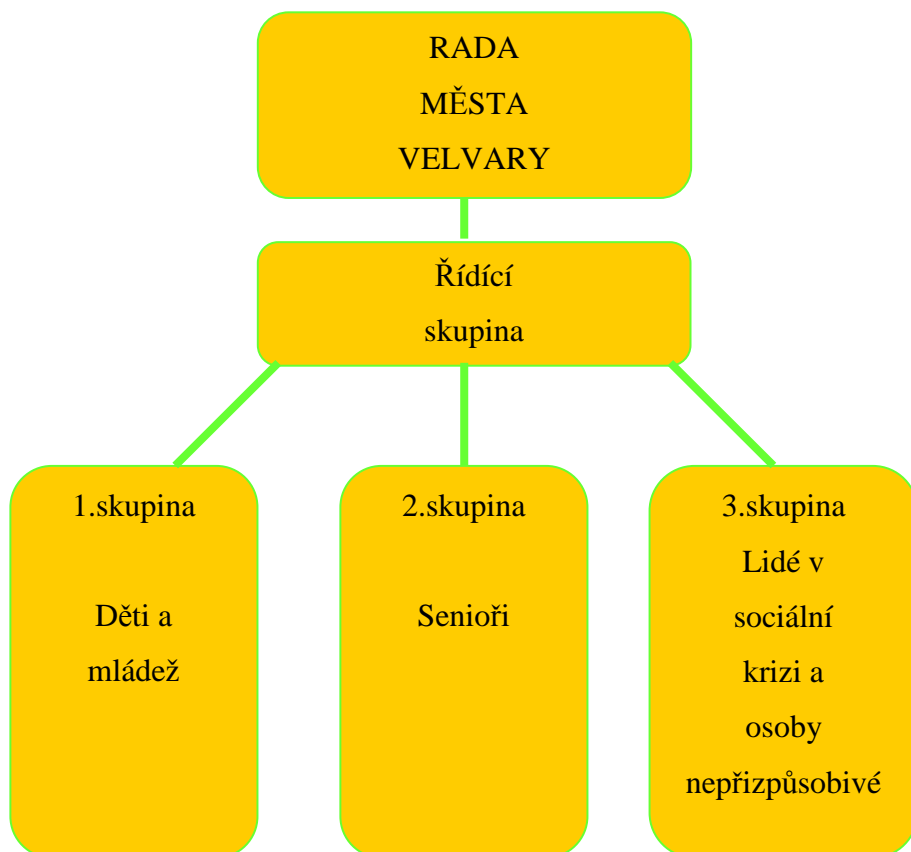
Pracovní skupiny byly zaměřeny na tři oblasti:

1. Děti a mládež
2. Senioři
3. Osoby nepřízpůsobivé a lidé v sociální krizi

Pro každou skupinu byla opět vytvořena SWOT analýza, která čerpala ze sociodemografické studie a ze strategického plánu města z roku 2007.

Komunitní plán města Velvary v sobě spojuje požadavky zadavatele, názory uživatelů služeb a data ze vstupních analýz, zpracovaných pro potřeby tohoto plánu, který má základní vizi: „*Velvary – dobré místo po život*“.

V rámci naplňování tohoto cíle je naplánován vznik nových nebo změny stávajících sociálních služeb, které pomohou obyvatelům města a ostatních spádových obcí s řešením jejich sociálních problémů.

Základní sociodemografické údaje

Město Velvary se nachází ve Středočeském kraji v okrese Kladno a spadá do správního obvodu obce s rozšířenou působností Slaný.

Je tvořeno ze 4 částí – Velvary, Velká Bučina, Malá Bučina a Ješín. Město patří k menší městům, k 1.1.2006 zde žilo 2921 obyvatel. Vývoj počtu obyvatel není nikterak optimistický, po růstu počtu obyvatel v letech 1990- 1996 až na počet 2938, došlo v dalších letech ke stagnaci a poté poklesu počtu obyvatel až na 2911 v roce 2001. Celkový počet obyvatel má kolísavou tendenci, což závisí na migraci obyvatelstva. Ani z hlediska věkové struktury nevypadá situace města Velvary příznivě. I v tomto městě dochází ke stárnutí místní populace, věková pyramida je regresivního typu. Lidé v postproduktivním věku (více než 65 let) tvoří z celkového počtu obyvatel 16,5% (481 osob), zatímco podíl občanů v předproduktivním věku (do 17 let) činí pouze 15,1% (440 osob) ze všech obyvatel města Velvary. Počet obyvatel v produktivním

věku je přesně 2000, což znamená 68,5% z celkového počtu obyvatel. Míra nezaměstnanosti se pohybuje průměrně kolem 7%.

Město Velvary má dobrou dopravní dostupnost, pro město je důležitá blízkost dálnice D8 a rychlostní silnice R7 a železniční propojení na trase Kralupy nad Vltavou.

Z hlediska občanské vybavenosti město disponuje zdravotnickými zařízeními (2 x ordinace praktického lékaře, 2 x ordinace dětského lékaře, zubní oddělení, gynekologické oddělení, lékárna a rehabilitační zařízení).

Sociální zařízení jsou v obci zastoupena Domovem důchodců, Domovem s pečovatelskou službou a vývažovnou. V obci se nachází několik školských zařízení (dvě základní školy, mateřská škola, základní umělecká škola a střední odborná škola). Město má vlastní poštu, hasiče (JSDH), sídlí zde Obvodní oddělení Policie ČR. Z kulturních zařízení ve Velvarech funguje Městská knihovna a Městské muzeum.

7.4. Naplňování procesních principů

V této části práce budu hodnotit, jak se jednotlivá města vyrovnávala s dodržováním základních principů při procesu komunitního plánování.

Popíši základní přístupy s ohledem na pozici zadavatele, uživatele a poskytovatele sociálních služeb, jejich podíl na tvorbě a realizaci.

7.4.1. Princip triády.

Město Slaný

Princip triády byl respektován již od samého začátku procesu v roce 2006.

Z řad poskytovatelů byly osloveni o spolupráci všichni poskytovatelé sociálních služeb, kteří v roce 2006 fungovali pro občany města a okolí.

Na tvorbě komunitního plánu spolupracovalo devatenáct ze dvaceti dvou oslovených poskytovatelů sociálních služeb, kteří fungují pro obyvatele města.

Vzhledem ke složitosti a různorodosti problematiky byli skupiny příjemců sociálních služeb rozděleni na čtyři skupiny:

1. seniory

2. zdravotně postižené a rodiny pečující o zdravotně postižené děti
3. občany „sociálně slabé“ zahrnující jména osoby pobírající sociální dávky, rodiny s dětmi a nezaměstnané
4. „sociálně ohrožené“ občany – mládež, osoby závislé na drogách či alkoholu, osoby v ochranné péči, romská komunita apod..

Příjemci poskytovali informace o využívání sociálních služeb, o vlastních potřebách, hodnotili úroveň nabízených služeb, pokud je využívali či měli jiné informace. Příjemci také upozorňovali na chybějící služby v nabídce sociálních služeb, které postrádali. Nejméně ochotni a schopni spolupracovat byli potenciální uživatelé služeb ze skupiny „sociálně ohrožených“ – závislí na drogách a alkoholu. Za skupinu seniorů se angažovala obyvatelka penzionu pro seniory, která je aktivní v samosprávě penzionu.

Město Louny

Na procesu tvorby 2. komunitního plánu sociálních služeb města Louny se podílely desítky lidí jako zástupci zadavatele, členové zpracovatelského týmu a jednotlivých pracovních skupin.

Názory uživatelů sociálních služeb byly zjišťovány prostřednictvím ankety. Uživatelé sociálních služeb byli aktivně zapojeni i jako členové pracovních skupin. Za pozornost stojí aktivní zapojení zástupce romské komunity, která je v Lounech poměrně početná. Mezi uživateli a poskytovateli sociálních služeb bylo realizováno dotazníkové šetření, primárně zaměřené na oblast péče o seniory, oblast péče o zdravotně postižené občany a na oblast rodiny s dětmi, mládež a občané v krizi.

Poskytovatelé sociálních služeb připomínkovali proces formou dotazníkového šetření a na pracovních setkáních a konzultacích. Aktivněji vystupovali ti, kteří se chtěli prosadit a zviditelnit své zřízení v budoucím katalogu sociálních služeb.

Celý proces probíhal za odborného dohledu a metodického vedení Centra pro komunitní práci Ústí nad Labem

Město Velvary

Zde považují zapojení všech účastníků systému sociálních služeb (uživatelů, poskytovatelů, zadavatele) za největší přínos pro celý proces plánování. Hlavní podíl na činnostech mělo vedení města a pracovník úřadu (tajemník). Za zadavatele aktivně spolupracovali i starostové 11 spádových obcí. Dále se plánování zúčastnili členové

pracovních skupin. Jednalo se o několik aktivních seniorů, kteří jsou již na fungování sociálních služeb zainteresováni. Ti měli zájem upřednostňovat vlastní zájmy. Další senioři se o problematiku zajímají s ohledem na potenciální budoucí využití

Průzkum názorů občanů a uživatelů sociálních služeb byl prováděn pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky byly distribuovány i do všech spádových obcí.

Za poskytovatele sociálních služeb se procesu zúčastnili vedoucí a odpovědní pracovníci těchto zařízení. Do procesu se zapojili i vedoucí vzdělávacích institucí jako potenciálními poskytovateli sociálních služeb zvláště pro mládež.

7.4.2. Princip rovnosti

Slaný

Od samého začátku byla snaha tuto zásadu dodržovat. Aby byla do procesu plánování zapojena pokud možno nejširší veřejnost, byl tímto úkolem pověřen manažer rozvoje města. Za osobu zadavatele byl odpovědný za veřejnou informovanost, za realizaci informační kampaně. Ta měla být účinná hlavně s ohledem na cílovou skupinu příjemců. Pro tyto účely byl zvolen hlavně místní a regionální tisk (Slánské listy, noviny, zpravodaj) Informace byly prezentovány i na webových stránkách města, ale toto médium není z hlediska některých skupin příjemců sociálních služeb preferováno ani ve větší míře využíváno.

Pro širokou veřejnost byla určena i informační setkání, kde se účastníci nejen dozvídali, ale měli možnost vyjádřit i své názory a požadavky.

Poskytovatelé služeb byli osloveni nejprve písemně, poté se zúčastnili několika pracovních jednání.

Město Louny

Tento princip byl podpořen širokou informační kampaní, která nabádala občany k spoluúčasti a zapojení se do procesu plánování. Za tuto oblast nesl odpovědnost zadavatele Odbor sociálních věcí Městského úřadu v Lounech.

Občané byli vyzýváni k podávání podnětů a připomínek s ohledem na existující první variantu komunitního plánu sociálních služeb a s tím spojené praktické zkušenosti. K naplňování principu rovnosti přispěly i výzvy zapojení a definování širších „sekundárních“ cílových skupin- nejširší veřejnosti, rodiny uživatelů, ostatní organizace a instituce působící v oblasti lidských zdrojů. Připomínkový proces trval jeden měsíc.

Město Velvary

Po celou dobu realizace procesu komunitního plánování se jednalo o veřejný proces, občané se mohli zúčastňovat jednání, mohli se na úřad obracet se svými dotazy ať už osobně v úředních hodinách, či jinými formami. V osobnějším přístupu k občanovi vidím výhodu úřadu menšího města.

7.4.3. Princip skutečných potřeb

Slaný

Spokojenost uživatelů s nabídkou a poskytovanými službami byla zjišťována prostřednictvím dotazníků. Dotazníky byly vypracovány se zaměřením na konkrétní druh sociální služby.

Dotazníkové šetření probíhalo v domově důchodců, v domě pečovatelskou službou, v penzionu seniorů, v léčebně dlouhodobě nemocných, v diagnostickém ústavu pro mládež, v ústavu sociálních služeb pro zdravotně postižené, v domě mládeže, a v dalších nestátních neziskových organizacích.

Zástupci výše uvedených institucí – poskytovatelů, informace podávali formou cílených dotazníků osobně nebo v elektronické podobě, ale spolupracovali raději formou verbálního sdělování informací při řízených rozhovorech.

Ve městě spolupracovali na této akci i praktičtí lékaři, u kterých mohli případní příjemci sociálních služeb dotazník získat.

Některé názory se brzy staly podnětem k uskutečnění změn v sociálních zařízeních.

Zjišťování názorů veřejnosti se dělo formou dotazníků, které byly distribuovány spolu s místním tiskem. Součástí dotazníku bylo i vysvětlení celé akce a výzva k aktivnímu zapojení se.

Byly zjišťovány názory veřejnosti na stávající sociální služby, na informovanost o současných sociálních zařízeních, na poskytované služby či služby, které v místě chybí.

Ze strany zadavatele komunitního plánu byla provedena SWOT analýza.

Město Louny

Triáda zpracovatelů komunitního plánu se usnesla na základní podmínce poskytovat jen takové služby, které budou reagovat na potřeby občanů města. Za tím účelem byly zpracovány, distribuovány a vyhodnoceny dotazníky pro jednotlivé skupiny uživatelů sociálních služeb (i potenciální). Jejich analýzou byly získány informace o potřebách a zájmech jednotlivých občanů a skupin a podle toho upraveny buď stávající poskytované služby, či naplánované nové. Poskytovatelé sociálních služeb z těchto zdrojů získali cenné informace o potřebnosti a kvalitě jimi poskytovaných služeb.

Formou dotazníkového šetření byla provedena i analýza poskytovatelů, na jejímž základě bylo přistoupeno k úpravě některých poskytovaných služeb.

Zadavatel získané informace začlenil do aktualizace komunitního plánu.

Město Velvary

Ve Velvarech byla nejprve vypracována socio-demografická analýza a Strategický plán rozvoje města Velvary ze kterého se vycházelo při určování cílů komunitního plánování sociálních potřeb.

Názory a potřeby poskytovatelů sociálních služeb byly zjišťovány pomocí dotazníků a byl proveden kvalitativní průzkum formou nestandardizovaných rozhovorů s ředitelkami domova důchodců, domu s pečovatelskou službou, s ředitelkou základní i střední odborné školy.

Svoje názory vyjádřily i zástupci dobrovolných pečovatelek a sdružení zdravotně postižených.

Formou dotazníku se mohli vyjádřit i potenciální i skuteční příjemci sociálních služeb.

Naplnění principu skutečných potřeb během procesu spočívá v průběžném hodnocení připomínek, které jsou podkladem pro tvorbu konkrétních cílů a opatření.

7.4.4. Princip dohody

Slaný

Zástupci všech tří skupin si svoje poznatky sdělovali na pracovních setkáních, kde se formou debat a vysvětlování docházelo k přijetí řešení akceptovatelnému všemi

zúčastněnými. Těchto setkání proběhlo několik a ne vždy končilo shodou. Proto se sporné body (např. péče o nepřizpůsobivé občany, sociální bydlení) projednávaly opakovaně. Tyto schůzky měly nejprve neformální charakter, ale postupem času bylo nutné dát jim pevný rámeček.

Veřejné projednávání a připomínkování probíhalo i na diskuzním fóru webových stránek města Slaného. Zde však často docházelo spíše k řešení osobních problémů, než k racionálním připomínkám.

Závěrečný konsenzus proběhl na veřejném zasedání zastupitelstva.

Město Louny

Pro většinu zúčastněných nebyl proces komunitního plánování sociálních služeb nový. Téměř všichni poskytovatelé se se zadavatelem i některými uživateli znali z již realizovaného 1. komunitního plánu města Loun a proto jednání probíhala rychle, konstruktivně, cíleně a ekonomicky. Všichni měli jasný cíl a to: zapojit co největší počet obyvatel města do dění a rozhodování, do přípravy a realizace komunitního plánu. Z výsledného materiálu je zřejmé, že se jednotliví účastníci na základě dialogu shodli nejen na účelu a formě celého procesu, ale i na formě realizace jednotlivých aktivit.

Město Velvary

Celý proces fungoval demokraticky, plán činností byl přijat na základě dohody všech zúčastněných a to na všech úrovních (např. místo, čas a program jednání pracovních skupin bylo vždy rozhodnuto předem, na základě dohody členů jednotlivých skupin). Tím byla zaručena i účast všech členů i z okolních obcí.

Důkazem výsledné dohody poskytovatelů, uživatelů i zadavatele je schválení Komunitního plánu Sociálních služeb ve městě Velvary a v pověřených obcích v březnu 2008.

7.4.4. Princip „Vše je veřejné“

Slaný

K předávání informací mezi všemi zúčastněnými byla využita místní i regionální, tištěná i elektronická média. Ve Slaném k tomu sloužil Slánský zpravodaj, Slánské listy,

internetové zpravodajství i informační letáky na vývěskách. Všechna média podávala pravidelné zprávy o průběhu celého procesu. Na začátku bylo potřeba veřejnost seznámit zejména s pojmoslovím, používaným v souvislosti s komunitním plánováním a upozornit na ostatní zdroje informací o tomto procesu. Všechny materiály byly distribuovány i do spádových obcí a tím se zvýšil počet potencionálních uživatelů sociálních služeb.

Přímo ve Slaném byla uspořádána veřejná setkání s občany, na kterých se informace předávaly přímo.

Město Louny

Tento princip byl naplněn zejména distribucí informací o komunitním plánování směrem k široké veřejnosti. Pro tyto účely byl využit místní i regionální tisk, internetové zpravodajství a informační tabule ve městě. K předávání i vyjasňování informací bylo zorganizováno několik veřejně přístupných setkání se zadavateli i poskytovateli sociálních služeb. Tato setkání byla zorganizována i na půdě sociálních zařízení a dalších institucí, poskytujících sociální služby. Setkání byla kladně hodnocena a přinesla mnoho užitečných poznatků a informací od uživatelů sociálních služeb.

Město Velvary

Ve Velvarech se od počátku snažili o co největší informovanost a zapojení veřejnosti. Ve Velvarském zpravodaji byla této problematice věnována značná pozornost. Zde byly uveřejňovány informace objasňující důvod pořizování komunitního plánu, co to vůbec je a jaký může mít pro občany a město přínos. V tomto zpravodaji byly uveřejněny i dotazníky pro uživatele a kromě jiného zde byly anoncovány akce a setkání konané v rámci procesu. Velvary jsou členem DSO Přemyslovské Čechy a pravidelná setkání s ostatními zástupci obcí byla využita k předání dalších informací.

Na internetových stránkách města byl vytvořen odkaz „komunitní plánování“, kde bylo možné nalézt informace o strategickém plánu, jednotlivých krocích a jednáních pracovních skupin a odkazy na koho a kdy je možné se obrátit s dotazy.

Tyto informace byly dostupné i v klasické formě na úřední desce a informačních tabulích města.

7.4.6. Princip dosažitelnosti řešení

Slaný

Ve Slaném byly zformovány tři pracovní skupiny, které se zabývaly třemi stěžejními tématy:

1. senioři a zdravotně postižení
2. rodiny a děti
3. osoby ohrožené sociální exkluzí.

U každé skupiny byly definovány hlavní aktivity, jež se dále podrobněji dělily.

U skupiny č. 1. senioři to byla – Síť služeb

- Infrastruktura
- Volný čas a vzdělávání
- Pracovní příležitosti
- Doprava

Skupina č. 2 rodina a děti je zaměřena na – Volnočasové aktivity

- Vzdělávání
- Poradenství
- Prevence

Pro skupinu č.3 osoby ohrožené sociálním vyloučením jsou důležité aktivity – Sociální poradenství a terénní sociální práce

- Nízkoprahové aktivity
- Vzdělávací programy
- Prevence
- Bydlení

Všechny aktivity jsou zaměřeny na udržení stávajících a zajištění dostupnosti chybějících služeb. Jakým způsobem bude komunitní plán a jednotlivé oblasti plněny bude předmětem pravidelného hodnocení.

Město Louny

Naplnění tohoto principu spočívalo ve vytyčení základních a reálných podmínek a cílů, určených na základě analýzy dosavadních zkušeností, místních znalostí, ale také reálným zhodnocením dostupných zdrojů, ať už finančních, lidských či materiálních.

V Lounech je vysoká nezaměstnanost, odrážející se na špatné sociální situaci rodin s dětmi. Na druhé straně se buduje nová infrastruktura a rozrůstá výstavba rodinných domů, což sebou nese vyšší poptávku po zabezpečení péče a pomoci rodinám s dětmi.

V Lounech byly vytyčeny tři hlavní oblasti:

1. Oblast osob se zdravotním postižením
2. Oblast péče o rodinu s dětmi, mládež a občany v krizi
3. Oblast péče o seniory

V těchto oblastech byly zpracovány hlavní cíle a opatření. Jedná se zejména o udržení eventuelně zkvalitnění stávajících sociálních služeb, zajištění ostatních aktivit a poradenství a vytvoření nových sociálních služeb pro seniory, osoby se zdravotním postižením i pro rodiny s dětmi, děti, mládež a občany v krizi. Řešení sociální situace se ukázalo obtížné i v případě obyvatel malých obcí vzdálených od Loun.

Město Velvary

Vzhledem k tomu, že se v procesu plánování zohlednila sociodemografická analýza a strategický plán, byly pod vedením řídicí skupiny vytvořeny konkrétní cíle a opatření, odpovídající specifikům místního společenství a regionálním možnostem.

Reálně byly posuzovány nejen předpokládané finanční náklady na splnění jednotlivých etap plánu a naplnění jednotlivých opatření, ale i pravděpodobné zdroje financí.

Jako rozumné hodnotím, že všichni zúčastnění, zvláště pak zadavatel a poskytovatelé přistupovali k jednotlivým oblastem zajišťování sociální péče s reálnými názory a požadavky, s ohledem na místní lidské zdroje, časové možnosti i finanční situaci.

7.4.7. Princip cyklického opakování

Slaný

Ve městě Slaný se jednalo o první cyklus pořizování komunitního plánu sociálních služeb, který byl schválen v prosinci roku 2007. V platnosti je více než rok a první hodnocení bude začne probíhat koncem roku 2009.

V současnosti jsou k dispozici pouze dílčí poznatky naplňování komunitního plánu. Už nyní se ukazuje potřeba přizpůsobit plán některým novým podmínkám, např. v souvislosti s platností zákona č. 108/2006 Sb.

Město Louny

Tento princip je zřetelný již ze samotného názvu – jedná se o druhý proces komunitního plánování sociálních služeb.

Je provedena :

- aktualizace sociálně demografické analýzy
- stanovení priorit pro nové období
- podrobné analýzy pro prioritní oblasti
- vytvoření návrhu nových projektů

Cyklické opakování, pravidelná monitorace a vyhodnocování strategie umožňují přizpůsobit komunitní plán sociálních služeb novým podmínkám a trendům.

Město Velvary

Po ukončení prací na procesu komunitního plánování činnost pracovních skupin jako celků skončila. Jednotlivci se sice setkávají, i v rámci pracovních povinností, kde se informují o problémech či nových poznacích, ale závěry jsou to neoficiální a nezávazné.

Řídící skupina je v kontaktu, spolupracuje na naplňování konkrétních cílů a opatření komunitního plánu a na získávání finančních prostředků na realizaci opatření.

Cílená monitorace a evaluace komunitního plánu sociálních služeb dosud neproběhla.

7.4.8. Princip kompetence účastníků

Slaný

Na kvalitě procesu komunitního plánování sociálních služeb se podíleli zástupci města a odborné veřejnosti. Za jednotlivé etapy byly stanoveny subjekty nesoucí odpovědnost. Vedle zastupitelstva města to byl hlavní manažer rozvoje města a zástupce zhotovitele.

Byla stanovena řídicí skupina, která stanovila priority.

Ke každé prioritě byla ustanovena pracovní skupina. V pracovních skupinách to byli jmenovitě určení odpovědní pracovníci, většinou vedoucí jednotlivých zařízení kompetentní v řešené oblasti.

Město Louny

Celý projekt byl profesionálně veden Centrem komunitní práce Ústí nad Labem. K profesionalitě procesu přispělo vytvoření organizačních a jednacích řádů pracovních skupin i manažerského týmu. Byly jasně určeny kompetence, a vedoucí odpovídající za činnost jednotlivých pracovních skupin. Konkrétní odpovědnost nesl také vedoucí odboru sociálních věcí Městského úřadu v Lounech.

Z účelem zvyšování kompetencí účastníků probíhaly odborné semináře a školení na téma komunitní plánování. Metodologie využitá při zpracování plánu vychází z dlouholetých zkušeností metodického vedení z centra komunitní práce v Ústí nad Labem.

Město Velvary

Profesionální metodické vedení zajišťoval zástupce dodavatele komunitního plánu z agentury PROCES. Jednotliví členové řídicí skupiny a někteří členové pracovních skupin se zúčastnili odborných seminářů na téma komunitní plánování v zájmu zvýšení jejich kompetencí.

Vedoucí pracovních skupin teoretické znalosti z oblasti komunitního plánování měli.

7.4.9. Princip přímé úměry.

Slaný

Ve Slaném byl vytvořen poměrně rozsáhlý komunitní plán zaměřený nejen na obyvatele Slaného, ale i okolních spádových obcí, na jejichž území se některá zařízení sociálních služeb nacházejí.

Pozitivně lze hodnotit vznik několika výsledných dokumentů, které byly vytvořeny v souvislosti s tvorbou komunitního plánu sociálních služeb. Jedná se o: Komunitní plán sociálních služeb města Slaný

- Analýzu příjemců sociálních služeb
- Analýzu poskytovatelů sociálních služeb
- Katalog poskytovatelů sociálních služeb
- Sociodemografickou analýzu města Slaný.

Negativní je nespolupráce některých skupin potenciálních příjemců sociálních služeb, jedná se o osoby závislé na návykových látkách a hracích automatech.

Město Louny

Kvalitní výstupní dokument 2. Komunitní plán sociální péče města Loun na období 2009 – 2011 je důkazem fungujícího procesu komunitního plánování pro město Louny a jeho okolí.

Proces byl přínosný pro město jako celek, ale i pro jeho jednotlivé občany i členy realizačního týmu. Na výsledném dokumentu je patrná spolupráce Centra pro komunitní práci a všech zúčastněných. Z plánu naprosto jasně vyplývají priority města i opatření a aktivity vedoucí k naplnění cílů.

Město Velvary

Všichni zainteresovaní na tvorbě komunitního plánování sociálních služeb svoji činnost vykonávali s přesvědčením a cílem zajistit členům komunity, potažmo regionu co nejkvalitnější sociální služby. Výsledné dokumenty odrážejí spolupráci veřejnosti, pracovních skupin i poradenské organizace.

Z pracovního procesu vznikly oficiální dokumenty:

1. Strategický plán rozvoje města Velvary
2. Komunitní plán sociálních služeb ve městě Velvary a v pověřených obcích.

Informace o plánovacím procesu v jednotlivých městech

Kritérium	Slaný	Louny	Velvary
------------------	--------------	--------------	----------------

Zahájení a ukončení procesu	03/ 2005-12/ 2007	05/2008- 11/ 2008	02/ 2007- 03/ 2008
Princip triády	splněn	splněn	Zúčastnili se všichni zástupci-zadavatele, poskytovatele i uživatelů
Princip rovnosti	Aktivní zapojení veřejnosti- písemné informace, dotazníky	Informační kampaň, připomínkový proces	Veřejný proces- zejména osobní informování občanů
Princip skutečných potřeb	Byl zjišťován dotazníky, osobními pohovory, místním šetřením	Cíleně zpracované dotazníky na konkrétní služby, hodnocení stávajících služeb	Zjišťován dotazníky, nestandardizovanými rozhovory, průběžné šetření
Princip dohody	Byl zachován, konečný verdikt byl přijímán na veřejném jednání zastupitelstva	Shoda na procesu i jednotlivých krocích, byly znát zkušenosti	Proces probíhal podle harmonogramu, postup byl podmíněn dílčími souhlasy
Princip,,vše je veřejné	Informovanost zajištěna elektronickými i tištěnými médii, informativní shromáždění	Regionální tisk, informační tabule, internet, veřejná setkání	Internet, úřední deska, setkání s občany
Princip dosažitelnosti řešení	Cíle vytyčeny s ohledem na chybějící služby dle strategického plánu	Cíle vytyčeny na základě zhodnocení 1.Komunitního plánu	Cíle vytyčeny na základě sociodemografické analýzy a strategického plánu
Princip cyklického opakování	Evaluační fáze plánována na rok	Princip naplněn – jedná se o 2. proces	Evaluace přijatého plánu není časově

	2009	komunitního plánování sociálních služeb	stanovena
Princip kompetence účastníků	V řídicím procesu byl zapojen profesionál, vedoucí skupin byli školeni	Proces veden profesionály z Centra komunitního plánování	Profesionální vedení z agentury PROCES, ostatní účastníci byli školeni
Princip přímé úměry	Mimo Komunitního plánu byly vytvořeny ještě další dokumenty, analýzy, katalog poskytovatelů	Výstupem je aktualizovaný plán, odrážející potřeby občanů,	Vedle Komunitního plánu byl v rámci projektu pořízen i strategický plán, výstupy odpovídají procesu pořizování

8. Summary

Praktická část diplomové práce je zaměřena na zhodnocení plánovacího procesu sociálních služeb ve třech obcích. Cílem je odpovědět na otázky, které jsou uvedeny na začátku práce a v souvislosti se zaměřením práce jsem si položila přidala další dvě:

1. Co považuji za důležité, aby byl komunitní plán sociálních služeb uveden do praxe?
2. Jak hodnotím proces pořizování komunitního plánu pro vlastní potřebu?

Dá se konstatovat, že se podmínky všech hodnocených měst zapojených do plánování sociálních služeb v mnohém odlišovaly. Louny do procesu vstupovaly již podruhé, na rozdíl od Slaného a Velvar. Rozdíl je i ve velikosti území a počtu obyvatel spádového území, kterého se plánování týká. Jiné je i personální zázemí a finanční krytí projektu. Do následující tabulky jsem pro větší názornost rozdělila dílčí kritéria podle jednotlivých měst.

Výchozí podmínky jednotlivých měst v procesu komunitního plánování

Kritérium	Slaný	Louny	Velvary
Počet obyvatel	14 856	18 791	2 921
Množství zapojených subjektů	Rada města, zpracovatelský tým, koordinátor 3 pracovní skupiny	Rada města Louny, koordinační skupina, 3 pracovní skupiny	Rada města Velvary, řídicí skupina, 3 pracovní skupiny
Způsob vedení procesu	Vedením pověřen manažer rozvoje města	Vedením pověřen manažer Centra pro komunitní rozvoj + vedoucí OSV MěÚ Louny	Vedení se ujala rada města a manažer firmy PROCES
Časový harmonogram	Od 3/ 2005- do 12/2007	Od 5/ 2008 – do 11/ 2008	Od 2/ 2007- do 3/ 2008
Důvody zahájení plánovacího procesu	Impuls od starosty, potřeba koncepce v sociálních službách, přiblížení veřejnosti	Potřeba aktualizace a rozšíření 1. Komunitního plánu	Impuls od starostky města, potřeba zmapování a zkvalitnění, přiblížení veřejnosti
Zpracovatel plánu	Regionální rozvojová agentura Střední Čechy + sdružení Přemyslovy Čechy	Odbor sociálních věcí Louny + Centrum komunitní práce Ústí nad Labem	firma PROCES-Centrum pro rozvoj regionů
Finanční krytí projektu	Město Slaný + Středočeský kraj + fondy EU	Město Louny+ Ústecký kraj+ MPSV, fondy EU	Město Velvary+ Středočeský kraj + strukturální fondy EU

Materiální podmínky	Zázemí úřadu	Materiální i technické zázemí úřadu	Zázemí úřadu
Politická podpora procesu	Schváleno zastupitelstvem města, březen 2006	Schváleno radou města	Schváleno zastupitelstvem města
Výsledný materiál	Komunitní plán města Slaný, katalog poskytovatelů sociálních služeb	2. Komunitní plán města Louny na období 2009- 2011	Komunitní plán sociálních služeb města Velvary a v pověřených obcích

Na tomto místě bych chtěla v krátkosti shrnout poznatky, které jsem o konkrétních procesech komunitního plánování sociálních služeb shromáždila. Každá z lokalit je značně odlišná a vzájemné porovnání je těžké. Z toho důvodu se budu každým městem zabývat zvlášť, bez ambicí na jejich podrobnou komparaci.

Louny vstoupily do celého procesu již podruhé, navázaly na spolupráci s Centrem pro komunitní práci v Ústí nad Labem, které s městem spolupracovalo již na 1. Komunitním plánu. Oba partneři tudíž věděli, do čeho jdou. V Lounech měli jasný záměr stávající plán aktualizovat, zapojit do nového procesu více subjektů ze strany uživatelů, dávali si reálné cíle i co se týká termínů a financí. Znali dobře jednotlivé kroky procesu, spolupráce byla připravena a na projektu se podíleli zejména lidé, kteří již pracovali v první etapě. Mohli tak zúročit svoje zkušenosti.. Sami upozorňují, že velký význam pro ně měla možnost doplnit si vzdělání v této problematice, zejména teoretické vědomosti. Stali se opravdu odborníky na danou problematiku. I když nejsou legislativně zakotvena pravidla pro proces komunitního plánování, v Lounech pracovali podle zásad daných smlouvou mezi městem Louny a Centrem pro komunitní plánování v Ústí nad Labem.

Za pozornost stojí skutečnost, že se v Lounech aktivně zapojoval do procesu zástupce romské komunity, která má pocit diskriminace a chce získat pro sebe více sociálních výhod. Tento zástupce byl v kontaktu i s Romy z dalších obcí, kam předával informace.

Účast tohoto člověka vyplynula ze spolupráce sociálního odboru městského úřadu v Lounech s Romy na řešení souboru jejich problémů v rámci I. Komunitního plánu. Jeho účast byla pozitivně hodnocena, neboť do jednání vnesl mnoho poznatků ze života

jiného etnika, jeho odlišné hodnotové vnímání a pravidla. Romská komunita většinou neumísťuje své staré do domovů důchodců (cikán je tam bílá vrána), je jejich ctí a povinností se o ně postarat, zrovna tak mezi nimi ve velké míře funguje obstarání nemocných a nemohoucích na bázi neformální pomoci (aniž by to tak nazývali). Na druhé straně sociální zařízení pro děti a mladistvé jsou z větší části naplněna romskými dětmi a dospívajícími, což je velký sociální problém.

Aktivně se během procesu projevovali zástupci zdravotně postižených, ve městě funguje sdružení neslyšících a nevidomých. Realizátoři si tak mohli více uvědomit a zohlednit požadavky této skupiny občanů. Pro podporu realizací bezbariérových zařízení vystupoval zástupce vozíčkářů. Tito lidé se zapojili do nového procesu na základě dřívější spolupráce se sociálním odborem – byli aktivně osloveni členem pracovní skupiny.

Slaný se začalo zabývat myšlenkou na zapojení do procesu komunitního plánování sociálních služeb díky svému starostovi, který navrhl tento proces realizovat. Zde nikdo neměl předchozí praktickou zkušenost s touto záležitostí, všichni začínali na stejné startovní čáře. Důležité bylo, že čerpali ze zkušeností jiných měst, kde se tento proces odehrál a mohli částečně zohlednit praktické připomínky. Za významný fakt považují skutečnost, že na tuto činnost město mělo zajištěné finanční prostředky, takže proces mohl být plynulý a město využilo nabídky profesionální agentury, která zpracovala podrobný časový plán jednotlivých kroků. Od prvotní myšlenky až po schválení výsledného Komunitního plánu města Slaného uplynuly téměř dva roky. Na počátku byly prováděny jednotlivé analýzy prostředí a subjektů sociálních služeb, výstupy z analýz se ve finále staly i součástí materiálů vydaných k celému procesu.

Ve Slaném se aktivně zapojili zástupci zejména seniorů. Pravidelně se zúčastňovali setkání se zástupci skupin. Nepodařilo se navázat spolupráci se skupinou osob se závislostmi a sociálně vyloučenými, i přes pokusy dostat se mezi tyto lidi nepřímo, třeba přes prostředníka. Fungují poměrně homogenně a nemají zájem spolupracovat s oficiálními skupinami. Dobrou spolupráci vykazovali opatrovníci zdravotně

postižených. Bylo to dáno vyšší informovaností o problematice zejména ústavní sociální péče, ale také z osobních důvodů.

Lidé se začali o plánování sociálních služeb více zajímat až v době, kdy byly dostupné první materiály a výstupy analýz, zejména z již dostupných zařízení sociálních a zdravotnických služeb. Byly to konkrétní údaje, ke kterým se mohli vyjadřovat. Mnozí si v té době uvědomili svoji vlastní situaci a se začali zajímat o svoje konkrétní problémy.

Velvary do procesu vstupovaly jako naprostí začátečníci. Město nemá svůj sociální odbor přesto, že na jeho katastrálním území působí několik zařízení sociální péče a město samo zajišťuje sociální pomoc seniorům a osobám se zdravotním postižením. Zde prvotní impuls vyšel také od starostky, rada města jej přijala a odsouhlasila jak celý proces komunitního plánování, tak uvolnění finančních prostředků z vlastního rozpočtu. Rozhodnutí zastupitelů města ovlivnila i skutečnost, že byla šance na spolufinancování projektu ze Středočeského kraje a ze strukturálních fondů. Město zahájilo spolupráci s profesionální agenturou. Do procesu plánování se aktivně zapojili někteří zastupitelé města Velvar, úředníci a vedoucí sociálních zařízení a škol. Někdo během procesu odstoupil, jiný začal spolupracovat, takže počet lidí se pohyboval kolem 19. Organizační struktura zůstávala stále zachována. Všichni pracovali bez nároku na odměnu a přesto s elánem vytvářeli něco nového. Všichni účastníci zapojení do procesu nejprve absolvovali přípravné školení, kde se připravovali zejména v teoretické oblasti. Během samotné práce většinou konzultovali se zástupcem agentury PROCES praktické problémy, se kterými se během své činnosti setkali.

Jedná se o malé město, takže i některé činnosti probíhali poměrně neformálně např. setkání a činnost pracovních skupin. Podmínkou bylo dodržet časový harmonogram a náplň práce skupiny. Z každého jednání byl pořízen zápis a vždy došlo ke kompromisní shodě.

Protože se jedná o malé město, více se využívá osobních kontaktů i v předávání informací. Bylo možné věnovat se více detailům a jednotlivým připomínkám a zohlednit konkrétní situace.

V rámci informování se nejvíce osvědčila metoda osobních setkání a využití regionálního tisku pro informování veřejnosti. Letáčky nebo informace na úřední desce byly vnímány jako neosobní a nedokázaly občany přesvědčit o potřebnosti a účelnosti komunitního plánování sociálních služeb. V některých případech jim text připadal

nesrozumitelný. Jako užitečné se ukázalo zapojení starostů okolních obcí, neboť sloužili jako informační zdroj ve svých obcích. Ukázalo se, že pro vysvětlení problematiky v tomto regionu je nejvhodnější verbální způsob, neboť lidé mají nedůvěru ve vše nové a potřebují mít věci vysvětlené srozumitelným způsobem.

Když jsem si pro potřeby diplomové práce vybrala výše uvedená města, která se zabývala komunitním plánováním sociálních služeb domnívala jsem se, že jsou tak odlišná, že bude vzájemné porovnání jejich přístupu k problematice poměrně jednoduché. Během práce na tomto dokumentu jsem získala cenné a užitečné poznatky, které se promítají do hodnocení jednotlivých měst. Všechna města svým záměrem podílet se na procesu, který není masově rozšířený, dala najevo chuť a snahu posunout úroveň zajištění a poskytování sociálních služeb zase o stupeň výše. Zařadit se tak mezi progresivní obce, které tento proces absolvovali. Podstatné je, že všem se povedlo svůj úkol dovést do konce s pocitem užitečnosti a smysluplnosti práce. Dalo by se říci, že nejjednodušší úkol měli v Lounech, neboť věděli jaký je čeká úkol a co tento proces obnáší. Na základě evaluace 1. komunitního plánu si vytyčili nové cíle. Zaměřili se zejména na proces uvádění změn do praxe. Vzhledem k dobré přípravě a spolupráci s centrem pro komunitní práci v Ústí nad Labem jim pořizování 2. Komunitního plánu trvalo nejkratší dobu – 6 měsíců. Výsledkem je sofistikovanější materiál, který je oficiálním dokumentem města. Výsledné materiály a plány byly do praxe vneseny plynule, navázaly nebo v některých případech fungují ještě nějaký čas souběžně s 1. Komunitním plánem. Vzhledem k zaběhlému systému neměli jiné problémy. Za potřebné považují dále zveřejňovat informace kontinuálně a starat se o dostatečnou propagaci sociálních služeb a jejich problematiky.

Ve Slaném se procesu věnovali dlouhodobě a podrobně, téměř po dvou letech zveřejnili výsledné dokumenty vysoké grafické i informativní úrovně. Celý proces hodnotí všeobecně kladně, povedlo se jim výsledné materiály dostat rychle do praxe i povědomí lidí, díky dlouhodobé předchozí informační kampani. Zvýšená informovanost občanů vedla ke zvýšenému zájmu o praktickou pomoc při řešení jejich problémů. Začali se více obracet na sociální odbor i na jednotlivé poskytovatele sociálních služeb. Ze strany zadavatelů jako nejdůležitější hodnotí spolupráci občanů a poskytovatelů sociálních služeb, dále chuť lidí na projektu pracovat a v neposlední řadě i dostatečné více zdrojové financování projektu.

Ve Velvarech podle slov paní starostky vstupovali do projektu s nadšením, avšak bez předchozích zkušeností a znalostí. Malé město má omezené finanční zdroje, což se odráží i na možnostech propagace a inzerce či uveřejňování informací. Výsledným dokumentem je Komunitní plán sociálních služeb ve městě Velvary a v pověřených obcích. Je zřejmé, že jeho působnost zasahuje více obcí s občany s různými problémy.

Ve Velvarech a ve Slaném se shodují na tom, že postrádali nabídku na odborné semináře (např. od Středočeského krajského úřadu), zaměřené na plánování sociálních služeb, které by předcházely rozhodnutí o zapojení se do procesu komunitního plánování. I když fungují profesionální agentury, výsledky jsou v různé kvalitě. Dále upozorňují na to, že se potýkali s všeobecně nízkou informovaností veřejnosti o komunitním plánování. Velká část lidí tento termín neznala. I z tohoto hlediska měli starostové dobrý pocit, že udělali něco pro veřejnou osvětu, informovanost občanů i propagaci svých měst.

Všichni zúčastnění logicky tento proces obhajují, realizací plánů přispívají k vyššímu komfortu obyvatel jednotlivých měst a obcí, vyššímu povědomí o možnostech řešení náročných situací v životě. I když by se v praxi ukázalo, že některé záměry a cíle nelze naplnit a uskutečnit, jedná se o cennou informaci a další byly získány během samotného procesu. Uskutečnění plánovacího procesu je primárně závislé na entuziasmu i znalostech starostů, oni jsou klíčovou osobou. Starostové upozorňovali, že získávání finančních prostředků na tento proces nebyl tak obtížný, jako získat pro tento projekt vhodné lidi jako zástupce zadavatele a přímé spolupracovníky do pracovních skupin.

Na základě získaných poznatků z praktické části práce mohu konstatovat, že obce se o komunitní plánování sociálních služeb zajímají. Jejich záměr ovlivňuje celá řada kritérií, důležitým poznatkem je, že tato činnost je většinou vázána na konkrétní osobu či skupinu lidí, kteří se jí začnou věnovat. Základní podmínkou úspěchu je množství teoretických podkladů, často si je lidé doplňují během procesu a čerpají zkušenosti od odborníků či z jiných míst, kde s komunitním plánováním již mají zkušenosti. Všichni poukazovali na nedostatečné množství informačních materiálů či vzdělávacích projektů, zaměřených na sociální problematiku všeobecně. I přesto, že se jedná o dobrovolnou aktivitu obce, ve všech městech k tomuto úkolu přistupovali se zájmem, považovali jej za prestižní záležitost. Ukázalo se také, že velikost obce zde nebyla limitujícím

faktorem. Větší město má více peněz, více lidí, možná lepší zázemí, ale má také více problematických skupin, více žadatelů o pomoc, poskytuje větší spektrum služeb. Závisí na tom, jaké typy zařízení se na území obce nacházejí a kdo je jejich zřizovatelem, neboť kdo zařízení financuje, ten jej také řídí. Od toho se pak odvíjí možnost aplikace konkrétních programů do praxe, kontrola plnění plánu eventuelně možnost změn.

Podle mých zjištění se obce inspirují a podněcují navzájem, o tuto metodu se zajímají a podle dostupných údajů jejich počet stoupá. Udává se však jen počet obcí, které proces podstoupily, bez dalších poznatků, kolik z nich plán potom prakticky využívá a jaké mají zkušenosti. Také postrádám informace o pohledu na komunitní plánování sociálních služeb ze strany uživatelů, co jim přineslo jeho zavedení do života.

9. Závěr.

Komunitní plánování sociálních služeb má v České republice krátkou historii, přesto se stále více prosazuje jako metoda, kterou uskutečňuje stále více obcí v zájmu zkvalitnění poskytování sociálních služeb. V diplomové práci jsem se zaměřila na zmapování úlohy obcí v tomto procesu. V teoretické části se zabývám terminologickým vysvětlením pojmů z oblasti veřejné správy a občanské společnosti, z oblasti sociální politiky a sociálních služeb. Pod termínem komunitní plánování se v praxi většinou skrývá komunitní plánování sociálních služeb, proto jsem považovala za užitečné vysvětlit pojmy komunity a podmínky plánování. Zabývám se také problematikou stárnutí populace, neboť tento fakt stále více ovlivňuje požadavky na poskytování sociálních služeb. V souladu s demografickými prognózami počet seniorů stoupá a zajistit důstojné podmínky jejich života je úkol nejen pro jejich rodiny a blízké, ale očekává se i zodpovědný přístup sociální a zdravotnické sféry ve spolupráci s místními samosprávami. Zajištění péče o staré spoluobčany, ale i dalších ohrožených skupin populace se stále více přesouvá na místní samosprávy a proto považuji za potřebné se touto skutečností vážně zabývat.

V praktické části diplomové práce popisují, jaký přístup zvolili zástupci vybraných měst k procesu komunitního plánování sociálních služeb, nakolik splnili podmínky pořizovacího procesu. Dospěla jsem k poznání, že i přes skutečnost, že neexistuje zákonná povinnost obcí plánování sociálních služeb uskutečňovat, dochází k jeho realizaci. Zástupci místních samospráv jsou si vědomi, že se jedná o aktuální téma a pokud oni sami projeví pochopení a zaujetí pro věc, proces se uskuteční. Výsledné komunitní plány jsou srozumitelně zpracované a slouží jako informační materiál i závazný dokument. Z důvodu, že nejsou právně podložené, jejich plnění není právně vymahatelné. Jedná se spíše o morální postoj naplňovat sliby veřejnosti.

V souvislosti s předešlým konstatováním mne napadá otázka, nakolik by se komunitní plánování sociálních služeb změnilo, pokud by bylo dáno jako zákonně stanovená povinnost samospráv. Při zohlednění všech předcházejících poznatků docházím k závěru, že by se komunitní plánování stalo další v řadě povinností, které jsou na

samosprávy bez jejich souhlasu naloženy. Tím by mohlo dojít pouze k formálnímu plnění této povinnosti, bez vyšší osobní angažovanosti podmíněné dobrovolností. Ale jedná se pouze o moji úvahu.

V každém případě si všichni, kdo se podílí dobrovolně na procesu komunitního plánování sociálních služeb, zaslouží velký obdiv a uznání.

Zákony České republiky

K tématu, které řeším v diplomové práci se vztahují uvedené zákony, nařízení a vyhlášky České republiky.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. řáě/ 1991 Sb., o organizaci a provádění sociálních služeb

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 133/ 2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)

Zákn č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

Zákon č. 248/ 1995 Sb., o obecně prospěšných činnostech

Zákon č. 114/1988 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách

Zákon č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky, ve znění zákona č. 10/2001 Sb.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č.1/1993 Sb., Ústava české republiky

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon č.128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 29/2000 Sb., o krajích

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí

Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Usnesení vlády ČR č. 485/2002 – Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003- 2007

Usnesení vlády ČR č.824 ze dne 1.září 2004 ke strategii podpory dostupnosti kvality veřejných služeb

Bílá kniha v sociálních službách

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006-2008

Mezinárodní smlouvy a deklaráce

- Charta základních práv Evropské unie (Nice 2000)
- Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí (Madrid 2002)
- Evropská sociální charta
- Evropská charta místní samosprávy
- Amsterdamská smlouva
- Lisabonský proces
- Agenda 21
- Smlouva o ústavě pro Evropu

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AUTORSKÝ KOLEKTIV: Obce, města, regiony a sociální služby. SOCIOKLUB, Praha 1997, ISBN 80-902260-1-9
2. Bílá kniha v sociálních službách. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha 2003 http://socialnipece.praha.eu/jnp/cz/informacni_zdroje_a_odkazy/index 16.7.2008
3. BJALKOVSKI, CH., FRUHBAUER, O.: Sociální služby v zemích Evropské unie. 2002. (online) <http://www.vups.cz/fulltext/Bjalk.pdf> 8.5.2009
4. BERMAN,E., BURSÍKOVÁ,I., JEŘÁBEK, H., MIČKA,P., SLEZÁKOVÁ,V., VOSTER,M. Sedm kroků k zapojení veřejnosti. Měchenice: Agora Central Europe 2002 <http://www.agora-ce.cz/dokumenty/publikace/sedm> 7.5.2009
5. ČABANOVÁ, M.:Mechanizmy sociální soudržnosti, stratifikace a role sociálního státu. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha 2004. ISBN 80-86552- 85-3
6. Centrum pro rozvoj obcí a regionů 2007. (online) <http://www.rozvoj-obce.cz>
7. Český statistický úřad (online) <http://www.csu.cz> 20.8.2009
8. DRBAL, C.: Česká zdravotní politika a její východiska. Galén, Praha 2005. ISBN 80- 7262- 340- 0
9. Evaluace v procesu komunitního plánování. Metodický sešit č. 9. Centrum komunitní práce Ústí nad Labem. Projekt EQUAL EU Č. 0076.
10. GIDDENS,A.: Unikající svět. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, ISBN 80-85850- 91-5
11. http://www.agora-ce.cz/dokumenty/publikace/sedm_kroku
12. FAJMON, H.: Slovníček evropských levicových pojmů- Evropský sociální model (European Social Model) 2007. <http://www.europortal.cz/Articles/2040-slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu> 17.3.2008
13. JABŮRKOVÁ,M., MÁTL,O.: Může být komunitní plánování sociálních služeb skutečně věc veřejná? (online) <http://www.mpsv.cz/cs/3820> 20.5.2009
14. KALVACH, Z. a kol. Geriatrie a gerontologie. Praha. Grada Publishing, a.s., 2004. ISBN 80- 247- 0548-6

15. KLAUS, V.: Principy zdravé sociální politiky. Sondy, 1995, č.31, s.1.
16. KLVAČOVÁ, E., JÍROVÁ, H.: Evropská sociální politika, interní podkladový materiál VŠE, Praha 2004
17. KOLDINSKÁ, K.: Sociální právo. C.H.Beck, Praha 2007. ISBN 978- 80- 7179- 620-6
18. KOPECKÁ, P. 2002. Koncept kvality života seniorů v České republice. Zdravotnictví v České republice 5 (1-2).
19. KREBS, V. a kol.: Sociální politika. ASPI, Praha 2007. ISBN 978- 80- 7357- 276- 1
20. KUCHAROVÁ, V.: Život ve stáří. Zpráva o výsledcích empirického šetření. Socioklub VÚPSV, Praha 2002
21. MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. Velký sociologický slovník. Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova 1996, ISBN 80- 7184- 164-1
22. MATOUŠEK, O.: Metody a řízení sociální práce. Portál s.r.o., Praha 2003, ISBN 80- 7178- 548- 2
23. MATOUŠEK, O. a kol.: Sociální práce v praxi. Portál, s.r.o., Praha 2007, ISBN 978-80-7367-310-9
24. MATOUŠEK, O.: Slovník sociální práce. Portál, s.r.o., Praha 2003, ISBN 80- 7178- 549-0
25. MUNKOVÁ, G. a kol.: Sociální politika v Evropských zemích. Karolinum, Praha 2004. ISBN 80- 246- 0780- 8
26. MPSV ČR <http://www.mpsv.cz/files/clanky> 5.5.2009
27. NEŠPOROVÁ, O., SVOBODOVÁ, K., VIDOVIČOVÁ, L. VÚPSV. Praha 2008, ISBN 978- 80- 87007- 96- 9
28. POTŮČEK, M.: Křížovky české sociální reformy. Sociologické nakladatelství. Praha 1999, ISBN 80-85850-70-2
29. POTŮČEK, M.: Veřejná politika. Sociologické nakladatelství, Praha 2005, ISBN 80-86429-50-4.
30. PRŮŠA, L. 2003. Reforma veřejné správy a její dopad na systém sociální ochrany obyvatelstva. Studie 6/2003, VŠE, Praha 2003, ISBN 80-86729-06-0
31. PRŮŠA, L.: Obce (města) a kraje a výdaje na sociální a zdravotní služby v r. 2004. VÚPSV, Praha. 2006, ISBN 80-87007-20-4.

32. PRŮŠA, L.: Model optimálního uspořádání sociálních a zdravotních služeb na regionální úrovni. VÚPSV, Praha 2006, ISBN 80- 87007- 36-0
33. Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2004. ISBN 80-86878- 03-
34. Revidovaná evropská sociální charta z r. 1996.
http://www.sds.cz/docs/prectete/ezakon/r_esch.htm
35. Regionální rozvojová agentura (online) <http://www.rra-strednicechy.cz>
16.4.2009
36. STACHOVÁ, J.: Občanská společnost v regionech České republiky. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha 2005, ISBN 80-7330- 080-X
37. ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M.: Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha 2006.
ISBN 80- 7330- 095- 8
38. ŠAMALÍK, F.: Občanská společnost v moderním státě. Doplněk, Brno 1995,
ISBN 80-85765-45-4
39. TOMEŠ, I.: Právo sociálního zabezpečení. Všehrd, Praha 1998.
ISBN 80- 85305- 39- 9
40. TOMEŠ, I.: Sociální správa. Portál, s.r.o., Praha 2002, ISBN 80-7178-560-1
41. TOMEŠ, I.: Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost, SOCIOKLUB,
Praha 2001, ISBN 80-86484-00-9
42. ULEHLA, I.: Předpoklady komunitního plánování. Sociální politika, 2002, roč.
28, č. 3, s. 8-9. ISSN 0049- 0962
43. ÚLEHLA, I.: Sociálně psychologické aspekty komunitního plánování obcí.
Sociální politika, roč.28, 2002, č.12, s. 6 – 8. ISSN 0049-0961
44. ÚLEHLA, I.: První kroky komunitního plánování (online)
<http://www.komplan.cz/soubory/prvni> 8.5.2009
45. VASKOVÁ, V.: Průvodce komunitním plánováním sociálních služeb. MPSV
ČR, Praha 2004. ISBN 80-86878- 03-1
46. VÁPENÍK, M.: Územní samospráva. EUROUNION Praha, s.r.o., Praha 2008.
ISBN 978- 80- 7317- 074- 5

47. VIDOVIČOVÁ, L.: Stárnutí, věk a diskriminace- nové souvislosti. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2008. ISBN 978- 80- 210-4627- 6
48. VESELÁ, J.: Sociální služby a jejich poptávka. VÚPSV. Praha 2001. ISBN není
49. VESELÁ, J.: Sociální služby poskytované seniorům v domácnosti. VÚPSV. Praha 2003. ISBN není
50. VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIC, L.: Čeští senioři včera, dnes a zítra. VÚPSV. Praha 2004. ISBN není
51. www.gnudung.com/literature/types.html Social capital 22.7.2009
52. MATOUŠEK, O.: Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. Portál. Praha 2007. ISBN978-80-7367-310-9

Jiné zdroje:

53. 2.komunitní plán sociální péče města Loun na období 2009-2011.
54. Sociodemografická analýza města Louny
55. Komunitní plán sociálních služeb města Slaný.
56. Sociodemografická analýza města Slaný
57. Katalog poskytovatelů sociálních služeb města Slaný
58. Komunitní plán sociálních služeb ve městě Velvary a v pověřených obcích.
59. Sociodemografická analýza města Velvary